

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. DECEMBER 2.

48. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendőek: külmagyarutca 9 sz.

Jókai konfesszója.

Fejedelmek nyilatkozatát, nem egyszer szorongva, népek milliói várják. Egy félvilág sorsa függhet a röpke szótól. Rég elfojtott, dúló szenvedélyek szakadnak bele egy pár mondatba. Olykor a béke olajágát lengeti egy fejedelmi ajkáról elhangzott nyilatkozat. A hírlapok versenyezve közlik, a kíváncsiak mohón olvassák, a fegyverek megvillannak. Én előttem mély, nagy jelentősége van egy egyszerű író nyilatkozatának, ki fejedelmi magaslatról ejtett ki egy pár szót. Fejedelmi magaslatról, hová isten ingyen kegyelméből a lángész emelte, a munkásság és odaadó önfeláldozás, valódi hivatottság megtartotta. Egy egyszerű nyilatkozat, melynek hangja a meghatottságtól remeg. Egy pár sor, melyen a fájdalom könyve csillog.

Nem fegyverek fénye villan, de a könyv csillan ezrek szemében, mindenkinek, ki e nyilatkozatot elolvassa.

Egy a fájdalomtól feldúlt szív mélységes mélyiből feltört őszinte, igaz hitet tevő vallomás.

Hugo Viktor leánya sirján összetört szíve egy roncsát ajánlja föl a sujtoló istennek; egy roncsát, „mely tele fenségeddel“, mond az elegia panaszos kitörésével az Ur által meglátogatott költő.

Jókai Mór, szeretett, imádott nejének, lángészben testvérének, szellemben rokonának, szívében felének, lelkében részének összetört, sirbabcátott teteme fölött a tróntól a legutolsó kunyhóig hozzá felhangzó részvét-chorusra így felel: „Megnyugszom isten akaratában, keresni fogom, a hogy legmagasabb jóakaróm mondá, a szellemi munkában, a hazaszeretet által rám rótt kötelességek teljesítésében, hátra levő napjaim betöltését. Hiszek a „lélek halhatatlanságában“ s bizom benne, hogy a kinek hamvait eltemettem, lelke továbbra is velem marad és segít megtalálni

jobbik éneket, a hogy annyiszor segített hosszú életemen át s a ki rám nézve mindennap meghal, mindennap újra feltámad.“

E nyilatkozat lelkem mélyére hullott. Kimondhatatlan édes fájdalommal zsongott át keblemen. A lángész, a fájdom őszinte órájában, a képzelem szárnyaszegett pillanatában, mikor a lesújtó fájdalom iszonyu valósága marcangolja szívének minden idegszálát, a nagy ismeretlennel szemben, mely előtte nejének megnyilatkozott sirja mélyén tátong, az örök élet gondolatvilágának súlyos megaláztatása alkalmával, melyet a halál kegyetlen hatalma idézett elő; körülzengve a részvét hangjaitól, körülvéve a gyászolók seregétől, a könnyhullatások közepette kimondja a szót: hiszek a „lélek halhatatlanságában“, bizom benne, hogy a kinek hamvait eltemettem, lelke továbbra is velem marad és segít, megtalálni jobbik éneket.

Nem keresi ő „A jövő vallását“, mely minden titkot megmagyaráz, mely minden csodát kiküszöböl, mely minden értelmet kielégít, mely a tudással frigyre lép, mely legendáját körülírja, a hit lepleit eldobja, mely meztelen igazsággal szembe néz. Nem keres ő bizonyítékokat. Nem vallat ő hittanukat. Hiszen és ismét csak hiszen. A hit mélysége örvénylik e mélységes szívében. A lángész nem szégyenli, értelme fáklyáját alázattal lefordítani és várni, hogy egy láthatatlan kéz fölemelje.

Az ő lelkében földi salaktól megtisztult ideállá emelkedik az elvesztett nő, mint Creusa jelen meg Aeneasnak:

Visa mihi ante oculos et nota major imago. (Mostan az ismertnél magasabb alak íme élém jön.)

Ideállá, hogy segítse megtalálni jobbik énjét. E jobbik én: a halhatatlanság ígérete; bizonyossága szerint: a mulandóság örvényéből kimenekült lényünk, öntudatunk, valónk.

E hit bizonyossága most, az advent jelentőségteljes közeledtére, ujult erővel hat át.

Nem kutatok, nem keresek, nem magyarázok gyarló elmém silány világánál.

Mikor a lángész meghajol, kinek annyi joga van az istenség rejtélyeihez, kinek gondolatvilága egy földi szivbe tévedt örökkévalóság, ki az istenség közelébe tör az alkotás ihletett pillanatában: Mit tegyek én csekély elmémmel?

Meggyújtom hitem mécsét a gyászoló lángész letartott fáklyájánál és megvilágítom azt a kicsiny sirt, hol három szép gyermekem mosolyát keresem. Keresem és föltalálom.

Hegedűs István.

Óramutató.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter évi jelentései, az ország közmivelődési állapotairól, mind vaskosabb és vaskosabb kötetekkel, az idő óriási óralapján azt a lassu, de fokozatos haladást mutatják, a melyet nemzetünk az emberiség életének legnemesebb munka-mezején, a kultúra irányában, teszen. Egykor a felekezetek valának e nemes munka legjelentősebb hordozói s az állam, úgy szólván, csak superinspekció jogainak gyakorlásával szerepelt e téren, bizony, az ügynek nem valami nagy előnyére, a felekezetek aránylag gyöngye vállai a nagy földadatnak csak kisebbik részét bírhatván el s így, különösen a mi a közmivelttség alapját illeti: a népnevelés mezejének nagy darabjai és részei maradtak parlagon. Távol legyen tőlünk, hogy a felekezetek munkavégzésének érdemeit és éppen e helyen, kisebbíteni, avagy kicsinyíteni akarnók; hiszen, minél kevésbé fogta föl és bírta meg az állam, annak idején, ebbeli kötelelességeit, annál nagyobb elismerés illette meg az önkéntes vállalkozókat, a mint hogy az emberiség legnagyobb jóltevői, mindig és mindenekben, nem a hivatalos ösvény-tapások, hanem az önként vállalkozó magasra törők voltak és maradnak. Tagadhatatlan, azonban, hogy az egyház tulajdonképpen és főcélja általában az isten országának megvalósítása levén, az iskola pedig ennek csak egyik eszközét alkotván, fogalmilag várni sem lehet tőle, hogy amugy is korlátozott erejének egy részénél e célra többet is fordítson. Ellenben az állam, a társadalom minden ereje fölött rendelkezvén, a társadalom minden követelményének megfelelni köteles s így e követelmények betöltésének egyik alapföltételét: a közmivelttség terjesztését és fejlesztését is saját kötelelességei sorába kell soroznia s mindama munkák végzésére és kiegészítésére hivatott, a melyeket az önként vállalkozó munkások, itt a felekezetek, betölteni nem hajlandók, avagy nem elég erősek.

A szerencsésebb viszonyok, politikai és közmiveltügyi körülmények között élő államok ezt a földadatukat

már régen belátták és ehhez képest már munkába is vették, míg hazánk, úgy szólván, csak az új alkotmányos aera kezdetétől fogva vehette, mint annyi más téren is, a nemzet ez életérdekét önálló miveltetés alá, az országos közmivelődési állami szervezése, központi kezelése és ellenőrzése s megfelelő közegek által való munkálása útján, a központi kormányzat ez ágának feje, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, az ország törvényhozásának tartozván felelősséggel törvényes hatalmának gyakorlása és a nemzeti ügy szolgálása iránt.

A jelentés tehát, a melylyel a közoktatásügyi miniszter a magyar törvényhozásnak Magyarország közmiveltégi állapotairól évente tartozik, a hazai törvényesen bevett felekezetek törvényes helyzeténél fogva is, nem csak az állami, hanem a felekezeti állapotokat is felöleli s így valóságos óramutatója a helyzetnek, a közmivelttség terén elért eredményeknek s jó szerencsére elmondhatjuk: annak az állandó és fokozatos haladásnak és fejlődésnek, a melyet e téren ez aránylag rövid munkaidő óta tettünk és nyertünk s fájdalom: még hosszú, hosszú időn át tennünk és nyernünk kell.

A miniszter mult évi jelentéséből minket, ezen a helyen, különösen a népnevelés, meg a középiskolai oktatás állapotainak adatai érdekelnek, miután felekezetünk, papjaink, néptanítói nevelésén és a jogi szakoktatás korlátozott mérvű teljesítésén kívül, túlnyomó mértékben az alsó és közép fokú nevelés és oktatás intézeteit tartja fön s a való viszonyok és anyagi erő tekintetbe vételével, alig is remélhető, hogy e téren egyhamar messzebb is kiterjeszkedhessünk, holott nyilván való, hogy legalább a felekezeti tanár-képzés terén ugyancsak érezzük a mind jobban érvényesülő egyoldalúság sujtó határait, ma-holnap az a baj fenyegetvén, hogy felekezeti középiskolákat tartunk fön, nagy áldozatokkal, de felekezeti szellemű tanárok nélkül.

A mult évre szóló adatok áttekintéséből kitűnik, hogy az ország népiskolai tankötelesei lassankint folyton szaporodnak, más szókkal, az idevonatkozó összeírások mindig pontosabbak, úgy hogy legutóbb 2.292,052, azaz, öt év óta 172,376-tal több tankötelesünk van, s ezek közül 1.836,459 járt iskolába. Ez egész összegből esik a reformatusokra tanköteles 332.790, iskolába járó 265,865, azaz, átlagosan 79.87%, mig a r. kath. iskolába járó gyermekek arányszámai elérték a 86.31, az ev. ágostaiaké pedig éppen a 88%-ot, nem is említve, hogy az ismétlődő iskolázás (a 13—15 éveseké) az állami és községi iskolák látogatottságához képest, a felekezetiéknél s ezek között is a reformatusoknál aránytalan mértékben roszul áll. A fönnállott 16,305 népiskola közül volt 15.13 %-nyi állami és községi, r. kath. 32.80 és ev. ref. 14.32 %-nyi, a 23,457 működő tanító közül pedig alkalmazva volt állami és községi iskolánál 5904, a r. katolikusoknál 7713, a reformatusoknál 2893, a három prot. felekezet iskoláinál pedig összesen 5101. Nem volt oklevele minden 100 alkalmazott néptanító közül az állami iskolákban 2-nek, a községiéknél 6-nak, az izraelitáknál 7-

nek, az egyesületieknek 9-nek, a magánintézeteknek 11-nek, a r. kath., ev. ref. és ev. ág. iskoláknál 13—13-nak, a g. keletieknek 27-nek, a gör. katolikusoknak 29-nek, az unitáriusoknak 31-nek.

A középiskolák száma ez évben 178 volt. 150 gymnasium és 28 reáliskola, melyek közül állami és királyi (r. kath.) 46, a kormány vezetése alatt álló (katolikus, községi, magán és izraelita) 72, autonóm felekezeti (gör. keleti és protestáns) 50, mely utóbbiak közül a mi felekezetünkre esik 18. E középiskolákba járt 38,655 növendék, e számhoz járulván a r. katolikusok 17,751 és a reformátusok 5203 tanulóval. Az alkalmazott tanárok száma volt 2900, ezek közül okleveles az állami rendelkezés alatt álló középiskoláknál minden 1000-ból 954, az ág. evangélikusoknak 799, az államiaknál 724, a reformátusoknak 469. Költött az állam a rendelkezése alatti középiskolákra 1.565,555 forintot, a vezetése alattiak kerültek 1.434,128 forintba, a gör. keletiek 55,146 forintba, az ágostaiak 354,424, a reformátusok 515,708 és az unitáriusok 26,297 forintba s míg az állam rendelkezése alatt álló középiskolák egy-egy tanára 1635, a vezetése alattiaké pedig 1181 forintba kerül, addig a gör. keletiek költenek egy tanárra 1283 forintot, az ágostaiak 964, a reformátusok 1138 és az unitáriusok 895 forintot, egy-egy gymnasiumi tanuló pedig kerül 96 forintba, míg egy reáliskolai növendék 152 forintba.

Végig tekintve a mindkét főcsoportba tartozó összehasonlító számadatokon, melyeket még igen érdekes szempontok szerint lehetne sokasítani, egyfelől az országos lendület és haladás örömdetes tényeire, de másfelől, a mi a felekezeteket illeti, sok hátrányos körülményre találunk s bizony, ugyancsak sok erőfeszítésre meríthetünk belőle hatalmas ösztönt. Viszont, magának az államnak eddig elért eredményeit sem mondhatjuk teljesen kielégítőeknek s így még sokáig fönmarad a felekezetek hazafias kötelességének szüksége és ez erőfeszítés nélkülözhetetlen volta.

Ha valahol, itt van tehát az állam a felekezetekkel való közreműködésre utalva, hogy a közös munka, az egyesített erők segítségével, mind fokozottabb mértékben legyen végezhető.

Mi, reformátusok, a munka reánk eső részét bizonynyal készséggel végezzük, mint eddig, a jövőben is.

Sz. B.

A nagy-szebeni egyházmegyéből.

Buzás-Bocsárd, 1886. nov.

A n.-szebeni egyházmegye folyó hó 16-án, Buzás-Bocsárdon tartotta meg őszi rendes közgyűlését.

A közgyűlés, a kedvezőtlen idő dacára, elég népes volt. Nő, mert mikor mi 13-an összeverődünk, azt szoktuk mondani, hogy a közgyűlés népes. Ennyien valánk. Minden rekriminációtól tartózkodva, csak annyit jegyzek meg, hogy világi képviselőink nagy része, — mint rendesen — most is távollétével „tündökölt.” Hogy illő dolog-e, a „megbízást” elfogadni, s aztán teljesen elfeledni, ignorálni: annak megítélését — reájuk bízom.

A közgyűlést isteni tisztelet előzte meg. Imát, s Péld. 22. rész 1-ső verse alapján egyházi beszédet Putnoki Lajos e. m. jegyzőafia tartott. Az imát emelkedett vallásos hangulat, a szónoki erővel előadott, eszmékben gazdag egyházi beszédet meggyőző egyszerűség jellemezték. Múltó volt ama jutalomra, melyet a hallgató közönség köztetszése adott.

Isteni tisztelet után vette kezdetét a közgyűlés, melyet esperes úr szívélyesen üdvözlő szavakkal nyitott meg, s melynek első tárgya volt a mélt. áll. igazgató-tanácsnak egyházmegyénket arról értesítő leirata, hogy a mélt. Zeyk Kálmán úr lemondásával megürült algondnoki állomásra a főt. e.-ker. közgyűlés mélt. Szaláncz Lőrinc urat választotta meg. Közgyűlésünk a leiratot „éljen”-zésben kitört örömmel, s esperes úrnak a mélt. gondnok úrhoz intézett szavaiban is nyilvánult ama bizalommal vette tudomásul, hogy a mélt. gondnok úr, kinek a közügyek szolgálatában tanusított buzgósága mindnyájunk előtt ismeretes, hasonló lankadatlan buzgóságot fog tanusítani egyházmegyénk ügyeinek intézésében is.

Tárgysorozat rendjén esperes úr olvasta föl terjedelmes, kimerítő elnöki jelentését. Jelentése első sorai a tisztelet és szeretet érzéseiből fakadó hálának voltak szentelve, melylyel adózik közgyűlésünk minden tagja főt. püspök úrnak, ki f. évi szeptember 11-, 12- és 13-ik napjain meglátogatni kegyeskedett egyh.-megyénk néhány olyan egyh. közösségét, hol a baj felütötte fejét, hol nagy volt a veszély, s forró a segítség után epedő óhajlás, és a ki tett róla, hogy a veszély elmúljon; és a kinek új élet fogja jelezni látogatása nyomát. Szegletkövei a vallásos, kegyes életnek: új iskolák; oszlopai nemzetiségi és felekezeti érdekeinknek: újon szervezett egyházak fogják hirdetni a késő utódoknak azt a szerencsét, melyben egyházmegyénk az irt napokon részesült. Egy sincs közöttünk, ki áldva ne venné ajkaira nevét a jó főpásztornak, ki „elhagyva a 99 meglevőt, eljött a pusztulni indult 100-dik fölkeresésére és megmentésére”, követvén ama jézusi elvet: „az egésségesek nem szűkölködnek orvos nélkül.” Egyek vagyunk az óhajlásban: „a főt. püspök úr becses életét, fáradhatatlan tettejét tartsa meg isten anyaszentegyházunk, nemzetünk javára az emberi élet legvégső határáig!”

A jelentés többi pontjaira, mint a melyek inkább helyi érdekű ügyekről szóltak, kiterjeszkedni nem kívánok. Emelést érdemelne a harri egyházközség ügye. Miután azonban a közgyűlés ez ügyben érdemleges határozatot nem hozhatott, hanem elintézésére bizottságot nevezett ki, alapos tudósítással nem szolgálhatok. Annyit megjegyezhetek, hogy a baj alapja a templomépítés végett kirovott egyházi adó, melylyel a szegényebb egyháztagek aránytalanul terheltettek meg, a mi miatt avertálással fenyegetőznek.

Felbontattak a tanítók részéről e.-ker. tanítói képviselőre beadott szavazatok. Megválasztatott dr. Borosnyai L. Béla n.-szebeni orvos.

Tanügyi előadó úr terjesztvén elő jelentését, örömmel hozza tudomására közgyűlésünknek, hogy k.-enyedi és o.-ujfalui egyházainkban államiskola állíttatott fel; felekezeti iskoláinkról szólva, — bár a nagy részben hiányosan kiállított ellenőrző iskolai jegyzőkönyvekből azok állásáról hírké-

pet nem adhat, — általában annyit megjegyezhet, hogy lassu, de folytonos haladás észlelhető.

Tárgyaltattak, s a bizottság javaslata értelmében végellátást nyertek az egyházak 1886. évi előleges költségvetései. Hogy ily későn, annak oka az, hogy áprilisen kezdve, adattak be. Itt is meg kellett küzdenünk a kezdet nehézségeivel. Nő, de az idén már rendbe jöttünk.

Rizottság küldetett ki az egyházmegye házi pénztár számadásainak megvizsgálására. A bizottság jelentését az ülés végén terjesztette ugyan elő, de a kronologiai rend elleni kihágás elkövetése nélkül jelezhetem itt, hogy a számadások rendben találtattak. Van jelenleg házi pénztárunknak 201 frt. néhány krajcár vagyona. Csekélység, de 1880 előtt ennyi sem volt.

Ebéd után, — melylyel a b.-bocsárdi egyház vendékelte meg a közgyűlés tagjait, s melyet új gondnokunkra, a bocsárdi egyházra s a közgyűlés tagjaira mondott toastok, s kedélyes hangulat fűszereztek, — a házassági törvényszék tartotta ülését. Fölvétetett két per, ítélettel ellátott szintén kettő.

Ezek lejárta, s 10 pernyi szünet után, a közgyűlés folytatván tárgyalásait, olvastatott a mélt. áll. igazgató-tanács 2021—1886. sz. a kelt leirata, s ennek alapján az egyházak vagyoneleltárának megkésztése a vizitációra bizatott, meghatározatván a munkálatért szedhető külön díj; a nyomtatványok kezelésével pedig e. m. jegyző afa bizatott meg.

Az államsegélyben állandóan részesülők felajánltattak.

Az egyh.-megyei papi értekezlet megalakítása iránt tett indítvány elfogadtatván, a megalakulásra az értekezlet felhivatott.

Az egyh.-m. papi özv.-árvai gyámintézet megalakítása iránt tett indítvány előzetes tárgyalására kiküldött bizottság véleménye egyhangulag, észrevétel nélkül elfogadtatott; az

alapszabályok, megerősítés végett, a mélt. igazgató-tanács hoz felterjesztetni rendeltettek.

A tárgysorozat kimerítettén, a közgyűlés véget ért. Vacsorára mélt. Zeyk József úr gazdatisztje tkts. Kovács N. Ferenc úr vendégszerető házához gyűltünk össze, hol vigan töltők éjfélíg az időt.

Másnap, 17-én, reggel tartottuk meg az első papi értekezletet. Az értekezletet esperes úr nyitotta meg. Megnyitása után olvastatott alólírt és társainak sz értekezlet megalakulása iránt beadott indítványa, s ennek alapján kimondatott, hogy:

1. egyházmegyénkben — a lelkészek csekély számára való tekintetből — körök alakítása szükségtelen, s így az összes lelkészek egy értekezletté alakulnak;

2. helyirati viszonyaink kizárván a gyakori ülésezés lehetőségét, az értekezlet üléseit mindig az egyházmegyei közgyűlést megelőző napon fogja tartani;

3. az értekezlet rendes elméleti és gyakorlati tárgyain kívül, ez üléseken megbeszéltetnek az egyházmegyei közgyűlés tárgyai is, hogy azok tárgyalásai megkönnyíttessenek; s végül

4. az értekezlet ülései nyilvánosak levén, lelkészi karunk örömmel fogadja, ha azokon világi egyének is részt vesznek.

Ezen elvi megállapodások után esperes úr az értekezlet elnökévé, jegyző afa annak titkárává egyhangulag megválasztatván, a bizalmat köszönettel fogadták.

A választás megtörténvén, az alapszabályok megkésztésére bizottság neveztetett ki.

A jövő értekezletre elméleti előadás tartására Sylvester Domokos, vizaknai lelkész, gyakorlati előadás tartására pedig alólírt vállalkozott. S ezzel első értekezletünk bevégeződött.

Isten segedelme törekvéseinken! *Cseresznyés Ödön*,
b.-bocsárdi ref. lelkész.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

XI.

A Marosvásárhelyt tartott püspök-választó Synodus meghívója II. Apafi Mihály fejedelemhez és Apafi válasza 1690-ből.

Celsissime princeps Dne nobis colendissime! Salutis, stb.

Hogy a mi istenünk klmedet Fejedelmi székekben klmesen megerősítse és szerencsés boldog országlással megáldja, szivünk szerint minnyájan kívánjuk.

Kegyelmes urunk! Kiszólitván Isten ez halandó életből, dicséretes, jó Püspök t. Horti István urunkat: ez közönséges fogatkozásunknak orvoslására Nsgod kegyelmességéből és az urak ő Nsgok és ő klmek consensusából gyülekeztünk isten nevében ide Maros-Vásárhelyre generalis gyűlésünknek szokott idején. Alázatosan várjuk a Nsgod Fejedelmi kegyelmességét: hogy a miképpen a boldog emlékeztű Fejedelmek és közelebb a Nsgod idvezült atyja kegyelmes assistentiával volt Mlsgs ur hiveinek jelenlétekl, ilyen közönséges fogatkozásunknak orvoslásában: ugy Nsgod is kegyelmesen méltóztassék fejedelmi kegyelmességét szent ministeriumunkhoz meg-

mutatni és kegyelmes assistentiával lenni, mind dolgainknak rendes folytatására s mind jövendő t. Püspök urunknak tisztességére és szent hivataljában való megerősítésére. Mely Nsgod kegyelmességét egész ministeriumul minnyájan alázatosan vévén, a Nsgod szerencsés boldog országlásért istenünket buzgó lélekllekl imádni, el nem mulatjuk, Nagyságotat istennek kegyelmes oltalmában élni és nyugodni szivünk szerint kívánván!

Ex congregatione generali ministrorum reformatae religionis in M.-Vásárhely die 4 junii ao. 1690 celebrata. Alázatos szolgálai mostan a m.-vásárhelyi közönséges gyűlésben együtt levő praedicatori szent társaság egygyü hitenotariúsának Bajesi Andrásnak keze által mp.

Külcim: Illustrissimo ac celsissimo principi ac Dno Dno Michaeli Apafi secundo, electo regni Transilvaniae principi, partium regni Hungariae Dno, siculorum Comiti etc. etc.

II-ik Apafi Mihály fejedelem válasza.

1690 5 junii, Sorostély.

Adjon isten minden jókat kegyelmednek.

Kegyelmetek levelét vettem, ha kegyelmetek elébb

olykor tudósított volna, mikor udvaromban felesebben voltak vallásunkon lévő urak s főrendek, ó kegyelmek elejekbe adtam volna a dolgot; most mellettem kevesen lévén ő kegyelmek közül, úgy látom, nehezen szólnak a dologhoz, abban mindazáltal megegyeznek ő kegyelmek, hogy kegyelmeitek isten akaratjából és vezetéséből válaszszon Püspöket magoknak régi canonjok szerint, azt a kit inkább szeretnek s illendőbbnek ítélnék. Isten vezérelje kegyelmeiteket vallásunk javára.

Titulus: Tiszteletes tudós Bajcsi András enyedi prae-dicator uramnak ő kegyelmének.

A conceptus Teleki Mihályé, iratta Komáromi János irnokával.

Eredetije a gróf Teleki család levéltárában. Missiles 887. b.

XII.

Kézdivásárhelyi Matkó István két levele Teleki Mihályhoz, és rövid életrajzi váz'ata.

Kézdivásárhelyi Matkó István, Sámbar Mátyás jezsuita hitvitázó ellenfele, született K.-Vásárhelytől 1625-ben, s ugyanott is kezdette tanulását és folytatta a kolozsvári és gyulafehérvári collegiumokban. Megtanulta a zsidó, görög és angol nyelveket, s előbb a kézdivásárhelyi, később a szászvárosi iskolák igazgatója volt. Majd a borbereki eklezsia választotta meg papjának, innen pedig II. Rákóczi György erdélyi fejedelem rendeletéből Káransebesbe ment, s ott hirdette az úrnak ígését az oláh reformátusoknak oláh nyelven. Azon időben, mikor a dühöngő barbárok azon vidéket pusztították s Matkót is javaitól s majdnem életétől is megfosztották. 1658-ban tehát Erdélybe menekült. Ezen évben október 5—10-ig tartott gyűlésen a megjelent csekély számból álló rendek Rákócit letették s Barcsait választották helyébe fejedelemnek. Matkó — mint Rákóczi hive — nem akarta letenni a hűségesköt Barcsainak, az új fejedelemnek, s ez azért Matkót vasba verette s fogságba vettette.

Sámbar állítása szerint, Barcsai fel akarta akasztatni Matkót azon szavaiért, „hogy Barcsai nem fejedelemnek, hanem szász bírónak való.” És csak az egész erdélyi calvinista prédikátorság kérésére kegyelmezett meg, úgy, hogy harmad nap alatt Erdélyből kivakarodjék. Így az akasztófa elől szabadott Matkó Felső-Bányára.

Sámbarnak ezen költött ráfogásait megcáfolja Matkó „Bányász Csákány” című könyvének bevezetésében (Apologia 1—16 lap). Matkó csak 15 hét múlva tudta meg Barcsai neheztelesének és haragjának s a maga rabságának okát a Matkóért kérelmező fogarasiak supplicatiojára tett válaszából Barcsainak:

„Hogy ő — Matkó — tanácsolta Rákócit a török ellen való kardoskodásra, s hogy Lippánál ő vágatta le a törököket.”

Matkó e vádakra mentséget irt a Segesvártt akkor összegyűlt prédikátoroknak, s ezek megmutatták azt Barcsainak, ki „látván, hogy vannak méltó mentségeim — írja Matkó — úgy vágattata ki a vashól.”

Kiszabadulása után Radnóthon és Szamosujvártt egy évet töltvén el, Felső-Bányára vitetett papnak, onnan 5 év-

vel később Zilah városa, azután Torda választotta meg, s végre 1690-ben Kolozsvár, hol egyszersmind senior is volt, s ugyanitt bevégezte viszontagságos életét 1693-ban. *)

Művei: 1. Fővényen épített ház romlása. Szében, 1666. 8r. 146 l. 2. Kegyes cselekedetek rövid ösvénykéje. Szében, 1666. 12r. 111 l. 3. X. Tök könnynek eltépése, avagy Bányász-csákány. S.-Patak, 1668. 4r. 460 l. 4. Mennyei élőkenyér. Angolból ford. Kolozsvár, 1691. 12r. 132 l. 5. Isten haragjának éles kardja. Kolozsvár, 1691. 8r. 20 p'tan levél.

1.

Az mennyei urtól kegyelmednek lelki s testi békességet kívánok uram, kegyelmednek minden szerelmeseivel egyetemben.

Az kegyelmed nekem irt levelét ma, ugymint 13 aprilis estvefelé hat órakor vöttem, hogy kegyelmed szegény szolgáljáról megemlékezett, igen jó neven vettem. Kegyelmeddel való szemben létemnek, maga személyét néző oka is volt, de azt biztam volt Mátyás Deák uramra. Az mi a többi között egyiket illeti ez: tudom, hogy az istenháza kegyelmed előtt kedves, annak is kell lenni. Miolta az isten az oláh nyelvnek s írásnak tudásával megajándékozott, Káransebesből való kibontakozásomtól fogva, kívántam, hogy az én istenemnek szolgálhatnék az oláh nemzetségnek isten akaratja szerént való megtérítésében az evangéliumi igazságra (mivel annak módját még ott benn megtanultam). Immár sok böcsületes emberek Maramarosból tudakoztanak is abbéli szándékomról, rajtam el nem mulik. Azért, ha kegyelmed ebben az istennek akar szolgálni, legyen Urunk előtt mellettem; kegyelmednek sem leszen kárára, ha isten éltet, megmutatom. Fejedelmi bölcseségével Urunk feltalálja, miképpen kellene Maramarosban egy jó oláh scholat erigalni; melyet ha ő Nagysága cselekszik, rövidnap gyümölcsét megfogja látni. Kegyelmed legyen jó kezdő s jó eszköz e dologban, Istentől is jutalmát veszi, boldog emlékezeti is örökké megmarad, Az mostani Szava Vladika csak magát erkekesíti (?) de igiretinek meg nem felel, az isten dicsőségire semmit sem vigyáz. Ha isten kegyelmeddel szemben juttat, bővebben beszélek. Ebben kegyelmed, ha méltónak itili, procedáljon; ha pedig nem, tartsa.

Adja isten ez írásom is találja kegyelmedet jó egészségben. Datum in Felső Bánya, 1665, 13 aprilis.

Kegyelmednek alázatos szolgálja

Vásárhelyi István,

Felsőbányai predikátor.

Külcim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak (t) Kővári Főkapitánának, nekem uramnak, adassék.

Eredetije a gr. Teleki-család közös levéltárában Maros-Vásárhelytől 1100. sz. a.

2.

Az mennyei ur áldása bőv mértékkal szálljon Uram kegyelmedre és minden kegyelmed szerelmeseire.

Hogy az uristen kldet kedvessivel együtt jó egészségben eddig megtartotta, áldassék szent neve érette. Ezután is

*) Matkónak Sámbarral való vitatkozásáról lásd Budapesti Szemle IV. kötet 1858. 207—209. l. Szilágyi Sándortól.

azon kegyelme legyen kegyelmeteken és örvendetes ujesztendővel is kegyelmeteket áldja meg.

Az mely dologban kegyelmed Pokai Miklós sogor uramat elbocsátotta, hála istennek succedalt N. Bányán, de ha az nem lőtt volna is, az kegyelmed parancsolatja nálunk is engedelmességet talált volna; mi is itt az klmed parancsolatjára mindenkor készek vagyunk, de hála legyen az urnak igen jól esett. Böcsületes, tudos ember Bajcsi uram, ordinatus is ő kegyelme, mint akárki a szent szolgálatra, kész is kimenni a kegyelmed kívánsága szerént.

Nem álhatám uram (noha talám kegyelmednek lehet tudtára), hogy sub rosa, ex sancta confidentia, olyan dolgokat is ne jelentsek, melyeket titkon jelente egy szava hihető jóakaró uram. De az istenért kérem kegyelmedet, leveletem mindjárt elégetvén, tartsa magában. Ugy beszéle (ha igaz), hogy a Cassai nem régen esett gyűlés csak arra való alkalmatosság volt, hogy szegény nemzetünk annál inkább vallásunk ellen tűz gerjedhessen és a persecutioja által ut nyitódjék, igen is félünk attól. Mert a mint hallatik (ha igaz) a Palatinus behivatván Barkoci uramat ő nagyságát, arra kérte, hogy zászlókat osszon ki s a katonákat maga mellé vegye. Onnan feljül is jó armada, hogy vallásunkon valóknak fegyverrel szegjék meg nyakokat, mert különben semmit nem tehetnek (ugymond) nekik. Melyre Barkoci uram esküvéssel így felelt (a mint hallom): Kegyelmes uram (ugymond) én-nékem minden jószágom köztök vagyon, velek kell élnem s halmom, azért nem cselekszem. Kijővén Barkoci uram a Palatinus elől, megjelentette a miéinknek, melyért igen nagy harag hallatik ő nagysága ellen. Azt is hallom, hogy még Török segítségét is implorálta volna ellenünk, de ott frustrolodott. — Igen nagy suspicio vagyon Haller János uramra, ő nsgára a mieinktől; mert a pápistáknak minden titkos tanácsokban ben volt, talám fogtak is urunknak ő nsgának írni a dolog felől. Ugy hallom, hogy ujabban küldöttek követeket a Császárhoz a mieink, de az alatt titkon talám az Electorokhoz is, remélvén, hogy míg a Császárnál mulatoznak követünk (mivel szegényeknek audientia nem könnyen adatik) talám az Electoroktól addig megjőnek valami jó válasszal s inkább ki tanulhatják, mihez kelljen magokat tartaniok. — Ezeket miért írom? Kglmed maga is által láthatja. Mivel az isten klmedet állatta kegyelméből szegény hazánkban az ő anyaszentegyházának oszlopává. Az istenért kérem kegyelmedet, legyen vigyázásban s azokról nálamnál nagyobb s az dolgokat jobban tudó emberektől tudakozzék, s ha valamit bizonyosan érthet, legyen azon, hogy az ellenünk való gonosz szándéknak szakadjon gyalázatosan nyaka. Tudja azt kglmed bizonyosan, hogy ha az Erdélytől való félelem eddig is a pápistákat nem tartóztatta volna, Magyarországon az igaz vallás homályban borult volna; de rendszerént az isten az Erdélyi fejedelmeket támasztotta eszközül minden gonosz igyekezetek ellen. Most is (noha már igen megerőtlenült Erdély) mindazáltal az isten a kicsiny erőt is megszenteli a maga ügyében. Ezeket bizony másnak írni nem mertem volna; de kdhez erősen bizom s kérem is, tovább nevem alatt ne terjedjen, mert az idők gonoszok. — Irtam Ujhelyben Soti János uramnak, hogy bizonyosan mindenekről tudósítson, mivel Bocskai urammal ő nsgával gyakorta

vagyon együtt, ha mit érthetek, kegyelmedet tudósítom. Ezek után isten áldása maradjon kmeden.

A. 1665. 22. dec.

Kegmednek alázatos szolgálja

V. M. I. (=Vásárhelyi Matkó István.)

Külcim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak, Kővári Főkapitánynak és nekem uramnak, adassék.

Eredetije a gr. Teleki-család közös levéltárában Maros-Vásárhelyt, 1100. sz. a. Missilisek. Közli: *Konc József.*

KÜLFÖLD.

Hollandiában a református egyház „Algemeene Synode“-ja a felszentelendő papok által aláírandó formulát következőleg módosította: „Mi alulírottak“, stb. „fogadjuk, hogy mi hivatásunk mély érzetével és az istenbe vetett bizalommal buzgón és hiven munkálkodunk Jézus Krisztus evangéliomának a hazai református egyház jellemével és elveivel megegyezőleg hirdetésében és az isten országának érdekét és összehangzóan ezzel a hollandi református egyháznak is, az ő rendeletei végrehajtása által, tehetségünk szerint, előmozdítjuk.“

Ugyancsak a „Synode“ kimondotta, hogy a népesebb egyházközségeken, hol több templom van, minden ilyen templom a maga egy, vagy több papjával külön egyházat alkothat. E külön egyháznak külön egyháztanácsa lenne, mely szabadon intézné azon teendőket, melyet egy egyháztanácsnak végezni kell, kivéve a diákonusok feletti rendelkezést. Ezek felett csak az illető egyházközség összes egyháztanácsai közösen rendelkezhetnek. Az illető egyházközség összes egyháztanácsai képeznék ugyanis együtt az általános egyháztanácsot, mely aztán az egész községet képviselné.

Mint lapunk olvasói tudják, a hollandi református egyházat a különféle és egymás iránt türelmetlen pártok felbomlással fenyegetik. Ezért, nagyon helyesen cselekszik a „Synode“, ha oly formulát igyekszik találni, melyet bármelyik irány hiva jó lelkiismerettel aláírhat. Hasonlóképpen nagy eszélyességre mutat azon határozat is, mely szerint nagyobb egyházközségeken a hány templom van, annyi külön egyházközséget, külön hatósággal, egyháztanácssal, stb. lehet alkotni. Így, ugyanis, alkalom lesz adva a különféle egyházi irányoknak, hogy külön templom körül csoportosuljanak, melynek papját, hatóságát, stb. saját pártjabeli emberek foglalják el. Így eleje vétetik azon felbontó benső forrongásnak, mely az egyház egyetemes fennállására annyira veszélyes.

* * *

Németországban a „Deutsche Protestantenverein“ folyó év október 12—13 napjain tartott gyűlést Wiesbadenben, melyen a német protestántizmus viszonya Rómához is tárgyalatott. Az egylet kimondja, hogy a pápasággal szemben, csak az örökharc képzelhető. E harc, azonban, nem támadó a katolikusok hitével szemben, hanem védelem-harc a jezsuitizmussal szemben, mely a modern állam függetlenségét, a vallásfelekezetek békéjét s általában a lelkiismeret szabadságát veszélyezteti. Ezért, az egylet Németország összes protestánsainak szent kötelességétül tekinti, hogy egyesüljenek a veszélyeztetett protestáns szabadság férfias és bátor megvé-

désére és kész az evangélikus egyház többi irányával is összeköttetésbe lépni, a közös cél elérésére."

* * *

Ausztriában, a mi monarchiánk másik felében, az ugynevezett ó-katholikusok zsinatot tartottak folyó év szeptember 8-ikán kezdődőleg Bécsben. A zsinat megnyitását istentisztelet előzte meg, melyen az urvacsorát is kiosztották, még pedig mindkét szín alatt. Magán a zsinaton megtették a kellő intézkedéseket, hogy a jövő évben püspököt választassanak. Továbbá, ugyancsak a jövő 1887-ik évre egy általános gyűlést tűztek ki, melyen a világ összes ó-katholikusai részt vennének. Végre elhatározták, hogy kérelmet intéznek az államhatalomhoz, azon házassági törvény megszüntetésére vonatkozólag, mely szerint a római-katholikus egyházból ki lépett lelkészeknek tiltva van a házasság.

Az ó-katholikusok elszakadására a római egyháztól, mint tudjuk, a pápai csatlakozhatlansági dogma szolgáltatott okot. Midőn 1870 július 18-dikán a vaticanban, dacára a német püspökök erős ellenzésének, a római egyház dogmájává tétetett a pápai csatlakozhatlanság, ez esemény egész Németországban rendkívüli izgatottságot idézett elő. Dollinger, müncheni prépost, 1871 márciusban egy nyílt levelet irt az érseknek, melyben hosszasan kifejti, hogy ő nem fogadhatja el a csatlakozhatlansági dogmát sem mint pap, sem mint keresztyén. Még ugyanazon 1871-ik év szeptemberében egy összejövetel tartatott Münchenben, melyen kimondották, hogy a csatlakozhatlanság-hívók, a jezsuitáktól elámitva, eltértek a régi egyház hitétől. Ez által szakítottak a római egyházzal.

Kezdetben remélték, hogy a német catholicismus egészen csatlakozik hozzájuk. De a remény csakhamar szétfolyott, midőn a hierarchia tagjai a pápának teljes meghódolásukat nyilvánították. Ekkor külön községet alkottak, melynek tagjai inkább a művelt osztályhoz tartoztak, minthogy a népnek nem volt érzéke a dologhoz. Jelenleg van Poroszországban 35, Badenben 38, Hessenben 5, Bajorországban 23 ó-katholikus egyházközség. Ausztriában még eddig csak 3 szervezett egyházközség van, ugymint: Bécsben (3000 lélek), Riedben (500 lélek) és Warnsdorfban (6000 lélek). Az összes ó-katholikusok száma a tulajdonképi Németországban felülmulja az ötvenöt ezeret.

Hogy az ó-katholikus egyház oly csekély sikert tud mind ez ideig felmutatni, ez az ultramontanismus rendkívüli hatalmát bizonyítja. Másfelől azonban, az ó-katholicismus, mely már mindentűt szervezte magát s minthogy a római egyházhoz legközelebb áll, legnagyobb mértékben számíthat a római egyházból való áttérésekre: egy folytonos „memento mori“-t képez a pápaságra nézve.

r. gy.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Hogy a költők az emberiség jöltevéi, azt rég belizonyította már az emberi mivelődés története. Nincs a léleknek törekvése, vágya, szüksége, melyre a költők feleletet ne adtak volna és meg ne jelölték volna azt az utat, melyen haladva, a magasb elmék és mélyebb szívek elérkezhettek abba az országba, melynek neve: szép, jó, igaz, nemes és magasztos. Valódi költőkről szólunk és nem olyanokról, kik

mesterségből és megélhetési célokból kergetik a Pegazust; költőkről, kiknek mindennapi szükségük, a levegő, az élet-feltétele, hogy hivatásuknak éljenek, hogy igazándi profétái legyenek az emberiségnek és ne szemétdombokon élősködjének. Soha sem volt nagyobb szükségünk ilyen költőkre, mint éppen napjainkban, midőn az adás-vevés, a kótyavetye oly hatalommá nőtte ki magát, hogy nem csak a becsület, hanem az örök-üdvösség is megvásárolható, ha valamilyes árt megígérnek érte. Mai vezércikkünket ajánljuk olvasóink figyelmébe. Jókai azon költők sorába tartozik, kik elmondhatják: est Deus in nobis! Az ő lelkének szárnyalása túl van a látható világokon és mindenkit vonz, ragad, hogy vele repüljen. A mi az embert érheti: ime, legnagyobb fájdalomban is enyhületet, vigasztalást talál a keresztyénség legfelsőbb kijelentésében: a halhatatlanságban. Jókait e konfessziója a halhatatlan költők sorába emelte és tisztelettel kell hogy meghajoljék előtte mindenki, a ki hiszen, a ki szeret és remél. Szeressétek a valódi költőket, ők ma is az emberiségnek legnagyobb jöltevéi; mert ők érzik, ők felfogják és szavakba tudják önteni azt, a mi az emberiségnek legszentebb és örökkévaló szükségét teljességgel kielégíti és összeköti az eget a földdel s felmutatják az elmulandó emberi életben a soha el nem múló istenit!

— **Megtörtént már egy párszor, hogy kérdést intéztek hozzánk: kit lehetne segéd-papi tiszt elvállalására fel-szólítani. És mi nem tudtunk tájékozást nyújtani. Szívesen és bizalommal kérjük fel a végzett theologusokat, értesítsenek minket minél előbb tartózkodási helyükről, hogy adandó alkalommal velük szemben kedves kötelességünket teljesíthessük. A segéd-papi intézmény ma-holnap kválifikáció lesz: használják fel fiatal barátaink a kínálkozó alkalmat és jelentkezzenek.**

— **A m.-igeni kántor-tanítói állomásra pályázók közül kijelöltettek: Csiki Béla, Osváth János, Lucs Ferenc, Mezei László, Székely Lajos és Sipos Elek. Reméljük, hogy a jelentkezők mind érdemesek az állomás betöltésére és hisz-szük, hogy a legkiválóbb fogja elnyerni a tisztességes szolgálatot, mely megjutalmazni is képes az arra vállalkozót.**

— **Nagy-Enyeden állomásozó m. kir. honvéd százados, Kis Albert és neje, Zudor Leontina ő nagyságaik bájos hajadon leánya, Ilona, minden összeköttetés, sőt a legkisebb ismeretség nélkül s így bizonyára csak keble vallásos sugallatát követve, kised egyházunkat többször méltatta jóindulatu figyelmére. Ugyanis, a múlt évben nehányszor, a jelen évben pedig, egy eset kivételével, minden alkalommal el látta az urasztalát kenyérrel és borral. Ezen kívül, sajátkezűleg készített értékes, gyönyörű urasztali kenyértakarót ajándékozott. Vallásos szülőknak, vallásos gyermeke! Fogadja Kis Ilona ő nagysága, a nyilvánosság terén is, ugy kised egyházam, mint magam részéről, a legforróbb köszönetet. Fel-Enyed, 1886, november. Veres Kálmán, ref. pap.**

— **Tudósítás Dobos János egyh. beszédei negyedik kötetről. Tudatom különösen tisztelt előfizetőimmel, hogy a negyedik kötet, mely halotti beszédeket tartalmazand, az utolsó iv hijján, már kinyomatott s rövid idő alatt megjelenend. Tartalmaz 23 prédikációt, 3 nagyobb orációt, 7 rövidet b**

ima előtti beszédet, 4 sirbeszédet. Függelékül Nyáry Pál és Arany János feletti emlékbeszédeket, egy kriptá szentelési beszédet, két halotti tanítás előtti imát és két alkalmazást, vagy búcsuztatást. Most már, a munka bevégeztével, a nyomdászszal végleg le kelletvén számolnom, s a mi fő, azonnal fizetnem, minthogy még közel 800 forint előfizetési hátralék künt van: mély tisztelettel felhívom előfizetőimet előfizetéseik azonnali beküldésére, hogy utánvéttel ne kénytelenítsem küldeni a megjelenendő kötetet, a mi néhány krajcár felesleges költséget okozandana a megrendelőknél. Egyszersmind jelentem, hogy mivel még nagyon sok példány van birtokomban s rendelkezésem alatt, úgy a most megjelenendő negyedik kötetet, valamint a már eddig megjelent három kötetet, tetszés szerinti választással, bárkinek megküldöm az elő-

fizetési árban, t. i. 1 frt. 50 kr. kötetenkint, a pénz előleges beküldése után bérmentve, megrendelés esetén, az illető költségére, postai utánvéttel. Szalk-Szt.-Márton, Dobos László, kiadó.

Szerkesztői nyiltposta.

== B. B. M.-Szakáll. Egészen helyesen van mondva. Közölni fogjuk.

== Nehány szó az orsz. közalap ügyében. Nem kételkedünk a cikk igazságában. Sajnáljuk, hogy megtörténhetik: és ez valóban lelkiismeretlenség. De ilyen formában és konkrét adatok hiányában, a közreadás által többet ártanánk, mint használnánk. Adat gyanánt áttesszük a mélt. áll. igazg. tanácshoz. Az majd fog tudni segíteni a bajon.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 2228—1886.

KÖRLEVÉL

minden egyházmegye nt. espereséhez és általuk azokhoz, kik a Baldácsi-alapból segélyezésért folyamodni akarnak.

A f. évben tartott főt. egyházkerületi közgyűlés 39. jkvi szám alatt kelt határozatával kimondotta, hogy a Baldácsi-alapítvány jövedelmeiből egyházkerületünk részére kiadandó összegnek két-nyolcad részét az egyházkerületi papi özvegy-árvai gyámintézet gyarapítására, — hat-nyolcad részét pedig egyenlő arányban az alapítvány-levél VIII. pont a) és b) alpontja alatt kijelölt három célra fogja fordítani, u. m.:

1) Pusztuló egyházak megmentésére, inséges egyházak segélyezésére és építkező egyházak gyámolítására.

2) Egyházkerületünk püspöki jövedelmének emelésére és

3) Csekélyebb fizetési lelkészek javadalmazására

A Baldácsi-alapítvány jövedelméből ez évre 2000 frt. kiutaltatván egyházkerületünk részére, a megállapított $\frac{2}{8}$ — $\frac{2}{8}$ arányban 500—500 frt. folyósított az egyházkerületi papi özvegy-árvai gyámintézet és a püspöki jövedelem emelésére; azonban igazgató-tanácsunk, mielőtt a fennebb 1) és 3) pont alatt megjelölt célok előmozdítása végett, az 500—500 frt. kiosztása felett határozna, felhívja a segélyért folyamodni kívánók figyelmét és a beadandó kérvényekre vonatkozólag az egyházmegyét véleményes előterjesztés-tételre.

A segélyért folyamodók kérvényei az államsegélyi kérvényekre vonatkozólag megállapított utasítás szerint szerelendők fel, és a kérvények az államsegélyi kérvényekkel egyidejűleg és kapcsolatosan tárgyalandók az egyházmegyék közgyűlése s esetleg tanácsa által s egyszerre terjesztendők fel a kérvények a jövő év január hó végéig. A segélyezéseknél főcél a legsürgősebb és legfontosabb szükségeken való segítés levén, az egyházközségek, vagy egyesek által az államsegélyből részeltetés végett beadott kérvények a Baldácsi-alapítványra és megfordítva, a Baldácsi-alapítványból javadalmazás végett beadott kérvények az államsegélyre ajánlottak fel.

Megjegyzí igazgató-tanácsunk, hogy egyházkerületünk pénztárában kezelt földtehermentesítési kötvényeknek 5 %-os magyar papírjárdék-kötvényekre konvertálása folytán nyert jövedelem-többletből fele részben papi és tanítói állomások segélyezésére és fele részben egyházi építkezésekre fordítandó 3473 frt. összeg csak az 1888-ik évben jöhet kiosztás alá, mivel a folyó évben tartott egyházkerületi közgyűlés 27 jkvi szám alatt kelt határozata értelmében az első évi összes jövedelem-többlet az egyházkerületi épület kiépítésével felmerült költségek fedezésére fordítandó.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától. Kolozsvárt, 1886. november 27.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 725—1886.

MEGHÍVÓ.

Gy.-fehérvári egyházmegyéim őszi rendes közgyűlését f. évi december 9-én délelőtti 10 órára, gy.-fehérvári ekklesiánkba, van szerencsém, egybehívni, mely gyűlésünknek tárgyai ezek lesznek:

1) Elnöki megnyitó.

2) Az ekkliák jövő évi költségelirányzatainak megvizsgálása és helybehagyása.

3) Segély-kérvények felajánlása.

4) Egyéb addig felmerülhető ügyek és indítványok.

Melyre midőn a mlgos gondnoki, tek. képviselői és tiszt. lelkészi kart tisztelettel meghívnam, tudatom, hogy az nap d. u. 3 órakor házassági törvényszéki ülés is leend.

A gy.-fehérvári ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától. Vajdasdon, 1886. nov. 28.

Tókos Sándor,
esperes.

Sz. 980—1886.

HIVATALOS ÉRTESÍTÉS

a sepsii ev. ref. egyházmegye papi és énekvezér-tanítói testületéhez.

Ezennel van szerencsém tudomására hozni paptársaimnak és énekvezér-tanító aainak, hogy sepsii egyházmegyénk közgyűlése az egyházmegyei képviselők megválasztására határnapul f. évi december 15—20 közötti időt tűzte ki, kötelességévé tévén minden egyház kebli tanácsának a választást azon idő alatt megtartani és a választási jegyzőkönyvet hozzám haladéktalanul beküldeni.

Énekvezér-tanító aai szintén felhivatnak szavazatuknak, az irt határidőben leendő beadására. Egerpatak, 1886, november 27-én.

Csiszér Gábor,
esperes.

Sz. 1684—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az erdővidéki egyházmegyébe kebeleztet baróthi leányegyház levitai állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalom: tisztességes lakáson kívül, egyházi hivatalos becslés szerint, 204 frt. és méltóságos Zathurecky Gyula urnál, illendő magaviselet föltétele mellett, étkezés.

Pályázati határnap f. évi december 25. Folyamodványok nt. Zajzon Mihály, esperes aához, Bardócra, küldendők. U. p. Olasztelek. Kolozsvárt, 1886, november 29-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein Jánosnál Kolozsvárt.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. DECEMBER 9.

49. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 firt., félévre 3 firt., negyedévre 1 firt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Felhívás előfizetésre.

Az esztendő vége felé jár. Immár számadást csinálhatunk pályafutásunk eredményéről. A nyilvánosság, hol mindenkinek joga van, legjobb meggyőződése szerint itélni, kizárja a hivalkodást, vagy hiu dicsekedést. Egyik sem fér össze becsvágyunkkal, lelkesedésünkkel és az előnkbe tűzött céllal.

Abban az erős meggyőződésben szerkesztettem a „Prot. Közlönyt“, s fogom a jövőben is, hogy rá szükségünk van. Ez a vérkeringés szerve anyaszentegyházunkban. Megmunkatja az organismusnak, az életnek. Nem a nap, mely ontja sugarait; hanem a szerény mécs, mely ad valamelyes világosságot azoknak, kik a nemes munkálkodásban gyönyört találnak. Tisztelettel venni körül azt, ki a tudomány mélységeit kutatja; bátorítást adni, hol a kötelességek terhe fáraszt; szolgálni a vallásos, az egyházi, az erkölcsi élet érdekeinek; papjainkat, tanítóinkat, egyházainkat a lehetőségig anyagilag és szellemileg odaemelni, a mely magasság és jóllét méltán megilleti azokat, kik hazánk és nemzetünk hivatott oszlopai; egymáshoz való tartozásunkat, viszonyainkat behinteni a türelmes-ség és a szeretet himporával, mert atyafiak vagyunk az ur Jézus-Krisztusban; szeretni a szépet, lelkesedni a magasztosért, örömet találni a férfiakat megillető munkában; jobban szeretni az eszméket, az elveket, mint a személyes torzsalkodást: ezek vezettek eddig és fognak vezetni jövőnkben.

A kik velünk egyetértének: azok jönnek velünk, azokra számítunk az 1887 ik évben is. Akaratunk erős, célunk tiszta és világos: anyaszentegyházunk felvirágzása, hazánk boldog jövője. Mi csak a harangozók vagyunk. A hivek és igazak nem kerülik el a templomot.

Kolozsvárt, dec. 6. 1886.

Szász Gerő,

a „Prot. Közl.“ szerk. és kiadója.

(Lapunk homlokán olvashatók az árak. Engedményeket csak az esperes urak ajánlatára adhatunk. Az előfizetési pénzek, postautalvánnyal, külmagyarutca, 9. sz. alá küldendők.)

Több tudományt a vallásba!

„Korunk nem a merész reformok kora, sem a politikai, sem a gazdasági, sem a társadalmi eszmék terén. Legkevesbbé az a vallás-erkölcsi kérdések világában. Az a türelmetlenség, a melylyel századunk első tizedeiben Byron és Heine a fölvilágosodás nevében az uralkodó világnézetet ostromozta, ma szinte mesének tetszik; ép úgy, mint hihetetlennek az a buzgóság, a melylyel a múlt század francia bölcselei a keresztyén társadalmat megdönteni igyekeztek. Nem mintha a mai nemzedék a fölvilágosodás terén hátrább állana ama nemzedékeknél, de épen mert előre haladtunk a fölvilágosodásban, azért vagyunk türelmesebbek a régi világnézetek iránt. A mai nemzedék előtt nem bir varázsszal az eget ostromló titánok alakja; nagyobb tisztelettel övezi azokat, a kik a társadalom jólétének emelésére

szentelik életüket. Ezért háládatlan szerepre vállalkozik ma az, a ki új hitvallást akar teremteni az emberi nem számára.“ Ezen jellemző szavak előrebocsátásával kezdette meg törvényszéki tudósítását egyik jeles lapunk azon vallásujító ügyéről, kiről lapunk 45-ik számának „A vallás a törvényszék előtt“ című cikkében megemlékeztünk. A vádlott a vallás és tulajdonjog elleni izgatás vádjára alól, mint előre is gyanítható volt, egyhangulag fölmentetett.

Lehetnek számosan, kik az említett ügyet ezzel befejezettnek tekintik s napirendre térnek fölötte. Én sem akarok foglalkozni magával a fenforgó esettel; de nem állhatom meg, hogy bizonyos tanulságot le ne vonjak belőle, mely nem egyéb, mint az: hogy a törvényszék hallgatagul elismerte jogosultságát azon panaszhangoknak, melyeket vádlott, többek között, épen a vallás ellen nem valami kiméletes hangon szélnek bo-

csátott. Ezen körülmény, míg egyrésről a meggyőződés leplezetlen s korlátlan kinyilatkoztatásának szabadságát jelöli, addig másrésről, komoly aggodalmakat is kelt bennünk, s az ezután bekövetkező e nemű megtámadások elleni harcra szólít fel. Hogyan? Kérhetjük megütődve. Hát a keresztyénség szelleme a mi miveltjeinkre nézve csakugyan annyira túlhaladott álláspont; a tudósok előtt annyira értéktelen, együgyű; a gazdagokra s előkelőkre nézve annyira szegényes, hogy e szellembe behozandó gyökeres reformoktól függ a meglevő társadalmi s egyházi abnormis állapotok megszüntetése? Avagy, talán e modern kételkedőket a Krisztus személyiségének külső körülményeibe, csodás születése, halála és feltámadásába vetett hit tartja távol az egyháztól? Vagy talán az ő tanainak gyermeki egyszerűsége nem elégíti ki fellengző vágyaikat, s az ő csodatetteinek természettudományi ismeretekkel való homlokegyenesti ellentéte oka annak, hogy ajkukon a kicsinylés és lenézés mosolyával fordulnak el e, szerintük, önmagát túlélt fejlődési folyamatától az emberi értelemnek? Ki tagadhatná, miszerint az egyházi és vallásos élet iránt való elidegenedés ezen említett forrásokból is mind több-több táplálékot merit, s midőn ezek megszüntetése felett gondolkozom, mindig fülemben csengenek egyik egykori szeretett tanáromnak eme szavai: „A világiak és egyháziak között folyton növekvő elidegenedésnek legnagyobb oka az, hogy a tudományos előhaladás mellett nagyon hátramarad a vallás és az egyház.”

Ide s tova két évtizede annak, hogy Németországban egy kevésre becsült hang (F. A. Müller: „Briefe über die Christl. Religion.“ 1870.) jelezte, miszerint az új testamentom mértékével mérve, az emberiségnek kilenc-tizedrésze se keresztyén; néhány év múlva, Strauss Friedrik még erősebb meggyőződés hangján állítá, miszerint az apostoli hitforma ítélőszéke elé állítatva, határozottan tagadnunk kell, hogy keresztyének vagyunk. Állításaikat, az elfogultak- és vakonhi-vőkön kívül, mondhatni, senki sem vonta kétségbe; napjaik éles küzdelmeinek tudományos vívmányait a szigorú s tapintatos kritika javarészből asszimilálta, s lassan bár és észrevétlenül, de mindamellett biztos győzelemmel kecsegtető munkálkodás alapelvei gyanánt rakta el a vallástudományok azon tárházaiba, hol a nyert

eredmények értéke felett nem egyik, vagy másik lármás s elfogult theologus, nem is bizonyos koronként felkapott vallásos irányzatok csalhatalannak tartott közmeggyőződése dönt: hanem az összes tudományok útján nyert értelmi alapokon felépülő világnézet. E világnézetet nem a pusztán fogyasztó közönség, nem egyik, vagy másik a pusztán esetleg által feltölt tudósocskák határozza meg, hanem azon kevesek közmeggyőződése, kik a tudományt önmagáért, s nem valamely a priori csalhatalannak feltüntetett elv, hitvallás, stb. kedvéért mivelik. Hogy az ez úton nyert világnézet a keresztyénségben semmi egyebet nem lát, mint egy folyton átalakulásban, fejlődésben levő erkölcsi elvet: mindenki előtt világos dolog. E világnézet nagyon jól tudja, miszerint a vallás egy sajátos, önálló, mélyen az emberi lélekben gyökerező, természetétől elválaszthatatlan hatalom, melyet az ismeretek bármily fejlettségű folyamata sem leendő képes soha elpusztítani, s az aránylag előhaladott tudás soha sem leendő képes, a vallás eredeti teremőerejét pótolni, vagy helyettesíteni; de egyúttal azt is kimondja, miszerint a vallás, ha teremőerejét nem akarja elveszíteni, úgy okvetlenül a legmélyebb öszhangban is kell állania az ismerettel, az egyesek világnézetével. Elvégre is, a vallás úgy érveivel, mint lényegével együtt az emberi természetnek inkább erkölcsi, mint értelmi részéhez tartozónak tekintetik, s mint mondják, hit és nem az értelem képezi alapját; úgyde, a hit az erkölcsi ismeretnek bizonyos neme s minden dogma egy erkölcsi igazságnak megkövetülése, de a mely érték nélküli marad, ha a tudományos ismeret és tapasztalás által nem igazoltatik. S mi azt hisszük, miszerint a vallásnak kizárólag értelmi alapon való előállására s fejlődésére nézve is igazat fog adni a jövő azoknak, kik nem lágymeleg közvetítéssel vélik elodázni a határozott kérdést; s a vallásos világnézetre nézve is be fog következni az, mit Agassiz a természettudományok nagy és sarkalatos igazságaira nézve mondott, hogy t. i. először mindenki azt mondja: nem igaz; másodszor: lehet, de a biblia ellen van; harmadszor: hiszen, azt mindenki tudta.

A vallás alapjául szolgáló eszmék fejlődésének története kétségbevonhatatlanul meggyőzhet a felől, miszerint egy boldogító, vallásos meg-

győződés, mint világnézet, egy megcsontosodott hitrendszerrel, úgy szólva, semminemű viszonyban nem áll, legfőlebb a fokozatos fejlődés viszonyában, s mint ilyen, csakis mint egy magasabb foku felvilágosodáshoz vezető lépcső bírhat értékkel is. S e szempont alatt vizsgálva a vallás kérdését, a mily oktalanság volna egyik, vagy másik túlszárnyalt hitrendszer viszonylagos fontosságát kétségbe vonni, vagy tagadni: ép oly mérvű elfogultság kell ahoz, hogy az újabb kor tisztult eszméinek átalakító hatását, s ennek jogosultságát csak kérdés tárgyává is tegye valaki. Ám, legyen a vallás egy boldogító, az élet minden körülményei között megnyugtató érzelem, de ne formulázzuk s ne kössük jótékony hatását elavult hitrendszerekhez, élettelen hittételekhez. S ha a társadalmi és egyházi rend efélét mégis megkövetel: legalább a tudomány emberei ne kövessenek el erőszakot a szolgaság járma alól felszabadult, bár még most nagyon is hézagossá emberi értelmén s ismereten, s a lét örök talányainak kutatásában ne szégyeneljék inkább beismerni erőtlenségüket, mint egy Deus ex machina-val próbálják elodáztatni azt, a mi elvégre is még zavarosabbá s nyomasztóbbá lesz ez által arra nézve, ki saját eszével szeretet gondolkozni. Különösen elszomorítónak tartom azon jelenséget, miszerint nálunk a tudományos kutatás emberét, legyen az pap, vagy tanár, a vallásos eszmék terén belől inkább napszámosnak, robotosnak, mint a tudományos haladás eszközének tekintik igen sokan, s jaj annak, ki eszmélődéseit a vallásos eszmék terén, a századoktól öröklött nézetektől eltérőleg, talán éppen azok tisztázása kedvéért, nyíltan ki meri mondani. Így aztán számos jóravaló tehetségünk hallgatásra van kényszerítve, s talán merő anyagi viszonyai következtében is, arra van kárhóztatva, hogy erőszakot kövessen el nemesebbnek vélt meggyőződésén. Ez esetben pedig, készen van a tudatlanok nagy tömegére támaszkodó vakonhívó ítéletével, s nem tanulván meg tisztelni az önálló tudományos kutatás érdemét, szinte martyr-halálba szeretné ugrasztani azt, ki nem a köznapi lelkek által szélesre vert országúton halad. Szerencse, hogy a martyr-halál napjainkban legfőlebb mosolyt keltene! Hogy félre ne értessem, sietek megjegyezni, miszerint a tudományos vizsgálódások árán nyerhető igazodó hypothesisok fel-

kapását egy oly hosszú s szép multtal bíró intézmény keretében, mint a minő az egyházi élet, a legnagyobb véteknek s könnyelműségnek tartanám; de annak fejtegetésében, hogy az egyházi életnek sokak előtt egyetlen kapcsát s alapját képező hittételekre nézve még mindig a jóhiszeműség maradjon-e meg számunkra igazolásvukat illetőleg, avagy talán helyette kísértünk meg az újabb kor tudományos vívmányaiból levonható s elég biztosnak nevezhető eredményeket egy tisztultabb vallásos világnézet alapjává tenni; mondom, e nemű kérdések fejtegetésében nem látok szentlélek elleni bünt, s részemről csak örülni tudnék minden erre célzó kísérletezésnek is.

Fájdalom, nálunk e nemű eszmei küzdelemnek csaknem teljesen be van vágva útja. S én nem egy-két theologussal találkoztam már, ki, mert más theologiai irányzatot mivelő társa nem volt hajlandó a vallás lényegét a természet örök törvényei ellenére történő csodák hitével egy jelentőségűnek tekinteni: ezt az eretnecség, sőt jellemtelenség vádjával illetni is, merészelte. Több tiszteletet s szabadságot a vallástudományok terén eszközölt eszmélődések számára! Különben az, ki a csodák hitének alapján épít fel vallásos világnézetét, öntudatra ébredve, ama képtelenségekkel együtt a mesék és álmok lomtárába fogja dobni magát az egész vallást is; mert önálló világnézetet nem képes saját erejéből teremteni, magának legtöbbször egy, a vallásos kérdések iránt teljesen közönyös ember válik belőle, ki, mert szilárd s értelme előtt is igazolható vallásos meggyőződése nincs: szinte a divatnak hódol az egyházi élet kötelekébe való tartozásával is. Ez egyik legfőbb oka miveltjeink vallás iránt közönyösségének. Ezen kell első sorban segíteni azoknak, kik erre egyedül vannak hivatva, nehogy lépten-nyomon szemünkre lobbantsák Schopenhauer ama szavait: „A vallások olyanok, mint a fénybogarak, melyeknek sötétségre van szükségök, hogy világítsanak.” Excelsior!

Szalai Károly.

Az igazgató-tanács rendes üléséből.

Kolozsvárt 1886 november 28-án és 29-én.

Elnökölt főt. Szász Domokos püspök úr ő mlsga. Jelen voltak: Domokos Antal, Gyarmathy Miklós, Dr. Szász Béla és Székely János, igazgató tanácsosok, Parádi

Kálmán tanügyi előadó. Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztáros és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése, s a tett intézkedések jóváhagyó tudomástul vétele után, bejelentetvén nemes Alsó-Fehérmegye tanító testülete által Gáspár János kir. tanfelügyelő tiszteletére a tanügy terén ötven éves közhasznú munkássága elismerésért folyó évi december 8-ra rendezett ünnepélyére küldött meghívás: úgy egyházkerületünk tanügyének, mint hazarésziünk népoktatásának, érdemekben gazdag vezérferfi iránt a méltánylat és hálás elismerés kifejezése mellett felkértettek mélt. Zeyk József, főgondnok és nt. D. Kovács Ödön, igazgató tanácsos afiai az ünnepélyen egyházkerületünk képviselésére s az üdvözlét tolmácsolására.

A Bethlen-kollegium felterjesztésére kimondatott, hogy jöllehet a Miske-féle alapítvány (10,000 frt) kamatai élvezésére első sorban a család tagjai közül azon kollegiumban tanuló ifjak jogosultak; miután azon alapítvány letételekor, nevezett kollegiumban, a tanulók jogi kiképzést is nyerhettek, s az alapító módot kívánt nyújtani utódainak a jogi tanfolyam végezésére is, s miután azon kollegiumban a jog tanítása megszüntetett, s annak végzése céljából az utód kénytelen más tanintézetbe iratkozni bé, s végül mert nincsen az alapítónak azon kollegiumban tanuló utódja az alapítvány kamatai, Miske Elek utódnak, a jogi tanfolyam végezése céljából, kiadandó.

A m. kir. vallás és közoktatási miniszter úr ő nmlsga tudatva azt, hogy a Mikó-alapítvány beváltott m. földhitelintézeti zálog-leveleiért bevett tőkeösszegnek 50%-os magyar papír-járadék-kötvénybe való elhelyezése semmi nehézségbe nem ütközik: megbízott az elnökség, hogy a záloglevelek beváltása folytán ezen alapnak ideiglenesen takarékpénztárban kezelt tőke-pénzén alkalmilag vásárolhasson, pénztáros afia által 5% magyar papír-járadék kötvényt.

Az ördög-keresztúri körlelkészi, fodorházi és kis-estüllői tanítói állomásokkal egybekötött fizetések és fizetés-emelések kiuntattak, a kis-estüllői tanítói fizetés az állomás betöltéséig bentartatik és tőkésítettik, a tanítói fizetés emelése alapjára; egyidejűleg megtétettek az intézkedések a kis-estüllői templom kijavítása és iskolai építése érdekében. A fodorházi felszeretlen iskola berendezésére 60 frt. segély utalványoztatott; s nemes Kolozsmegye tanfelügyelője felkérte, taneszközök adományozása végett, a m. kir. vallás és közoktatási miniszter úr ő nmlságánál a lépések megtételére.

A percseni egyházközség által, a felekezeti iskola megszüntetése folytán, az énekvezér részére ideiglenesen kiállított díjlevél helybehagyatott, a ker. közgyűlés jóváhagyása fentartásával; esperes megbízott annak pontos ellenőrzésével, hogy az énekvezér-tanítói jövedelmekből rendelkezésre jövő összegeket évenként az egyházközség pontosan vegye fel, a kamatok tőkésítése mellett helyeztesse takarékpénztárba mindaddig, míg egy jó berendezésű iskola építésére elégséges alap gyűlt be, s meg-

bízatik, hogy a közigazgatási bizottságot kérje fel, a percseni leány-iskolának a jelenlegi teljesen alkalmatlan helyiségből bár a nagyon szerény igényeknek megfelelő helyiségbe áttételére.

Ezekon kívül ellátott még kevésbé közérdekű több ügydarab. r. l.

A v.-hunyadi ref. egyházmegyéből.

Egyházmegyénk ez évi őszi közgyűlését nov. hó 25-ik napján tartotta meg Szászvároson, a Kúntanoda nagy termében, 15 pap, 1 gondnok és 2 világi képviselő vevén abban részt.

Jelzett közgyűlésünket elnöklő esperes, Bartha Lajos aa. következő közérdekű, köztetszéssel fogadott, s egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétetni rendelt beszéddel nyitotta meg.

T. közgyűlés! Az a hang, mely e teremben legelsőbbben elröppen, legyen a szívnek — a szívből származó üdvözlőnek hangja; s a szó, mely felhangzik, hadd emelkedjék mindenek előtt az eget urához, „kitől származik minden jó és tökéletes ajándék!” Övé legyen a hála, hogy megsegített és erőt adott a ránk bízott munka elhordozására; övé legyen a dicséret, dicsőség, ki megengedte jó vóltából nekünk azt, hogy e helyen egyházmegyei közügyeink intézése céljából összejöhettünk e napon, s tőle szálljon áldás a közgyűlésre, s ennek minden egyes tagjára!

E rendkívüli közgyűlésnek nem lehet tárgya, mint mindnyájan tudni méltóztatnak, az egész egyházmegye anyagi és szellemi életét feltűntető tűzetes elnöki jelentés. Mind e mellett is, kénytelen vagyok, pár percnyi türelmet kérni a t. közgyűléstől, elmondhatása végett egy némely olyan dolognak, mielőtt jelen rendkívüli közgyűlést megnyitottnak nyilvánítanám, melyekről gondolkozni, melyek felett eszmét cserélni, nekünk, az egyház ügyeivel foglalkozóknak, talán nem egészen felesleges. Annyit előre is ígérhetek, hogy hosszas nem fogok lenni.

Egy jelenség, vágy és törekvés dominálja ma a helyzetet úgy a politikai, mint egyházi téren, a mi és a miénkhöz hasonló egyházmegyékben: „kipótolni egy század hanyagságát a fajfentartás nagy és fontos munkájában!” E törekvés a milyen szép, oly fontos és szükséges; de eredményre csak akkor vezethet, ha hely, idő, viszonyok kellő figyelembe vételével, minden lépés a maga idejében, minden segély a maga helyén alkalmaztatik.

Egy bizonyos, az t. i. hogy a fajfentartás nagy és fontos munkájában senkinek és semminek nagyobb szerep nem jutott ezen mi egyházmegyénkben, mint az ev. ref. egyházközségeknek. S az is bizonyos, hogy e körülmény egészen a legközelebbi múltig tekintetbe véve egyáltalán nem volt. Vagy, ha olykor az illetékes körök és egyének lelke előtt e fontos körülmény fel is merült, s e végből segítségére mentek az egyházaknak, hogy szép missiojuk teljesítésére képessé, képebbé tétessenek, nem mindig volt eltalálva a segély alkalmazásának sem módja, sem helye. Az, ki fajfentartás szempontjából gymnasiumokat létesít, bár kétségbe vonhatatlanul, igen szép dolgot cselekszik, mert a tudomány terjesztésének útját egyengeti: de a kitűzött célt el nem érheti. Az, ki új

és új egyházközségeket létesít megyénkben kellő erő, és a szabad mozoghatás, s cselekvés kellő feltételei nélkül, szintén igen szép és üdvös dolgot mivel: de hogy végeredményében a felállított cél szem előtt tévesztésével cselekszik, az is bizonyos. Egyelőre ugyanis nem új egyházakra van nálunk szükség, hanem a létezők megerősítésére, oly helyzetbe hozására, hogy azok, s azoknak hívei előbb jelzett fontos missiójuk teljesítésére képesek legyenek. Azt mindenki tudja, hogy egyház és iskola csak karöltve haladva, fogják korunk fajfentartási törekvését elősegíteni. S ha ez igaz, akkor nagy bajban szenvedünk azon körülmény miatt is, hogy már-már legtöbb egyházközségünk elégnék tartja, a kathedrai szónoklat által létesíteni az előtte lebegő nagy célt, s örvend azon, hogy akadott valakire, ki iskolájától megszabadította; pedig úgy az említett cél, mint felekezetünk jól felfogott vitális érdekei iskolák, óvodák, gyermekmenhelyek fentartását parancsolják, minden oly helyen, hol szervezett egyházközségeink vannak. Ily célból kellett volna s kellene gyámolítani egyházközségeinket, s úgy az egyházi, mint az iskolai életet minden szervezett egyházközségben olyanná tenni, hogy az ne töltse idejét a lét és nem lét, a mindennapi kínos élni és nem élni kérdésével, hanem teljesítse elhivatását pontosan és lelkiismeretesen.

Hogy az iskolákra milyen felfogás jutott uralomra: azt jelzém előbb; s hogy szegény s nyomorral küzdőkör egyházközségek életerős szerves testekké nem igen válnak, még a segély-források megsokasodása után is: ez igen természetes akkor, ha meggondoljuk, hogy a segélyek túlságosan elaprósítva osztatnak ki, minek következménye, hogy egy-egy testület részére nyújtott segély megátalja bizonyos kevés időre a halált; de kevés a megélhetésre.

Ha a bevett gyakorlat ellenkezőleg, ezen segély-forrásokból, melyek ez idő szerint rendelkezés alatt állanak, minden megyében csak egy-két egyházközség erősítenék meg évenként, s biztosíthatnák létele örök időkre, s így évek múltán tovább: akkor fel lenne találva, felfogásom szerint, az az út és mód, mely ref. egyházközségeinket fajfentartási, és felekezeti missiójuk megvalósítására állandóan képesítené. De hiszen, nincsen erre nekünk semmi befolyásunk, mondhatná valaki. S igaza volna, mert közvetlenül nincsen. De igen is van, vagy legalább is lehetne közvetve. Csakhogy, a mi ezt a közvetett befolyást létesítse, az nincsen minálunk. Nincsen az egyházi ügyek iránt melegen érdeklődő közszellem, mely a közvetlen intézők füleihez juttathatná legfontosabb igényeinket, s mely befolyásolhatná azokat a segélyek kiosztásánál.

S itt jövök már önkénytelenül a legközelebbiről egészen illetékes helyről megindított eszme, a papi értekezletekről szólni. Vajjon, nem ezek volnának-e hivatta, megteremteni az egyházi élet élén álló, az egyházi ügyekkel hivatalból állandóan foglalkozók között azt a közszellemet, mely míg egyfelől a legmelegebb érdeklődésre ösztönözne: addig másfelől éber figyelemmel tartana minden tényt, mely az egyházi élet felvirágzását célozza; s mely szavának némi súlyt is adni tudna?

A világtörténelem tanuskodik róla, hogy azokban a nagy harcokban, melyeknek küzdelmei az emberiséget egy-

egy lépéssel vitték előbbre a miveltség és felvilágosodás lép-csójén, mielőtt maguk a döntő harcok bekövetkezhettek volna, számos előcsatározások voltak, s mielőtt a hadsereg egyeteme a győzelem zászlóját fen lobogtatta volna, az előtt több kisebb csapat áldozta erejét, ontotta véré a győzelem sikeréért. Ki tudja, nem ily előharcosok lesznek-e ezek a papiértekezletek?! Egyet, azt hiszem, mindnyáján érezünk a legnagyobbtól a legkisebbig, azt t. i. hogy egyházi életünkben van valami lazaság, mint azon ember ruházatán, ki nem testére szabott, hanem mástól kölcsönzött ruhában jár; van nagy adag hidegség és közöny; azt mindnyáján érezzük, hogy egyházi életünkben nem lüktet az a pezsgő vér, mely alkotásra, teremtésre hivatott, s azt érezünk kell mindnyájunknak, hogy ezen nagy történelmi fontossággal, s magas missióval bíró egyháznak, ref. egyházunknak, életelevenségét vissza adni kell. Ha ez nem sikerül nekünk, sikerülni fog az utánunk következőknek. De fel kell vennünk a harcot magunknak, s csatába indulva, meg kell tennünk minden előzetes lépést, mely arra szolgálhat, hogy egyházunk életerejét felfrissítse. Erre szolgálhatnak a kellően és nem elhamarkodva szervezett papiértekezletek is. Csakhogy nem úgy ám, mint az már initt-amott egyes vidékeken megkísértve volt, s mielőtt megszületett volna, meg is halt. Hanem mindenek előtt, meg kell vala alkotni az „Erdélyrészi papi értekezletet, vagy Egyesületet,” szervezni azt kellően viszonyokhoz és körülményekhez alkalmazva, lehető tapintattal; s ennek alapszabályaiban intézkedni a vidékre nézve. Főnek, s lehető jó főnek vezetése nélkül hiányosan, s gyakran éppen hibásan mozognak és cselekesznek a tagok. De hát, ám legyen! Cselekedjünk mi a természeti törvényekkel ellenkezően, alkossuk meg előbb a tagokat, hogy létesülhessen később a fő: csakhogy tegyünk valamit. Tény, hogy e tekintetben a vidéknek s éppen oly szegény és elszórt vidéknek, mint a miénk, sok akadályal, nehézséggel kell megküzdeni; de ha az erős hit hegyeket képes kimozdítani helyeikből: komoly elhatározás, erős akarat a lehetetlent is képes lehetővé tenni.

Nem ezen beszéd keretébe tartozik, részletekbe bocsátkoznom, ezeket megbeszélni, a délutáni összejövetel teendője lesz; itt csak hangsúlyozni akartam azt, hogy úgy magunk, mint az ügynek, melynek szolgálatába szegődtünk, érdeke megkívánja, hathatósan parancsolja, megmozdulnunk, s lételünknek, erőnknek s jóra irányzott akaratunknak jelét adnunk, s megteremtenünk azt a jelenben hiányzó közszellemet, melyre úgy egyházpolitikai, mint egyháztársadalmi érdekeink megóvása tekintetéből már-már elődázhatlan szükség van, „mert a farkasok az akol körül ólálkodnak, s hanem vigyáznak a pásztorok, könnyen megdézsmálják a nyáját!”

A nyáj fenmaradásának s gyarapodásának van egy más, mindennél hatalmasabb támasza, melyről szólanom mind anyuizsor, midőn erre szélesebb körben alkalom nyílik, kötelességemnek ismerem, s ez a hitoktatás iskoláinkban, s általában, minden iskolában.

(Vége következik.)

T Á R C A

Egyháztörténeti adalékok.

XIII.

Az teremii nagy szép harangról való dotationalak párja.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps etc. Damus pro memoria per praesentes, sat. Hogy midőn a nagy-teremi Küküllő vármegyében levő orthodox ecclesia az Istennek ő Felségének vezérletéből a mi Urunk János Krisztus örökkévaló istenségének megismerésére jutottanak, elégtelenek lévén harangnak vételére, mikor értékre esett volna, hogy Tövisi fiscalis helytünkben Fejérvármegyében, abban a helyben háromféle templom (van?), az nagyobbik Barátok klastroma; közép iránt egy kicsiny, bucsujáró szűz Mária kápolnája; az város derekában pedig alább egy öreg templom, melyben jártanak az helynek lakosi, minden benne levő harangokkal ez az hely egészen elpusztulván, midőn a Barátok kalastromabeli harangokat az fiscus, mint sajátját, odavitette volna, az hová akarta volna; annak utána jövevény embereknek conferaltuk ugyan Töviset az alsó öreg templommal és benne valókkal együtt, az melyet ma is birnak békével.

A középső bucsujáró kápolnának tornyában hevervén azért egy harang, mely az helynek szoros volta miatt le nem eshetett, a megirt reformata és orthodoxa nagy-teremi Ecclesia az Tövisről elvitetett harangnak bírásában és nálók mindenkoron való megtartásában a modo in posterum successivis semper temporibus bátorságos legyen és bírassa: ezen levelünk által megerősítjük és bátorságossá tesszük. Abban erőssen és megmásolhatatlanul való bírásában kötelezvé mind magunkat, mind utánunk következő ez haza törvényes fejedelmek, successorinkat, hogy ez eccliát megtartjuk és tartják. Pecsétünk és subscriptionk alatt költ levelünknek erejével. Datum in arce nostra Fogaras, die 25. mensis Aprilis, anno 1675.

Másolatban a küküllőmegyei ref. tractus levéltárában a partialisok jegyzőkönyvében (1638 — 1673).

XIV.

Bethlen János donatioja a teremii egyháznak (1674).

Én, kisbuni Bethlen János adom tudtára, a kiknek illeik, ez írásomban, hogy a mint az elmúlt 1673. esztendőben 28-a augusztai a Németországba arra deputáltatott commissarius urak által per leges regni Nagy-teremi Küküllővármegyei unitariusok temploma parochialis és schola házakkal minekünk adjudicaltatott volt, a szerint per manus apprehendálván mint megnevezett teremiek legitimus örökös ura, mivel azon templomhoz való parochia és schola házakat más ususra fordítottam, azok helyébe adom és conferalom parochiának azt a házat midennemű épületeivel, melyben most Tiszteletes Fogarasi Kis Tamás praedicatorom lakik, azon mostan megnevezett új parochiához mind a két mezőre szántó földet és szénafüvet adván irrevocabiler, mely szántóföld és szénafü felől mas levélben specificatio vagyon; a mellett a

régi schola háza helyett, ugyan az új parochia háza mellett, alkalmas helyet adok, a régi schola házáért illendő házat első alkalmatossággal építtetek, helyben hagyván az unitariusoktól nyert appertinentiákat, melyek azon parochiához valók voltak, hogy azok is birtassanak az parochiához intacte. Azonkívül, mivel adtam 600 mfrtokat Marosvásárhelyre interesre, hogy annuatim 60 forintokat adjanak interesben, mellyel keresztyéni reformata vallásomra tért teremii és újfalvi szegény jobbágyimat subleválhassam a Török császárnak adatni szokott adóban, arról is adom kezemirását, valamig ezen teremii reformata ekklesiában találtnak reformatus jobbágyim, se feleségem, se gyermekim, se egyéb senki az hatszáz forintot és annak interessét semmi uton módon akármi idő folytában el ne vehesse és más ususra ne fordithasson, mely írásomat kezem írásával és pecsétemmel is megerősítettem. Datum in Nagy-Teremii, die 21-a april. Ao Dni 1674.

Bethlen János.

A küküllőmegyei ref. egyházkör levéltárában.

XV

Nagy-Enyed városa és a kollegium között az idegen bor bevitelt illetőleg támadott egyenlenség elenyészése. (1671.)

Nos infra scripti damus pro memoria per praesentes, hogy a mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos parancsolatjából n. enyedi városi uraimék között minémű controversia oriáltatott volt az idegen bornak bevitel felől, azt az alábbvaló punctumokban complanáltuk mindkét részről és finaliter eligazitottuk a beadott punctumok szerint, melyek így következnek:

Ad 1-um punctum.

Noha eddig is controversiában nem forgott az Collegiumnak alamizsnában et pro beneficio adattatott bor, hogy a városba bé ne vitetessék, azokéért annak utána is afféle bornak, kit alamizsnában adnak legyen. szabados bevitel, csak hogy a Hadnagy hírével legyen és azt ki ne korcsomárolják ő kegyelmek.

Ad 2-um punctum.

Mely így sonal: Minden fő és nemesi rend embernek gyermekinek, kik az enyedi Collegiumban tanulnak, megengedessék, hogy szabad legyen esztendőnként magok asztalára, (de ne pénzen való eladásra, se ki korcsomároltatásra) az ország közönséges nyolc kupás vedrivel hozatni latvan veder bort; mindazáltal a kik nevezetesek, nagy főemberek, annál inkább urak gyermekei azzal meg nem érnék, hogy magok italyára többet ne vihessenek, azt igen illetlennek itélyük, csak hogy tulajdon magok italyára vihessék bé az magok borát, és semmi szín alatt korcsomára ki ne adják; mivel pedig minyájan inkább az urak, főemberek s nemesek gyermekei enyedi uraméknál tartnak szállást, alig vagyon ott vagy egynek háza, hogy a gazdák családtságot ne követhessenek és korcsomára vagy egyéb magok alkalmatosságára ne fordithassák az ilyen nemesek számára bevitt bort. Az enyedi uraimék csinályanak oly constitutiót magok közt, hogy az olyanok megzaboláztassanak.

A d 3-um punctum.

A professoroknak ő kegyelmeknek külön-külön azon vederrel megengedettett, hogy idegen bort nyolcvan-nyolcvan vedret magok számokra be vihessenek. Az classicus hat praeceptoroknak is sigillatim negyven-negyven vedret és az két officialisoknak együtt egy negyvenest azon vederrel. Annak pedig behozását, hozatását cselokedjék ő kegyelmek a Hadnagy hírével, a suspicioknak és egyéb abból következhető inconvenientiáknak eltávolításáért ilyen conditioval és declaratioval, hogy se ejtelenként, se hordójában pénzen el ne adhassák, se ki ne korcsomároltassák, hanem csak a magok tulajdon victusára, asztalokra költség és erogalják.

A d 4-um.

Mikor pedig a collegiumnak annyi bora nem terem s dézmában is nem jut, hogy a professorok s praeceptorok, officialisok és az alumnusok számára ordinarie borbéli fizetések ki nem telhetik, tehát pénzen vett bort is annyit adasanak Curator urainék, melyet szabadosan be is vihessenek, de azt ki ne korcsomárolják.

Pro majori confirmatione valamelyik fél a contractust violálná, comperiáltatván, ha a professor, praeceptorok, officialisok, vagy az alumnusok részéről az violatio léssen, egy esztendőbeli borbéli fizetésektől privaltassanak, azok a kik violálnak közülök; ha pedig a városiak violálnák, az mennyi érő borban az violatio léssen, két annyi poenán maradjanak, melynek executioja légyen omnibus juridicis remediis exclusis, utrimque, a Fejérvármegye tisztei által; hogyha pedig valamelyik fél az executiot impediálná s nem admittálná, a mi kglmes Urunk ő Nagysága erejével a poenának duplumát exequaltassa rajtok, a poenának pediglen exequaltatott bonuma légyen a megálló féle. A mely praeceptor pedig kimenő félben lévén mesterségre, vagy másféle hivatalra, bora félben maradván, azt ha ki korcsomároltatná, comperiáltatván az olyan, nyakon köttessék és megbüntettessék.

Mely controversianak complanatioja mindkét részről ő kegyelmek között így menvén véghez miáltalunk, mi is ő kegyelmeknek adtuk pro testimonio ez írásunkat conscientiose pro firma rei stabilitate kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítvén. Datum Albae Juliae, anno Dni 1671. die 19 mensis Máji.

Bethlen János, mpr.

Bánfi Dienes, mpr.

Belényesi Ferenc, mpr.

Lipcei György, mpr.

Hogy ezen punctumok az originálból minden variatio nélkül szóról-szóra irattatott ki, bona fide attestalok. Dési György, p. t. Nagy-Enyedi collegium seniora.

Másolatban a gr. Teleki nemzetség közös levéltárában M.-Vásárhelytt. Missilisek 1019. *Konc József.*

KÜLFÖLD.

Chinára vonatkozólag nagyon elmés térítési módot talált ki az evangélikus missiók általános értekezése 1877-ben Sangaiban. Ez, ugyanis, nevezett évben elhatározta, hogy chinai nyelven iskolai és népkönyveket nyomtat ki. A munkával egy választmányt bízott meg, mely eddig mintegy 60 munkát adott ki, még pedig nem csak vallásos tartalmú, hanem földrajzot, történelmet, növénytant, csillagászatot, földtant, nemzetgazdaságot, stb.

Azonban, minthogy az eszközök korlátozottak voltak, 1884-ben Glasgownban, az ottani egyetem pártolása mellett, egy külön társulat keletkezett „Könyv- és értékeztársulat China számára” címmel, mely kizárólagos feladatává tette, eszközökről gondoskodni, hogy lehetővé tétessék a keresztyén irodalom meghonosítása és nagyobb szabásulag elterjesztése Chinában. E társulatnak már is számos tagja van Skocia és Anglia nagyobb városaiban.

A vállalat nagy sikerrel biztat. A chinaiak ugyanis nagy fogékonysággal bírnak a külföldről jövő szellemi anyag elsajátítására és értékesítésére. És jelenleg nagy a vágy a chinaiakban, hogy műveltségben és tudományban a nyugatiakkal egyenlők legyenek. Ezért, minden könyvet, mely előmozdítja a világ mai állapotának ismeretét, örömmel vesznek és olvasnak. Így a könyv, mely a társadalom minden rétegébe útát fog találni, a legjobb missionarius lesz. A könyvkiadó társulat, ugyanis, minden kiadványában a keresztyén világnézet álláspontjából indul ki és az emberi tudás és élet egész tartalmát az evangéliom világításában igyekszik föltüntetni.

Chinában különben is csak a sajtó van hivatra az evangéliom igazságainak az egész néppel való megismertetésére. Mert, ha az összes protestáns missioi társaságok működésüket kizárólag Chinára fordítanák, akkor is minden egyes missionariusra 100,000 chinai jutna. Ezért, Chinában a keresztyén egyház missioi működése tulajdonképp a sajtó célszerű felhasználásában és a keresztyén világnézetet hirdető könyvek minél nagyobb körben való elterjesztésében kell hogy álljon. És éppen most, Chinában nagyon kedvező az alkalom ilyenmü irodalmi vállalatra, minthogy ott új hivatalokat akarnak felállítani és csak az európai könyvek fogják nyújtani a vizsgálat letételéhez szükséges ismereteket s így minden tanuló és tanító kénytelen lesz, e könyveket megvásárolni. Ezért, a társulat bizonyára fényesen fogja megoldani feladatát. Egyfelől a legeszményibb céloknak szolgál, másfelől azonban az angol gyakorlatiasságnak is megfelel, minthogy a vállalat, számítás szerint, nem fog anyagi kárral végződni.

* *

Franciaországban, valószínűleg törvényerőre emelkedik a képviselőház pénzügyi bizottságának 1886 szept. 24-ikén beadott javaslata az egyetemek theologiai szakosztályainak megszüntetésére vonatkozólag. A „La vie chrétienne” című francia egyházi lap már ki is fejt egy hosszabb cikkben, hogy mily módon lehetne a theologiai fakultásoknál, azok tovább fentartathatása érdekében, az állami segélyt pótolni.

A mi franciaország két protestáns theologiai fakultását illeti, a montaubani theologiai fakultás megmarad továbbra is szigorú orthodox református irányúnak. A párisi protestáns theologiai fakultás, azonban, valószínűleg meg fog szűnni, ha a modernnek nem tudnak elég pénzt összegyűjteni annak fentartására. Ez esetben a modern irányuak Genfben lesznek kénytelenek taníttatni theologusait.

* *

Oroszországban, újabb időben, minden lehető eszköz megragadnak a Balti-tenger melletti provinciák germán

eredetű lakosainak eloroszosítására. Sikeres eszközként szerepel e részben az illetőknek az orosz egyház kebelébe csábítása, hol semmi egyházi adót sem kell fizetniök, sőt átállásukért jutalomban részesülnek; míg az orosz egyháztól átállókat súlyosan büntetik. Szigorú törvény van arra is, hogy a vegyes házasságokból származott összes gyermekeket az orosz egyház kebelében növeljék.

Csakugyan, fönnbbi okokból, újabb időben, különösen az alsóbb néposztályból, több helyt tömegesen tértek át az orosz egyházba. Ez azonban, úgy látszik, nem elégitette ki az orosz intéző köröket. Az oroszokat annyira jellemző erőszakossággal akarnak egyszerre célhoz jutni. Minthogy pedig az illető provinciák lakosai nagyobb részben protestánsok, e csapás az ottani protestantizmus megsemmisítésére irányul.

Erre mutat a következő eset:

Reval nevű kis városban lefoglalták azon pénzkasszáját, melyből a város az összes egyházi hivatalnokokat fizette. Így, egyszerre a városnak hat protestáns egyházát semmisítették meg anyagilag, ugymint: három németet, két esztet, és egy svédet. A német egyházak még csak valahogy össze fogják gyűjteni a pénzt lelkészeik tartására, de a két eszt bajosan, a kicsiny és szegényes svéd egyház pedig határozottan kénytelen lesz istentiszteletét megszüntetni.

Ez eset nagyon veszélyes előzményt képez. Küldöttség ment fel ugyan Pétervárra, de az valószínűleg eredménytelenül fog visszatérni. És akkor egy szép reggelen arra viradunk fel, hogy az oroszok az összes protestáns egyházak vagyonát államvagyonnak nyilvánították. *r. gy.*

KÜLÖNFÉLÉK.

= Külmagyarutcai népiskolánk növendékei, egyik tanítójuk, Szentgyörgyi Lajos vezetése alatt, rendesen megjelennek a külső templomban és valóban szép éneklésükkel emelik az isteni-tiszteletet. E szép és helyén való szokást mindenki helyesli és a szép éneklésben, mely a vallásos-erkölcsi nevelésnek kimaradhatatlan feltétele, mindenki gyönyörködik. De leginkább méltányolja egyházunknak buzgó, consistoriumunknak lelkes tagja — Biró Mihály. Eddig is megtette, és az idén is egy pár növendéknek zsoltárokat ajándékozott adventi meglepetés gyanánt, melyekbe aranyos betűkkel nyomatta be az illetőknek nevét, hogy egész életükben át emlékeztető gyanánt álljon előttük: „jobb egy nap az ur házában, hogysem ezer nap“, ki tudja, hol! Ime, egy vallásos, buzgó emter munkálkodása az ur dolgai-ban, egyszerű eszközökkel, szívből származó indulatból, és a melynek eredménye meg fog látszani a jövő nemzedék erkölcsi életében. Az ilyen férfiak élete legyen hosszú, mert áldásos mindvégig!

= A deési egyházmegyében az ürességben levő domokosi ref. egyházban a papválasztás megtörtént folyó év november 28-án, a hat igen derék folyamodó és pályázó közül, a legszebb renddel és egyetértéssel a több, mint 150 szavazó, nagy többséggel papjának megválasztotta m.-vásárhelyi segédlelkészt, tiszteletes Kőpataky Gyula afiát. — Gratulálunk a derék választásnak és meg vagyunk győződve, hogy fiatal barátunk e szép egyházban méltó helyet és hatáskört talál, hogy szép tehetségeit érvényesítse az anyaszentegyház dicsőségére és hazánk javára. Csak előre!

= Szives köszönet. Szamos-ujlaki leány-egyházközségünk új templomának felszentelése alkalmából ugyanott lakó tek. Hari Ferencné, Antal Róza, urnó egy igen diszes és értékes katedra-takaróval ajándékozták meg az egyházat. A vallásos buzgóság és az Ur házában tettékben nyilvánuló szeretete nem szorul az én dicséretemre. Önmagában bírja azt. Annyit azonban kedves kötelességemnek tartok, hogy a becses ajándékért magam és nevezett egyházközségünk nevében, e helyen is őszinte köszönetet mondjak. Völcsök, 1886. nov. 30. Barabási Lajos, ev. ref. lelkész.

= Celder Márton barátunkat érzékeny veszteség érte. A legnagyobb csapás akkor ér bennünket, midőn családuknak látogat meg a gondviselés. Tizenhárom éves leánya, Kornélia, dec. 1-én meghalt. Találjon vigasztalást a keresztyéni megnyugvásba és az őtet szeretők őszinte részvételében!

Szerkesztői nyiliposta.

= L. Gy. K. Bacon. Ilyen visszaéléseket minden nap regisztrálhatunk. Kinyomatni, nem sokat ér. Jelentést kell tenni főt. püspök urhoz, hogy a kultuszminiszter által elégtételt szerezzen a törvénynek. Bizonyára fog.

= A „Préd. Tár“ pályamunkái most vannak bírálat alatt. Az eredményt januári első számunkban fogjuk közölni. A pályadíjat okvetetlenül kiadjuk, még abban az esetben is, ha csak viszonylagos irodalmi érdemet jutalmazhatunk, Nem szemfény-vesztésből tűztük ki ama csekély jutalmat.

Hivatalos rész.

Sz. 511—1886.

Hirdetményes idézés valóperbe.

Melynek erejével b.-hunyadi Dániel József, hitese nejét, nagy-almási Ötves Zsuzsát, ki ötlet ezelőtt három évvel hűtlenül elhagyta és azóta holléte nem tudatik: hirdetményesen idézheti a kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye házassági törvényszékére, azon határozott értesítéssel, hogy hat hó elteltével, ha meg nem jelenik is, pere tárgyalás alá fog vétetni. Kelt. Szász-Lónán, 1886, december hó 5-én.

Szakács István,
k-kalotai esperes.

Sz. 1729—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett seprődi leány-egyházközség lévitatanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik másodízben.

Évi javadalma: tisztességes lakhely, beltelek és kerten kívül, egyházi hivatalos becslés szerint, 187 frt. o. é.

Pályázati határnap f. évi december hó 31. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához, Lukafalvára (u. p. Nyárádtó) küldendők. Kolozsvárt, 1886, december 6.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1728—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett csókai IV. oszt. egyházközség papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes lakás, beltelek, gazdasági épületeken és terjedelmes gyümölcsös kerten kívül, egyházi hivatalos becslés szerint, 337 frt. 34 kr. o. é.

Pályázati határnap f. évi december hó 31. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos esperes afiához Lukafalvára (u. p. Nyárádtó) küldendők.

Kolozsvárt, 1886. dec. 6.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. DECEMBER 16.

50. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Felhívás előfizetésre.

Az esztendő vége felé jár. Immár számadást csinálhatunk pályafutásunk eredményéről. A nyilvánosság, hol mindenkinek joga van, legjobb meggyőződése szerint itélni, kizárja a hivalkodást, vagy hin dicsekedést. Egyik sem fér össze becsvágyunkkal, lelkesedésünkkel és az előnkbe tűzött céllal.

Abban az erős meggyőződésben szerkesztettem a „Prot. Közlönyt“ ez évben, s fogom a jövőben is, hogy rá szükségünk van. Ez a vérkeringés szerve anyaszentegyházunkban. Megmutatója az organismusnak, az életnek. Nem a nap, mely ontja sugarait; hanem a szerény mécs, mely ad valamelyes világosságot azoknak, kik a nemes munkálkodásban gyönyört találnak. Tisztelettel venni körül azt, ki a tudomány mélységeit kutatja; bátorítást adni, hol a kötelességek terhe fáraszt; szolgálni a valóságos, az egyházi, az erkölcsi élet érdekeinek; papjainkat, tanítóinkat, egyházainkat a lehetőségig anyagilag és szellemileg odaemelni, a mely magasság és jóllét méltán megilleti azokat, kik hazánk és nemzetünk hivatott oszlopai; egymáshoz való tartozásunkat, viszonyainkat behinteni a türelmes-ség és a szeretet himporával, mert atyafiak vagyunk az ur Jézus-Krisztusban; szeretni a szépet, lelkesedni a magasztosért, örömet találni a férfiakat megillető munkában; jobban szeretni az eszméket, az elveket, mint a személyes torzsalkodást: ezek vezettek eddig és fognak vezetni jövőendőben.

A kik velünk egyetértének azok jönnek velünk, azokra számítottunk az 1887 ikévben is. Akaratunk erős, célunk tiszta és világos anyaszentegyházunk felvirágzása, hazánk boldog jövőendője. Mi csak a harangozók vagyunk. A hívek és igazak nem kerülik el a templomot.

Kolozsvárt, dec. 6. 1886.

Szász Gerő,

a „Prot. Közl.“ szerk. és kiadója.

(Lapunk homlokán olvashatók az árak. Engedményeket csak az esperes urak ajánlatára adhatunk. Az előfizetési pénzek, postautalvánnyal, külmagyarutca, 9. sz. alá küldendők.)

Szász Domokos javaslata.

Tekintetes választmány!

Van szerencsém, a t. választmánynak tiszteltteljesen tudomására hozni azt, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület, kölcsönösen megállapítandó módzatok keretében, hajlandó, nem csak erkölcsi, hanem anyagi erejének súlyával is támogatni az Erdélyi Közmiv elődési Egyesületnek azon célzatait, melyek a ref. egyháznak, mint oly isteni intézménynek, mely nem csak szoros értelemben vett felekezeti, hanem egyszersmind magyar hazafias küldetés betöltésére hivatott, e feladata körébe tartozik. Ily célzatok: kisdé-óvodák létrehozása, egészen új iskolák építése, illetőleg a célnak meg nem felelők jobb karba hozása, templomok építése s fentartása, már létező papi s tanítói állomások javadalmának jobbitása, új tanítói s papi, főként körlelkészi állomások

szervezése oly községekben, melyekben a magyar faj védelmének s erősítésének az egyesület által is elismert szükségessége is fenforog. E célzatoknak lehető széles körű, gyors és hatályos érvényesíthetése érdekében, hajlandó a ref. egyház egyelőre 100—150,000 frtot, az egyesület által is szükségeseknek vélt összegekben, egyes községekben egyszer s mindenkorra szükséges építkezésekre, illetőleg tanítói és papi (körlelkészi), részben újra szervezendő állomások javadalmának jobbitására, vagy megalapítására szükséges alaptőkék létrehozására fordítani; sőt hajlandó arra is, hogy a formaszertű szerződésben megállapítandó idő tartama alatt, kerek számban 30 évig, saját költségvetését a jelzett összeg 1½%-ával évről-évre megterheli, a mely összegből, kamatos kamataival számítva, a beruházásokra most fordítandó tőkék restituáltatnak s az egyes állomások dotációjának állandó biztosítására szükség-

ges alaptörvények létrejönnek. Ezekkel szemben, a ref. egyház az egyesülettől kívánja azt, hogy az egyház által az egyesület céljaira átbocsátandó összegnek megfelelő értéket állampapírokban, esetleg jelzálogi biztosíték útján, kössön le a szerződés időtartamára oly megszorítással, hogy az érték alapállaga meg nem csonkítható s annak 5% jövedelme évről-évre az egyház központi pénztárába beszolgáltatandó.

Feleslegesnek tartom, tüzetesebben sorolni elő azon indokokat, melyek a ref. egyháznak a fentebbiekben körvonalozott s az egyesület irányában elfoglalt álláspontjának s tett ajánlatának helyességét igazolják s annak elfogadását, az egyesület által maga elé tűzött cél jól fölfogott érdekében, javallják. Meggyőződéseim szerint, egy ily egyesség-kötésnek előnyei mind az egyházra, mind az egyesületre nézve, első tekintetre, evidensek, mert ez úton mindkettő azon kedvező helyzetbe jut, hogy erejük egyesítése által, rövid idő alatt, széleskörű, hatályos s eredményekben gazdag akciót fejthet ki a cselekvés oly terén, hol az egyháznak és az egyesületnek oly célzatai és érdekei nem csak egybetalálkoznak, sőt ugyanazok.

Ily szövetségre lépés előnyeiről részemről oly mélyen meg vagyok győződve, hogy a cél érdekében az erdélyi részekben élő többi magyar egyházak részéről is hasonló eljárást tartok követendőnek.

Egyelőre a t. választmányt arra kérem, méltóztassék, elvi megállapodásra jutni a tekintetben, hogy hajlandó-e az egyesület a fönnebbiekben körülírt módozatok mellett, az erdélyrészi magyar egyházakkal s azoknak sorában a hatóságom alattival egyességre lépni? Ha igen, én azonnal kész vagyok a megállapítandó összeg keretében kellően indokolt konkrét javaslataimat a t. választmány bölcs elbírálása alá bocsátani.

A javaslat indokolása.

T. uraim! Méltóztassanak megengedni, hogy jelezsem azon eszméket, melyeknek láncolata folytán jutottam azon gondolatra, mely formulázott javaslat alakjában fekszik immár a t. választmány tanácskozásának asztalán.

A kérdés felette fontos; az egyesület életébe mélyen bevágó, egész jövődjét érintő; azon irányzatra, melyet az egyesület akciójában követendő, döntő befolyást s legjobb meggyőződéseim szerint, erősítő, fejlesztő, termékenyítő s így áldásos hatást gyakorló. Kötelességemnek tartom ennél fogva, az idő és parányi erőm határai között, fölfejteti e kérdésre vonatkozó nézeteimet, egyfelől, mint az egyesületnek egyik igénytelen alapító tagja s másfelől, mint az erdélyrészi egyik magyar egyháznak, ez idő szerint, első szolgálja. Egyéniségemnek látszólag egymástól eltérő s különböző érdekkörökben mozgó e kettős minősége e pillanatban, úgy érzem, az egyesület és az egyház közös érdekének magasabb rendű sphaerájában összetalálkozik, sőt egygyé lesz. E jogcimen kérem ennél fogva önöknek becses figyelmét néhány pillanatra s kérhetem ezt annál is inkább, mert az egyesület programja is, első sorban, az egyházak útján való segélyezést tűzte ki célul.

Az erdélyrészi magyar egyházi főhatóságok sorában szerencsés valék én is fölhívást nyerni a t. egyesülettől: mutassam ki, hogy „a hatóságom alatti kerület területén, melyek azon vegyes, vagy magyar ajku községek, melyekben a magyar elem, templom és iskola, vagy éppen mindkettő hiányában, a legelhagyatottabb állapotban van; továbbá, melyek azon községek, hol ideiglenes, vagy állandó kisdédövödát, vagy népiskolát könnyűszerrel, esetleg egyes jöltevők, vagy az egyház hozzájárulásával, rövid idő alatt föl lehet állítani s végül: minő sorrend volna követendő a segélyezésben, hogy az a magyarság erősítése nagy elvének leginkább megfelelően s az egyesület munkásságát egy nyomon járóvá, következetessé s ekkint egységessé lenni segítse!”

Midőn e felhívás folytán, kerületem azon vidékeiről s községeiből, a hol és a melyekben nemzetiségi veszélyek forognak fön, az adatokat összegyűjtöttem s azokat földolgozva, konkrét javaslataimat elkészítettem, a szükségleteknek oly mérvével, roppant anyagi erőt igénylő feladatoknak oly nagyságával s oly hosszú sorával találtam magamat szemben, hogy visszadöbbsentem s bevallom, nagy keserűség s csüggedés árnya borult lelkemre!

Keserű kóstelóul, szolgálok egy pár sötét adattal.

Kerületemben s így a magyar faj érdekeinek szolgálatában áll, kerek számban, 500 lelkipásztor, kiknek évi jövedelme átlag véve 500 forint. Az 500 egyházi szolgaközül több, mint 300-nak ennyi sines s van 182 oly papi állomás és pedig nemzetiségi tekintetben leginkább exponált helyen, melyeknek jövedelme három, sőt kétszáz forintnál is kevesebb. És mégis, ezektől várjuk, első sorban, hogy mentsek meg, tartsák fön, erősítsék a magyar fajt s hajlandók vagyunk, pálcát törni fölöttük, ha a család-föntartás terheivel, a mindennapi élet szükségével, sőt gyakran nyomorával küzdve, szétzúllik a gondjaikra bizott nyáj s elvész a magyar!

A tanítók helyzete, ha lehet, még siralmasabb. Létszámuk körülbelül ugyanannyi, mint a papoké s évi fizetésük átlagos összege 164 forint. Ezekről várjuk, követeljük, hogy neveljenek népet, hitéhez, nyelvéhez, hazájához hű nemzedéket

És uraim, kerületem területén egész hosszú sora van oly községeknek, sőt egész vidékeknek, hol a magyar faj erőtlenségben teng; nincs magyar templom, nincs magyar iskola, vagy ha van is, az ur háza szégyenkezve görnyed meg a diszes oláh templom mellett s az iskola rongyos viskó, melynek falain át játékot tűz a szél.

Munkába vettem kerületem különböző részeiben 23 körlelkészi állomás szervezését, melyek közül tizenhárom oly vidékeken létesítendő, hol a nemzetiségi veszélyek a legimminensebbek s ha késik a gyors segély, a magyar nép egészen elvész!

Ily szükségleteket látva, ily feladatokkal állva szemben, ezt a kérdést vetettem föl magamban: attól az egyesülettől, melynek ez idő szerint, két-háromszázezer fo-

rint alaptőkéje van csupán; attól az egyesülettől, mely az egyházak segélyezésén kívül, még más, nagy fontosságú célokat tűzött maga elé; attól az egyesülettől, mely a többi magyar egyházakhoz is hasonló felhívást intézett, melyeknek körében, kisebb-nagyobb arányokban, hasonló szükségek vannak s hasonló feladatok várnak megoldásra, — mit kérjek én, ha csupán egyetlen év költségvetésének keretére szorítkozhatom kérelmemmel? Abból a 10—15 ezer forintból, mi a jövő évre rendelkezés alatt áll, mennyi juthat a ref. egyháznak? Mit kérjek én, hogy még látszata is kikerültesse a méltánytalan túlkövetelésnek és annak, hogy a ref. egyház tán ki akarja, felekezeti érdekből, zsákmányolni az egylet erejét?

Hiszen, a legédesebb csöpp sem édesíti meg a keserűségek tengerét, mert hiszen nem több, csak egy csöpp. A legragyogóbb sugár sem töri át a sötétségnek azt az éjjelét, mely hazarészünk sok vidékén a létért csüggedve harcoló, lelkipásztor és tanító nélkül szűkölködő maroknyi magyarság lelkére ránehezült.

Figyelembe vettem továbbá azt, hogy az egyesület most lépendő először, mondhatnám, a nyilvánosság színe elé: az akció terére. Országszerte jó barátainak s ellenségeinek nagy seregei vannak. Amazok reménykedve, emezek gyűlölködve tekintenek reá s várja valamennyi, hogy mily arányu lesz s mily irányban indul meg az akció.

S bizony, mondom, ha akciója csak annyira fog terjedni, hogy egy évi néhány ezer forint jövedelmét szétosztja a sok kérő között, parányi erejét számtalan cél között szétforgácsolja, a jó barátok reménykedése meghiusul s az ellenség ajkán kárörvendő mosoly fog végig vonulni.

Ily aggályoktól zaklatva, a feladatok nagyságán és sokaságán töprengve, mondhatnám ösztönszerűleg jöttem arra a gondolatra, hogy az akciónak oly irányát, oly módját kell folyamathoz indítani, mely a parányi erő tömörítésének, egyesítésének nagy és termékeny elvén nyugszik. Egymással állandó szövetségre kell lépni azon tényezőknél, melyeknek érdekei az akció terén egybe találkoznak, sőt sok tekintetben ugyanazok.

Az egyesülettel kölcsönösen megállapítandó módok szerint, ily állandó szövetséget kötni, meggyőződésem szerint, az erdélyi részeken, első sorban, a magyar egyházak hivatottak, melyeknek, eltekintve s érintetlenül hagyva sajátlagos felekezeti célzataikat, van egy közös hazafias missiójuk s ez az, hogy megvédjék, fentartsák s erősítsék a magyar fajt. Van az akciónak széleskörű oly tere, melyen az egyházaknak is elsőbb rendű feladata a hazafias kötelességek teljesítése s másodrendű a felekezeti érdek. És van oly tere is, hol e két érdek egymást kiegészíti, sőt egymással elválaszthatatlanul egy és ugyanaz.

És meg vagyok, uraim, győződve másfelől arról is, hogy az egyesületnek is imminens érdeke, hogy első sorban az egyháznak nyújtson segítő jobbot s azokkal éppen állandó szövetségre. Az egyház azon intézmény,

mely a századok folytán lebocsátotta éltető erejének gyökérszárait a népet mélységeibe s azzal egygyé forrott. A nép névtelen százezreire s millióira közvetlenül hatni, gondolkozásmódját, érzelmeit s cselekvését irányítani, első sorban, az egyház képes, melynek van temploma, hol a nép verejtékhullásai közben új erőt, vigaszt, reménységet merít; van iskolája, melyben az új nemzedéket kézen fogva bevezeti; rendelkezése alatt állanak az egyházi szolgák nagy seregei, kik a nép között élnek, kik annak értelméhez, szívéhez szólani tudnak; az egyházi intézmények hosszú sora, melyeknek áldásos hatását érzi s élvezi a nép s így ösztönszerűleg arra indítatik, hogy ragaszkodjék egyházához, hallgasson annak intelmeire s meghódoljon annak hatalma előtt.

Ez örökké élő hatalommal, illetőleg, annak földi képviselőivel, a magyar egyházakkal, lépjen az egyesület állandó szövetségre s midőn azoknak segélyt nyújt, egyzersmind azok erkölcsi, vagyoni erejének igénybevitelével hatványozza saját erejét s indítson széleskörű, hatályos akciót!

És az egyesületnek éppen az egyházakkal kell szövetségre lépni azért is, mert az egyház, természeténél fogva, konzervatív hatalom. Nem a rombolásnak, hanem az alkotásnak, nem az ide-oda kapkodó tervszerűtlen és rohamos haladásnak, hanem az egy nyomon járó békés fejlődésnek, a különböző fajok, nemzetiségek közötti testvéries érintkezésnek, a gyűlölet helyett az emberiségnek, az emberszeretetnek szószólója, zászlóvivője. Ez úton haladva, lassankint az ellenségek is jó barátokká lesznek, mert meggyőződnek arról, hogy az egyesület akciójával nem egy oly ellenséges áramlat indul meg, mely ellenők tör, hanem egy oly fontos mozgalom, melynek célja a vallásos és erkölcsi élet fejlesztése, a közmívelődés terjesztése, a haza- és emberszeretet erényének ápolása s virágoztatása, mely reájuk is jótékonyan, ébresztőleg s buzdítólag hat s áldását kiterjeszti. Hogy az egyesület s a magyar egyházak között létrejövendő egységet minő módok mellett szemlélom, beadványomban jeleztem. E módok alapeszméje az, hogy a midőn az egyházak az egyesülettől támogatást várnak s kérnek, másfelől vessék ők is mérlegbe anyagi erejüket és pedig, javaslatom szerint, minden kockázat nélkül, mert a kontemplatív módok szerint, nagy szabásu, széles körű s gyorsan létrehozható alkotások lesznek az erőegyesítés által lehetővé.

Még csak egyet jegyzek meg. Midőn a ref. egyház nevében egyelőre csak 100—150,000 frt. tőkének felhasználását hoztam javaslatba, tekintettel voltam arra, hogy az egyesület ez idő szerint még aránylag csekély alaptőkével rendelkezik s a ref. egyházon kívül, még a többi magyar egyházak s az azok körén kívül fekvő célok is méltán tarthatnak igényt a segélyre. Kijelentem azonban, hogy ha az egylet alaptőkéje, a mit bizonynyal hiszek, rövid idő alatt nagyobbra nő, a ref. egyház, nem kétlem, hajlandó lesz, a beadványomban jelzett módok mellett, új egységeket, mondjuk, szerződéseket köt-

ni az egyesülettel s ez úton közreműködni arra, hogy az egyesület áldásos működése mind nagyobb és nagyobb arányokat öltön s beteljesüljön a látnoki jóslat hazánk e keleti részében is: „Magyarország nem volt, hanem lesz!“

Méltóztassék a t. választmány, határozatilag kimondani: hogy a magyar egyházakkal állandó szövetségre lépni hajlandó s a többieket is ily szövetség kötésére s ajánlatuk megtételére fölhívja.

Az igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvárt 1886 évi december hó 12-én és 13-án.

Elnökölt főt. Szász Domokos püspök úr. Jelen voltak: mlgs Lészai Ferenc, egyházkerületi főgondnok, dr. Kolozsvári Sándor, elnök helyettes, Szász Gerő, közjegyző, Domokos Antal, dr. Kovács Ödön, dr. Szász Béla, Székely János és dr. Jenei Viktor, igazgató tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Szabó Ádám, számvevő, Deák József pénztáros és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése és helybehagyó tudomásul vétele után közjegyző jelenti, hogy a kereszteleési anyakönyvi kivonat ezen 10-ik rovata. „A netaláni elhalálozás ideje“ szakavatott egyének állítása szerint, oly tény igazolását képezvén, melyről külön bélyeges okmány állítandó ki, a kereszteleési anyakönyvi kivonatnak egy ötven krajcáros bélyeggel ellátása esetében, az illető papok bélyeg hiány miatt érzékeny büntetés veszélyének tétetnek ki: papafiai körrendeletileg figyelmeztetnek, hogy ezen rovatot hagyják kitöltetlenül s elhatározatott, hogy a már kinyomott kereszteleési ívek elfogytával nyomandó ivекből ezen rovat kihagyatik.

Titkár előterjesztésére kimondatott, hogy a bekebelezési záradékkal ellátott kölcsön kötelezvények bátlapjára az egyházi kölcsönök kiadását tárgyzó szabályaink utasítás alakban kinyomtatnak, s a beadott utasítás-tervezet áttétetett a jogügyi bizottsághoz, véleményes jelentés tétel végett.

Az enyedi egyházmegye felterjesztéséből kitünvén az, hogy detreheimi egyházközségünk volt számadó gondnoka nem volt egyházi hatóság által felhatalmazva a templom felépítésére, s az egyházközségnek takarékpénztárban kezelt tőkéjének az építkezésre felhasználására, s báró Kemény Domokos patronus úr ő mlga által kijelölt telken felépített templom nemcsak lényegesen eltér a tervrajztól és költségszámítástól, hanem szakértők nyilatkozata szerint, állandóságra nem számított nagyon gyenge épület: az építő felhivatott az építésre jogtalanul felhasznált egyházi pénzek megfizetésére, s a beszolgáló pap ellen kimondatott a vagyoni felelősség az ellenőrzés és elrendeltetett a fegyelmi eljárás a köteleesség elmulasztása miatt.

A jogügyi bizottság jelentvén, hogy tasnádi volt pap Biró Károly elhaltával megnyílt özvegy-árvai kegyjavadalomra Biró Károly adósságiért, a tasnádi járásbíróság által törvény ellenesen elrendelt és fogatosított végrehajtás feloldozásával felmerült ügyvédi munkadíjat és utazási s perbeli kiadásokat 158 frt 35 krban véli folyósítandónak: a jogügyi bizottság véleménye értelmében, a jelzett perköltség kiutaltatik.

A jogügyi bizottság előterjesztésére a „Teleki theka“ alapítványi természetének telekkönyvi bejegyeztetésével felmerült ügyvédi perköltség, munkadíj és utazási költségek 259 frt 28 krban folyósítottak, s mivel az alapítvány nemzeti közművelődési célra tétetett, a belügyminiszter úr ő mlga felkéretik, hogy a hazai culturalis cél érdekében tett költségeket szíveskedjék egyházkerületünknek megtéríteni. Egyidejűleg intézkedés tétetett az alapítványi megszorítások bekebelezését feltűntető telekkönyvi kivonat megnézése, s az eredeti alapítvány-levélhez csatolva, az okmánytárba elhelyezése.

A jogügyi bizottság előterjesztésére engedélyeztetett a Bethlen-kollegium tőkekönyvében vezetett, de felhajthatlanak bizonyult több követelés törlése; két követelésre nézve azonban felelet tételre hivatott fel az iránt, hogy a követelés biztosításának elmulasztásáért kit. vagy kiket terhel a felelőség és kártérítési kötelezettség.

Szilágy-szólnoki egyházmegye esperese által tett kérésre utasításul adatott, hogy az oly papok részére megszavazott országos segélye, kik a segély megszavazása után elhaltak, az elhalt papok örököseinek adatnak ki, a kiállítandó nyugtán azonban az esperes által igazolandó az, hogy a pap mikor halt el, és a nyugtát kiállító az elhalt pap örökösei.

Ezekon kívül ellátott még kevésbé közérdekű több ügydarab

l.

A v.-hunyadi ref. egyházmegyéből.

(Vége.)

Népiskolai hitoktatásunk, nem egy esetben hiányos, panaszkodra méltán alkalmat adó, s nem mindig a népoktatókban van a hiány forrása, hanem sok helyt azon körülményben, hogy a második, harmadik faluból köteleztetik a hitoktató valamely népiskolába betanítani, minden díj nélkül. Az állami középiskolákban való hitoktatás még hiányosabb, mert oly hitoktatók, kik szakszerűen foglalkozhatnának a hitoktatással, gondoskodva, tudomásom szerint, sehol sincs. Az illető helyen levő papok bíznak meg a hitoktatással, tekintet nélkül legtöbbször arra, vajjon erejük, idejük s általában a körülmények megengedik-e, hogy e tekintetben kötelességüknek eleget tehessenek, s e mellett ezeknek díjazásáról sem az egyház, sem az állam nem gondoskodik. Felekezeti középiskoláinkban a hitoktatásra, s legalább az én tudomásom szerint, szintén nem fordítatik kellő gond, s a vallás tárgyai nem tekintetnek más tantárgyakkal egyenlő fontosoknak, s míg mai napság törekvés van arra, hogy minden középiskolai tantárgy ahozértő egyén által szakszerűen kezeltessék: egyedül a vallás tárgyai tanítására tartanak egyiránt mindenkit alkalmasnak, s talán nem tévedek, ha állítom, hogy nincs a középiskolának egyetlen tárgya [is, mely kevesebb figyelembe részesülne, mint ez. S hogy ez így jól volna: én ezt elképzelni, nem tudom. Az én hitem és erős meggyőződése az, hogy a mely ref. pap saját körében a hitoktatásra, a legnagyobb gondot, a reá bízott iskolában, vagy iskolákban, nem fordítja: az hivatását nem fogta fel, a mely felekezeti középiskolában a vallás tárgyai kellő gondban nem részesülnek, s azoknak szakszerű tanítására alkalmas, ahoz értő egyén vagy egyének nem alkalmaztatnak, az a felekezeti középiskola felekezete

helyesen felfogott érdekei ellen cselekszik, s a mely állami középiskola arra nem tör, hogy igazán vallásos embereket növéljen: az az állami iskola az állam jövőjének nem előnyére működik.

Az elmondott általános megjegyzések után, specialiter egyházmegyénk ügyeiről óhajtok néhány szót szólani. Csak néhány szót, mert a vizitáció működésének eredménye, s szerzett tapasztalatainak közlése a rendes közgyűlés tárgya szokott lenni, azért legfőképp, mert akkorrá jöhet jegyző a fia oly helyzetbe, hogy a vizitáció jegyzőkönyvét, a mondandók hiteles dokumentuma gyanánt, a közgyűlés asztalára helyezhesse.

Ezen 1886-ik év egyházmegyénk életében mozgalmas év gyanánt szerepel. Templomok, iskolák létesültek, s nem egy helyt a buzgóságnak igen örvendetes jeleivel találkoztam. Azon egyházközségeket, melyekben nagyobb mérvű építkezések folytak, felkerestem többször, s igyekeztem tőlem telhetőleg a felmerült nehézségeket eloszlatni, híveinket a fontos és szép munka keresztülvitelére biztatni, s az anyagi, bizony sokszor jelentkező hiányokat, úgy, a mint lehetett pótolni. S ezen, egyházmegyénkben ezen év folyama alatt megkezdett s folytatott templom- és iskola-építésekben kell okát keresni annak, hogy sok hasoncélú kéregető iv üresen került vissza hozzám, mert hiszen aligha volt arravaló hivünk, ki egyházi célok felégelésére megyénkben ez év folyama alatt többszörösen is megadózta nem volt. Mi pedig, építkezéseink keresztülvitelére egyházmegyénk területén túl, senkihez nem folyamodtunk segélyért.

Ez év nyarán vette kezdetét, pl. a petrozsényi templomépítés, s jelenben, mint közelebből értesítenek, a petrozsényi ref. templom fedél alatt áll. Átellenben, a Retyezát tövénél, minden zaj és lárma nélkül, egy kis, néhány tagot számláló egyházközségünk, Nagy-Klopótiva, ez év folyama alatt örvendetes jelét adta gyarapodásának. Papi lakást vásárolt, abban iskolát rendezett be s több, mint egy fél-század óta romban levő templomát felépítette s nem sokára a közhasználatnak átadhatja. Bácsii egyh.-községünkben egy buzgó egyháztag, Martonosi Sámuel a fia, a templomban 130 frt. költséggel egy csinos kart készíttetett, melybe a hívek adakozásából orgona helyeztetett el. Mindazokra, kik az urnak útját egyengetik s a hozzá juthatást könnyebbé tenni óhajtják, szálljon a kegyelem istenének áldása!

Hosdái egyh.-községünk pár év óta kénytelen volt, bérházban tartani iskoláját. Nem akart építkezéshez fogni azon reményben: hogy az állam fog ott iskolát létesíteni. Az állam késett. Ezen meglehetősen szegény egyh.-község hozzáfogott maga s a saját erején igen szép s a célnak megfelelő iskolát és tanítói lakot hozott létre.

M.-Németiben gr. Kún Gézáne ő nagysága az egyh.-község tagjai sorába igtatta magát azon szép ténnyel, hogy az egyházközség pénztára gyarapítására, közszükségek fedezésére, 300 o. é. frtot ajándékozott az egyházközségnek. Fogadja a nemes lelkű adakozó, e helyről, szíves köszönetünket.

Óralja-Boldogfalván papi lakást, telket, templomot a romok, mint dudva, lepték volt körül. Ez évben sikerült, a romokat eltüntetni. Templom, torony fedele kijavit-

va, újból fedve, a templom új kőkerítéssel ellátva, papilakás kijavitva s a paplak végében a tankötelesek részére új iskolaterem van berendezve.

Kőrösbányai templom-építésünk ügye egy lépéssel tovább haladott. Az összeomlott torony újból felépítve. Most már csak a templom belső berendezése van hátra.

Losádi egyházközségünkben is új élet pezsdült meg. Az egyházi ügyek iránt némi érdeklődés kezdett mutatkozni. Iskolaházán, mely jövőben papilakásul szándékolatik használtatni, ez ősz folytán némi javításokat eszközölt, jelenben tanhelyiségül használtatik a papilakásnak egyetlen használható, de elég tágas szobája. Az iskolára nézve azon igen helyes terve van az egyházközségnek, hogy az jövőben valamely inkább központi helyen helyeztessék el, mert ma egészen a falu szélén, sáros időben csaknem hozzáférhetlen helyen van az. Ez egyházközségben közelebből az előre-gedett kántor-tamitó állásáról lemondván, ez állás betöltése iránt a lépések meg lettek téve s már f. hó 28-án a választás is meg fog történni.

Egyházmegyénkben a jó békesség és rend a hívek s egyházi hivatalosak közt, a kellő egyetértés és szeretet uralkodott. Egyetlen egyházközségben, névleg a kristyoriban, támadtak közelebből igen kellemetlen, az egyházi életre károsan ható zavarok, a gondnok-választási ügyben.

Ez egyházközségben, ugyanis, kurátor volt a pap apósa, Belle Károly; kit kurátorrá választottak egy év előtt, maguk az egyházközség csekély számú tagjai a vizitáció jelenlétében azon okból, mert senki más vállalkozni, nem volt hajlandó. Később azonban, ugyanazon tagok panaszt emeltek pap és kurátor ellen közvetlenül a főt. püspök urhoz, ki is elrendelte, hogy a kurátor helyett más választandó. Igen, de ez egyházközségben híveink között a törvény kívánalmainak megfelelő ember nincsen. Azt kellett tehát céloznunk, hogy a közeli Brádról bizassék meg valaki, ezúttal Kristyoron, a gondnoki teendőkkkel, minek azonban a Kristyoron élő pár hivünk teljes erővel ellenszegült, s ez ügyből kifolyólag, a papnak nem kevés kellemetlenséget okoztak.

Mihelyt idő és körülmények engedni fogják, ki fogok szállani a hely színére s reményilem, sikerülni fog, a fenforgó ügyet békés úton s az egyházközség javára intézni el, annyival inkább, mert a jelenben ellenséges álláspontot elfoglaló egyének egészen az intelligens osztályhoz tartoznak, kik be fogják látni, mi szolgálанд egyházközségük javára.

Szükségesnek látom felhívni a t. c. m. közgyűlés figyelmét egy ügyre. S ez az egyházmegyei pénztár ügye. Méltóztatik emlékezni, hogy egyházmegyénkben 1880-ig közpénztára egyáltalán nem létezett, hanem a multban az esperesnek volt igen szép tiszte, a közügyben felmerülő költségeket sajátjából fedezni. Látván azonban, hogy az újabb idő administrációja nagyban különbözik a mult idők administrációjától s hogy ennek terhei hová-tovább sokasodnak, az említett évben kezdeményeztem volt egy egyházmegyei pénztár létesítését. Az idők kedveztek. Közel 800 frt. alappal megalakult az. Csakhogy az a baj, hogy az akkori aláírók sem az aláírott összeget, sem annak kamatait nem igen hajlandók fizetni; és a másik baj, hogy a létező alap, a fen-

forgó szükséghez mérten, elenyésző csekélység. Pedig a szükség folyton növekedőben van. Az adminisztráció terhei napról-napra nagyobbak és mulhatlan fedezetet igényelnek. Hogy csak egyetlen példával illusztráljam a mondottakat: „Törvényeink az egyházm. tanács intézése alá rendelenek minden iskolai, gazdasági, építkezési, jogi és törvénykezési ügyeket.“ E végett három havonként mulhatatlanul, de ezen kívül mindannyiszor, valahányszor a szükség kívánja, összehívandó az egyházmegyei tanács. Lehetséges, hogy havonként szükség van az egyházmegyei tanács ülésre. Ennek az egyházm. tanácsnak tagjai: a jegyző, direktor és a gondnokok. Egynek-egynek az egyhm. tanácsülésen való megjelenése nem csekély költségbe kerül. Meg kell pedig jelenniök, mert arra éppen nem lehet számítani, hogy a gondnok urak pontosan megjelenjenek. Ha azt akarjuk tehát, mint hogy akarnunk kell, hogy az adminisztráció teljesen fen ne akadjon: ez irányban fedezetről kell gondoskodnunk, mert ki tudja, ebben az önző világban meddig akadnak szegénységgel küzködő egyházi tisztviselők, kik továbbra is hajlandók legyenek a mondott célból szükséges áldozatokat meghozni? Még sok más is igen fontos körülményt említhetnék fel annak bizonyítására, hogy az egyházmegyei pénztár gyarapítására mily elődázhatlan szükség van. Elmondhatnám, hogy mily nagy szükségünk volna egy rendes gyűlésezési helyiségre. Különösen az egyhm. házassági törvényszékek csaknem elődázhatatlanul igényelnék ezt. Kérdésbe tehetném: vajjon lehetünk-e mindig oly kivételes helyzetben, hogy egyhk. képviselőinket, mint jelenben, éppen semmivel se honoráljuk?

De mindezek tudva levő dolgok lévén, fölemlítésüket elmellőzhetők vélem, csak arra hívom fel a t. közgyűlést, szíveskedjék, becses figyelmét a létező körülményekre kiterjeszteni s az egyhm. pénztár gyarapításának lehető módját találni föl, mert ellenkező esetben könnyen megtörténhetik, hogy az adminisztráció gépezete egyh.-megyénkben teljesen fennakad.

Ezek után, elnöklő esperes aa. a közgyűlés tagjait még egyszer szívből üdvözlőlvén s munkálkodásunkra istennek áldását kérve, jelen rendkívüli közgyűléstünket megnyitottak nyilvánítja.

Az általános tetszéssel és éljenzéssel fogadott megnyitó után, esperes aa. bejelentve azt, hogy egyházmegyénk igen tisztelt gondnoki kara, a jelen évben tartott egyházkerületi közgyűlés alkalmával megválasztott két buzgó egyénnek, névleg László Ignác és ifj. Pogány Károly aainak személyeikben kiegészítettett, a felsőbb leiratokat, illetve rendeleteket olvastatta fel s az ezeknek értelmében tett intézkedések után, kezdetét vette az egyes egyének és egyházközségek részéről beérkezett helyi értékkel bíró kérvények tárgyalása, melyek ez alkalommal oly szép számban voltak előterjesztve, hogy közgyűléstünknek igénybe kellett venni a következő nap délelőttiét is $\frac{1}{2}$ 11 óráig, a mikor aztán az egyh. m. házassági törvényszék tartotta meg a maga rendes ülését.

A fennebb röviden érintett ügyek tárgyalása közben került napi rendre az egyházmegyei tanács által indítvány-

képpen közgyűléstünkhez áttett s az esperesi megnyitóban is jelzett egyházmegyei domestika jövedelmének fokozása és élet-erőssé tétele, melyre nézve határozatilag kimondatott, hogy minden egyes egyházközség s minden lelkész vagyoni erejéhez mérten, valamint a felekezeti tanítók is bizonyos meghatározott, de csekély évi összeggel az 1887-ik jan. 1-étől kezdve járulni kötelesek és a valóperesektől is e célra külön díj vétessék fel, hogy az ekképpen befolyó évi jövedelmekből a mindenkori esperesi székhely közelében egy alkalmas helyiség legyen kibérelhető, mely egyfelől a nagyon is felporodott egyházmegyei levéltár tűzmentes és biztos elhelyeztetésének, másfelől az egyházmegyei tanácsülések és házassági törvényszékezeknek, valamint a megalkotandó papi értekezleteknek is biztos helyiségül szolgáljon.

Megemlítendőnek vélem még azon öröndetes körülményt is, hogy egyházmegyénk lelkési kara a papi értekezlet megalakítását határozatilag kimondotta s az előleges munkálatok elkészítése végett Ince János, szászvárosi elsőpap aa. elnökle alatt, Dósa Dénes, Sándor János, Fülöp Géza, Jakab Mózs és Péter Albert aai személyükben bizottságot küldött a maga kebeléből.

r l.

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

Egyházmegyei közgyűléstünk folyó hó 1-én tartatott meg Sz.-Udvarhelyen. A papság meglehetősen számtalan gyűlt össze, mi a közügyek iránti érdeklődésről tanuskodik; képviselőt alig egy nehányat láttunk. Nagytiszteletű Solymosi István, esperes ur a gyűlést megnyitván, jelenti, hogy F.-Boldogfalvára Kolca Lajos, árkosi lelkész, Patakfalvára Karácson Sándor, papjelölt választattak papokká. Egyéb nevezetes esemény nem fordult elő az egyházmegye életében. Következett a tárgysorozat.

Olvastatott a mlts. állandó igazgató-tanács 2021 — 1886 számú rendelete, melyben a számadások egyformásítása s korrekt alakban vezetése céloztatik. Élénk eszmecsere fejlődött ki a vagyonleltár elkészítését illetőleg, mert sokan azon okból, miszerint a számadások ujja alakításával egyidejűleg rendeltetik, úgy vélekedtek, hogy csak az egyháznak jövedelmező birtokokat kell bejegyezni; mások ismét az egyház vagyonát, a szó szoros értelmében vették s a papok és tanítóknak jövedelmező földbirtok bejegyzését is szükségesnek tartották. Hallottunk olyan hangot is, s méltán, hogy egy ily fontos okmány elkészítése érdekében tehető volna a mlts. állandó igazgató-tanács, mint a tervzet készítője, hogy az egyes tételeket s különböző rovatokat egy mellékelt utasítással, felvilágosítsa, miként tette ezt az egyenértéki adók fölvételénél. Végre is, a vagyon leltár elkészítésénél határozattá lett, hogy mindenik egyházközség készítsen egy, a kibocsátott ivekhez hasonló rovatot is, abba írja össze az egyház vagyonát s az egyház-vizsgáló bizottság ezen kész munkából, egyformaság tekintetéből, maga készítse el a vagyon-leltárt.

Az államsegélyért való folyamodványok átvizsgálása, illetőleg fölterjesztése, nem kis fáradságú s időbe került. Részletesen leírom, csak azért is, hogy a végén teendő indítványom indokolva legyen. A kérvények egy része az egyházmegyei közgyűléshez, másik része a mlts. állandó igazgató-tanácsához, harmadik az e. megyei tanácsához volt intézve, alig egy néhány volt olyan, mely a közgyűléstől az ajánlatot, az igazg. tanácstól a segélyt kérte. Az okmányok hiányosak, vagy hitelesség tekintetében, sok kritika alá jöhettek. Ezek, szerintem, részben feleslegesek is, pl. lélekszám: kétszen áll a névkönyvben; papi, vagy tanítói jövedelem kimutatása: ez is rég elkészült, csak a jövedelem-csökkenést kel-

lene kimutatni; tűzkár elleni biztosítás: ez törvény által el van rendelve. A szakértő (mérnök) által készített tervrajz, költségvetés; a legközelebb eső város hatósága által kiállítandó anyag- és munkabecslés: ez ám a bökkenő! A mérnök kiszáll, mikor teendője, kényelme s a szép idő megengeti s kivált a távol eső szegény egyháznak hányszor kell ezért „alázatosan instálom“-mal folyamodni. Elkészíti a munkát, mely 20—30 frtba kerülhet s valami lényegtelen ok miatt, a segély elmarad; de a 20—30 frt. már elkölt. Egy konyhát kell átalakítani, iskolaházat kibővíteni, csúrt építeni: a mérnök elmaradhatlan. Ezen nehézségnek adott kifejezést közgyűlésünk is s terjesztett fel olyan kérvényeket is, melyek szakértő által készített okmányokkal nem voltak ellátva. Fordult elő olyan szerencsés eset is, hogy egyik egyházközség beadta költségelőirányzatát a városi hatósághoz anyag- és munkabecslés végett s mikor visszakérte, azon örvendetes hírrel lepték meg, hogy a nagy költséggel készített költségvetési előirányzat elveszett. (Sic!) Ki kellene mondani, hogy a fontosabb építkezéseknél a szakértői munkát elmaradhatlan; a csűr építésnél, konyha átalakításnál, tanterem kibővítésénél meg lehet nyugodni a presbyterium főlvételében is. Ha alamizsnát akarunk adni a szegénynek, tegyük könyvűvé az ajtó megnyitását; a segélyre szánt filléreket ne zárjuk a hozzáférhetetlen Wertheim-szekrénybe.

A kérvények átvizsgálásánál sokszor jött a közgyűlés azon kellemetlen helyzetbe, miszerint az előző évek jegyzőkönyveit kellett átforgatni, hogy a kérelmező egyén, vagy egyház kapott-e segítyt, s mennyit? Ezen sok kellemetlenség kikerülése végett készítettess a mltszs állandó igazgatótanács egy kérvényező ívet, mint az országos közalap segélyosztó bizottsága. Ezt könnyű kiállítani, s még könnyebb áttekinteni. Ugy hiszem, hogy a fennebbi leírás ezen indítványt eléggé indokolta.

Tanügyi előadónk is beszámolt az 1885—6-ik iskolai évről. Mutatott fel haladást, örvendetést; de az örvendetesek hátterében látszottak az elszomorítók is. A jelentés felolvasása közben nyilatkoztatta ki esperes afia, hogy az agyagfalvi községi iskola elbukott, s megmaradt a hitfelekezeti iskola, — erről hivatalosan értesítve is van.

A közgyűlés folyama alatt fordultak elő olyan nyilatkozatok is, — a helyzetet közelről ismerők részéről — melyek ezen nagy területen fekvő, sok felekezet és nemzetiség közé elszórt egyházmegyében a pásztorok éberségét teszik szükségessé. Vajha okulnánk, ébrednénk, talpon állanánk!

Menyhárt András,
ref. pap.

T Á R C A.

Gáspár János.

Nagy név ez a magyar tanügy történetében. Ötven év munkájának, a rögökön való kitartó haladásnak, az ernyedetlen buzgalomnak, a tiszta hazafiságnak, a mély vallásosságnak koszorúja köríti.

Viselője pedig egy szerény, kedves öreg ember, kiből alig sejthetné az ember első látásra parányi részét annak a testi-lelki erőnek, mely ő benne lakozik. Egyszerű öreg, a ki a napot mindig kelni látja s vele együtt indul munkára. A nap melegit, zsongit, verőfényével a mezők kalászeit, a kertek lombjait, virágait éltetőn bemosolyogja: az öreg Gáspár pedig munkálkodik az ur szőlőjében, kicsiny csemetéket ápol, nyeseget, a munkásokat buzdító példával, tapintatos szóval igazítja, de estenden még búcsút vesz a naptól, hogy tovább dolgozzék!

Félszázados évfordulóját szép innepel ülte meg a mult hét folyamán kicsiny hazarészünk értelmisége; az ő barátainak egyre ritkuló sorait az idő, bizony, megdézsmálta de azok az aggok a közelből, távolból mind fölkeresték ezt az örök-ifju vén embert az ő ünnepén, s a kitördelt cédrusok helyére egész hadserege gyűlt az ifju harcosoknak, kik benne a mestert ünnepelték.

Az ünnepélyről lapunk szűk volta miatt bővebben meg nem emlékeztethetünk csak a magam szerény kis virágcsokrát szeretném ide letenni az ő tiszteletére. Igaz, hogy tél hava földi a virágos kerteket, de én olyan virágokból akarok neki bokréta-t kötni, a melyeket ő önmagának úgy ültetett el, hogy azok mindig nyiljanak, illatozzanak: az érdemeiből.

Az ünnepélyen számtalan küldöttség kereste föl, a közélet minden rétegéből üdvözölték őt s minden szóuoknak volt alkalma, egy-egy érdemét fölemlíteni az öreg Gáspár Jánosnak.

A régi bajtársak főlemlegették azokat a nehéz időket, melyeknek küzdelmei oly merészek és veszélyesek valának, de midőn a munka legédesebb s legszentebb kötelesség vala, (most már terebélyes fa árnya földözi az akkortájt letarolt tereket,) Őszbecsavarodott férfiak a bujdosó, de nem csüggedő tevékenység édes bús emlékeit könyezve emlegetik előtte.

Férfiak, kik az ő oldalán, az ő példáján tanultak meg hazafiak, hívők és buzgók lenni: eljőnek őt köszönteni.

Ifjak, kik az ő gondos kezeinek vezetése alatt növekedtek küzdők és a küzdők között vezetők és abban a hadseregben, melynek annyi mindent kell visszahódítani, a mi elveszett s még többet megtartani, hogy el ne vesszen eljövének őt köszönteni.

Kis iskolás fiúcskák, piciny betűző gyermekek, kik az öreg Gáspár-bácsi maig is közkezen forgó Olvasó könyveiből, meg a „Csemegék“-ből apró versikékben, kicsiny mesékben tanulnak meg szeretni, nemesen gondolkozni ez a nagy csevegő sziszerehad, ha el is marad, mégis örömkacajával tapsikoló kezeivel mind üdvözli az öreg Gáspár-bácsit öntudatlanul... De az övék tán a legzamatosabb, legcsengőbb üdvözlés! Aztán jőnek az ő megyéjének vezérférfiai, elmondják, hogy a közélet lüktetéseibe az ő vasereje s arany szíve megannyi tiszta vércsöppet csöppintett, mindig tisztitól, mindig irányzóul.

Eljőnek férfiai az ő városának is, melyben annyi nemes intézmény hordozza magán az ő buzgalmának, tevékenységének, jóakarátának s tiszta érzéseinek bélyegét!

Az ő nagy kartársai, kik e napot nem érheték meg, az egeklől letekintenek reá, ki még mindig azzal az ifju erővel hordozza terhes munkájának könnyű igáját, midőn velők együtt dolgozott a magyar tanügy alapvető megteremtésében.

Családjában az agg élettárs, a soha ki nem alvó tiszta szerelem boldogságával borul reá a gyermekei átölelik őt, ki mindenkinek csak jót akart adni, de legtöbbet nekik; kis unokái ott gagyognak a velők játszadozó nagyatyja mellett. Tiszta légköre van ennek a háznak, mintha mindig nap ragyogna benne: a tiszta erkölcs, a mély, ihletett vallásosság él és munkál benne.

És eljött az erdélyi magyar Sion is, mely benne szereti az aggot, kinek szívében mindig az isten lakozott; a férfit, kit jobbainak vezető soraiban ott látott mindig, nem a hivalgó föltűnés mezében, hanem mint egyszerű szántóvetőt, ki a maga erősségében mély³⁾ barázdákat vágott, azokba tiszta duzzadó magot vetett s a kinek a keze munkáján dúsan rajta volt az isten áldása.

Büszkesége ő a hazának, de mi is méltán valljuk őt a mi disztünknek. Tiszta, puritán erkölcei, istenben vetett igaz hite, melyben soha meg nem rendült, megőrizték erejét, szívét, lelkét ifjunak s büszkeséggel valljuk mi magunkénak őt, ki tudott hazájának egyik első tanférfa, sok nemzedékek hiv és gondos vezetője, zengő magyar nyelvünk s odaadó hazafiságunk egyik oszlopos védője lenni ezer veszély között, ki tudott a gyermekek tiszta szívéhez szólni (hogyan is lehetne az rossz ember?), ki tudott a maga szülő megyéjének, lakó városának a leghivebb, legmunkásabb polgára lenni, a ki a családi élet meleg tűzhelyén a szeretet lángjait mindig élesztve tartá, ki szívében mindig az urnak áldozott s ki e mellett egy pillanatra sem feledkezett meg arról, hogy pásztor is lehet, s a mi hitünknek, a mi hitünk bástyáinak egyik leghivebb védője, oltalmazója maradt.

Hetven évvel vállaín, nem lankadt ő erőben és buzgalomban, de egyre nő az övéinek szeretetében s a mi tiszteltünkben.

Az ünnepély lezajlott, az ötven év betelve; de ő belenyúl a másik félszázadba s munkál ereje fogytáig. A kegyelem istene, mely őt oly hosszasan megáldotta a jól végzett munka örömeivel, sokáig éltesse! *Ifj. Szász Károly.*

KÜLFÖLD.

Spanyolországban, melynek neve a katholicismus-sal csaknem egy fogalomná olvadt össze a legtöbb ember képzetében, kezd a protestantismus gyökeret verni. Az evangéliumi hit lassan, de állandóan terjed. Ezt bizonyítja azon pár hiteles adat, melyet mi Fritz Fliedner spanyolországi ev. missionariusnak a berlini „evangyélizáló bizottság” előtt tartott beszámolójából veszünk át. Ezek szerint 70 kis missiói község van Spanyolországban, és a missió által ott felállított iskolákat 2000 gyermek látogatja. Ugyancsak e beszámolóból, mint érdekes körülményt, említjük meg azt is, hogy a történelmi nevezetességű Escorial nevű faluban, azon vár tőzsomszédságában, melyet az eretnekgyűlölő 2-dik, Filep építtetett, egy ugyane király által emeltetett épületben rendezett be a missió egy árvaházat, evangelicus gyermekek számára, Igazán, tanulságos jele az időeknek!

* * *

Oroszországból csaknem minden héten jó valamely új hír a kormánynak a protestantismus megsemmisítésére irány-

zott erőszakos intézkedéseiről. Épen most jelent meg egy újabb császári rendelet, mely mindazon vegyes-házasságokat, melyeket az utolsó 25 évben lutheránus lelkészek áldottak meg, semmiseknek nyilatkoztatja, hacsak az illető házaspár, bizonyos rövid határidő alatt, az orosz lelkészszel újra össze nem eskettetik magukat. Ha e föltételt nem teljesítik, a gyermekek törvényteleneknek nyilváníttatnak, és elvesztik örökségi jogukat. E rendeletet már ki is hirdették a bálti tenger melletti, túlnyomolag germán népességű, provinciákban. Hogy a vegyes-házasságokból született gyermekeket kivétel nélkül az orosz-egyház kebelében kell növelni, már egy korábbi alkalommal említettük, és hogy az orosz egyházban való növekedés teljesen egyértelmű az oroszszá levéssel, ahhoz nem kell bővebb magyarázat. Ezenfelül, lutheránus templomokat csak az orosz papság beleegyezésével szabad építeni, és még így is Illukst nevű helységben, Estland-ban, tényleg meggátolták a templom felépítését.

Orosz agensek járják be a falvakat, kik a paraszt népet mindenféle ámitásokkal, hogy a lutheránus és az orosz-egyház közt tulajdonkép semmi különbség sincs, stb. csábítják áttérésre. A lutheránus pap nem világosíthatja fel a népet, mert elveszti hivatalát. Az áttérteknek először megengedik még a lutheránus istentisztelet látogatását is. Később azonban észreveszik ez egyszerű emberek, hogy meg vannak csalva. Lelkiismeretük kezdi vádolni őket. Vissza azonban nem térhetnek többé, mert az orosz egyházat elhagyni nem szabad. A lutheránus istentisztelet meghallgatására csendőroket küldenek be, nehogy a pap ez üzemekről felvilágosíthassa a népet. Brand nevű lutheránus lelkészt Palzmaar-ban csak azért tették le hivatalából és vitték fogva Smolensk-be, mert az orosz egyházba áttért egykori lutheránusoknak urvacsorát adott, és ezeknek kérelmét, a lutheri egyházba való visszatérhetés engedélyezésére, a cárhoz juttatta. Most Brand lelkész Smolensk-be rendőri felügyelet alatt áll, és prédikálás helyett, tíz krajcár napidijért, kénytelen napszámba dolgozni. Hű neje megosztotta vele a száműzetést.

A mi kedves szász testvéreink (!)szeretik erőszakos zsarnokoknak rágalmozni a magyarokat. Ajánljuk nekik, hogy csak bár egy pár hetet töltsenek Oroszország Báltitenger melletti provinciáiban. Ferde nézeteikből bizonyára egészen kigyógyulva, térnek haza. Az említett provinciák lakossága német és lutheránus. Kíváncsiak vagyunk, mit tesz ezek érdekében a kétszeresen érdekelt Németország, mely oly kérkedve szereti magát kiválóan „Kulturállam”-nak és „a humanismus első zászlóvivőjé”-nek nevezni Európában. Kíváncsiak vagyunk arra is, mit szól ehhez a „Schulverein.” Itt nagyobb ok van a jajgatásra, mint a milyent az osztrák-magyar monarchiáért ütött.

* * *

Németországban a heidelbergi egyetem 500 éves jubileuma alkalmából Herman Dalton egy egész kötet könyvben emlékezik meg a heidelbergi kátéről. Mint Dalton mondja: „Heidelberg nem hozott létre nagyobb és jelentékenyebb művet fennállásának 500 éve alatt.” Az orthodox „Reformirte Kirchenzeitung” következő megjegyzéssel kíséri a könyv megjelenéséről való tudósítást: „Pál apostolnak rómabe-

Folytatás a mellékletben.

liekhez irt leveléről mondták volt: mindenütt olvassák azt, csak Rómában nem; nem kellene-e ma így szólni: a református egyházakban mindenütt tanulják a heidelbergi kátéből, mi az egyetlen vigasz az életben és halálban, csak Heidelbergben nem?”

E tudósítás közlésénél nem állhatjuk meg, hogy óhajunkat ki ne fejezzük arra nézve, bárha minél hamarabb megkapná a mi magyar református egyházunk is ugy a heidelbergi kátét, mint a második helveciai konfessiót, a magyar nyelv mai fejlettségi állapotának megfelelő fordításban. Ez említett művek, ugyanis, nem csak rendkívüli irodalmi értéket képviselnek, hanem még mai nap is magukban foglalják egyházunknak alapelveit.

r. gy.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész népnek öröme lesz. Ez adventi napokban, közel a karácsonyi szent ünnepekhez, az égi karoknak e vigasztaló, fölemelő szavaival ajánljuk paptársaink, tanítóink, elszegényedett egyházaink figyelmébe főtiszt. püspökünk, Szász Domokosnak mai számunkban közlött „Javaslatát”, melyet az „Erdélyi Magyar Közmívelődési Egylet”-hez benyújtott és „Indokolását”, melyet a bizottság teljes ülésében elmondott. Sajnáljuk, hogy nem mi közölhetjük először; hogy mint hetilap, csak tartózkodunk. De kimondhatatlan örömeinkre szolgál és az elégtelnek teljes mértékét érezzük, hogy e pillanattól fogva nem csak szóval mondhatjuk, de tettekkel bizonyíthatjuk, hogy „magyar egyház” vagyunk. Szász Domokost jó kedvében adta az isteni gondviselés egyházkerületünknek, hogy most, midőn megmozdult a társadalom; most, midőn a jobbak teljességgel érzik, hogy meg kell menteni a magyarságot: ime, Szász Domokos, mint egész férfiú, oda áll az eszme szolgálatába és nem kicsinyeskedő skrupulosításokkal és kifárasztó haszontalankodással, hanem tettekkel mutatja meg, hogy hol van a megváltás. Mert a Szász Domokos javaslata nem szenved a szűlés kinaiban. Mint Minerva, teljes fegyverzetben pattant ki Jupiter fejéből. Ez nem mesterkedés, vergődés, kinlódás: ez a Genius alkatása, ez a teremtés a semmiből. A chaosz lassankint fejlődött valamivé; ez a javaslat egyszerre teremtett egy egész világot. Megmutatta az utat, mint a határfa, merre menjenek az egyházak, ha meg akarnak felelni fölséges hivatásuknak: védeni hiveiket és szolgálni a magyar hazának. Ez az eszme, ez a javaslat arra van hivatva, hogy új korszakot alkosson hazánk történetében. Ha ez nem fog megvalósulni, úgy vége mindannak, mit a közmívelődési egylet maga elébe tűzött. De nem; az E. M. K. E. bizottsága egész lelkesedéssel fogadta el és hisszük, hogy rövid időn megvalósulván, elszegényedett egyházaink, papjaink, tanítóink minden erejükkel oda állhatnak a szent eszme szolgálatába és lesznek prófétái isten országának és védelmezői a haza és magyar nemzetiség magasztos érdekének. És bár mikint lenne is, de megszületett az ige, az eszme és ez igen messzi jövődők számára meg fogja teremni gyümölcseit!

= Van egy kis ujság, a „Vasárnap”, melyet Celler Márton szerkeszt és a melynek egész évi díja 2 frt. s

mely Kecskemétre, Sziládi László nyomdász urhoz küldendő. Népies olvasmányokat ad a vallásos-erkölcsi életből és buzdít az egyház és magyar haza szeretetére. Ajánljuk olvasóink figyelmébe. Olyan lektura, melyet bizton lehet adni a nép kezébe; mert belőle csak jót tanulhat. És tanulni, mindenkinek kell!

= Egész részvétellel jelentjük, hogy bonchidai paptársunk, Nagy Elek, folyó hó 5-én, életének 73-dik, papságának 45-ik évében, agyszélhűdés következtében, hirtelen elhunyt. Özvegye, gyermekei, unokái bánatos szívvel, mi kegyeletes érzelmekkel adtuk át a megboldogultat az örökkévaló világoknak. Tehetségével, buzgóságával és a rendelkezése alatt álló eszközökkel tett annyit, hogy emléke fennmaradjon az őtet szeretőik szívében. Legyen emléke áldott; nyugodalma csendes.

= Szegény pápa, de nagyon sajnáljuk! A mint az ujságok írják, udvartartása nyolcmillió lírába került; és a mint mély részvétellel megjegyzik, ebből, a Péter-fillérekkel együtt, csak hétmillió gyűlhet be: tehát, egymillió — deficit. Ez elég szomorú. De sokkal szomorubb az, hogy a meglevő milliomokhoz Magyarország is contribual sok ezer forintot „Péter-fillérek” alakjában, holott ezek sokkal jobban elférnének az E. M. K. E. pénztárában. Meg arra gondolunk: hogy nem találkozott még egy bolondos ángol, a ki kiszámította volna, hogy Krisztusnak, meg Péter apostolnak mihe került a háztartása; mert ettől csakugyan nem volna szabad, nagyon messzi eltérni Krisztus helytartójának (!) és Péter apostol utódjának (!) Egyébiránt, reméljük, hogy a jó isten, és a jó emberek majd csak kisegítik a szegény pápát ebből a calamitásból!

= Hibaigazítás. Lapunk legutolsó számában, a 446 lap első hasábon alúlól kezdve a 12-ik sorban egy pár betű-csere értelemzavart okoz. A „Nemcsországtól” helyett „Németszág” áll. Szívesen kérjük olvasóinkat, hogy e hibát kijavítva, olvassák.

Adakozó

Tizenkettedik közlemény.

A segesvári ev. ref. templom és papilak javára a következő adományok folytak be hozzám, mint az egyházközség pénztárnokához: Sükösd Ferenc sz.-kocsárdi ref. lelkész 84. sz. ivén: Felszegi Samu 1 frt, Sükösd Ferenc, a székelty-kocsárdi ref. egyház, Römer József 50—50 kr; Kónya Lajos 30 kr, Nagy András, Kőszegi Pál 10—10 kr. Teleki József, pókai lelkész 238. sz. ivén: Dózsa Sándor, Tolvaly Ferenc 1—1 frt, Teleki József, özv. Szotyor Miklósné, Szakács Pál, pókai ref. egyház, 50—50 kr; Gellért Pál, Gellért Gábor, Gődri Sándor, Oetves Imre, Jakab Lajos 10—10 kr. Finna István főszolgabíró 1704. sz. ivén: Telegdi György 40 kr, Finna István, Nikolaus Máthias, Sinerci Ferenc, Suller Antal 20—20 kr. Kakasi Márton n.-teremi lelkész 308. sz. ivén: 1 frt. Az 527. sz. iven: a szikszói ref. egyház 1 frt. Benedek Mihály segesvári tanító és egyháztanácsos 10. sz. ivén: Horváth Eleonora 5 frt, Szegő Ármin, Létay Gáborné 3—3 frt, Havadtői József 2 frt 50 kr, Lasz Lázár, Bacó József, Horsecki Sándor 2—2 frt; Benedek Mihály, Bölcskövi Ródi, Durugy Ferenc, Rigethi Miklós, Cseresznyés Gyula, Bölcskövi Ilona,

Ullrich Lajos, Maurer Albert, Wichman, Rohn Nándor, Berecki Boldizsár, Kriza Gyula, Kovács Lajos, Hunfalvi Lajos, Gál Béla, Kovács Sándor, Telek József, Jenei Viktor, Licht, Felméri Dénes 1—1 frt; Bedő József 50 kr. Ladányi László pesti felső járási főszolgabíró az 1740. sz. ivén: pótlólag küldött még 1 frtot. Zongor János verebelyi főszolgabíró 1003. sz. ivén: Zongor János, Dózsa György 3—3 frt, Nemesay Miklós, X. Y., Vass Lipót, Pósa Béla 1—1 frt, Bogyó Rezső 20 kr. Kis Elek n.-váradai főszolgabíró 1719. sz. ivén: Kis Elek, Szent-Király község, szentkirályi ref. egyház, H. K., Kovási község, Zathurecki Albert, Bihar község, Püspöki község, Bugyi Sándor, özvegy Hoffman Sámuelné, P-Szöllös község, Brachfeld 1—1 frt; dr. Vári Szabó Béla 1 forint 20 krajcár, H. K., Ujlak község 2 forint 38 krajcár, Nagy Sándor, Kőrösi Károly, dr. Miskolci, Szőke József, Izsáki József, Golya János, Miklósi Gyula, Marosi István, özv. Mednirahszki Frigyesné, Hesz György, Koréh István, Kovács Károly 50—50 kr; Egri Salamon, Schäffer Márton, Cserepes József, Darabant Béla 40—40 kr; N. N., Farkas Antal, Nagy Imre 30—30 kr; Nagy Lajos, Jancsó Károly, N. N., ifj. Kavács József, N. N. 20—20 kr; Kasza János, N. N., Fodor Lajos, Finajszér András 10—10 kr. Lénárd Lajos padányi ref. lelkész 1120. sz.

ivén: sáros-nagy-padányi ref. egyházból 2 frt 40 kr, Böggő társzegyházból begyűlt 1 frt 39 kr. Szilva Ignác esztergomi kir. járásbíró 2003. sz. ivén: Szilva Ignác 2 frt 70 kr, Hanák Sándor 2 frt, Márton József, Morán, Hentaller Béla, Király Lajos, Szecska Kornél, dr. Hurinszky, Boronkai Lajos, Malina Lajos, Mátyászkői Elek, X. X., Freidler Ferenc, Merényi Kálmán, Koltár Károly 1—1 frt; Belizay Gyula, H. T., Nagy, Dr. F., 50—50 kr; dr. Wallkirch János 30 kr, Feichringer Ernő 1 frt. László József kócsi ref. lelkész 1224. sz. ivén: László József 2 frt, a kócsi ref. egyház pénztára 1 frt. Péchi Zsigmond eperjesi alispán 1892. sz. ivén: Hosszúfalva és Karca község 1 frt 70 kr, Bogdány község 50 kr, Török Károly 1 frt 20 kr, komlós-kereszturi lakosok 2 frt 20 kr.

Összesen . . .	118 frt. 78 kr.
A tizenegy első közlemény összege	1438 frt. 03 kr.

Főösszeg . . .	1556 frt. 81 kr.
----------------	------------------

Midőn az itt kimutatott összegeknek átvételét ezennel nyilvánosan nyugtatványozni szerencsém van, s a szives gyűjtő és adakozó uraknak az egyházközség nevében meleg köszönetet mondok, igen szívesen kérem mindazokat, kik izeket még vissza nem küldötték, miszerint azokat a folyó év végéig beküldeni sziveskedjenek. Szilágyi Márton, pénztárnok.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 2102—1886.

A collegiumok m. tt. előjáróságainak és a ref. iskolaszékek t. lelkészelnökeinek.

Hatóságunk ezennel tudatja, hogy „Magyarország története, népiskolák számára. Irta dr. Török István, kolozsvári ev. ref. tanár. Ára kötve 36 kr. Kolozsvár“ című tankönyvet, három megegyező bírálat alapján, felvette a használható tankönyvek sorába s használatát úgy a népiskolák, mint a collegiumi elemi iskolák hatóságainak melegen ajánlja.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának Kolozsvártt, 1886. november 29-én tartott üléséből.

<i>Parádi Kálmán,</i>	<i>Szász Domokos,</i>
tanügyi előadó.	ref. püspök, mint elnök.

Sz. 1417—1886.

A collegiumok m. tt. előjáróságainak.

Ezennel hivatalosan tudatja hatóságunk, hogy Bonis Károly nagy-körösi ref. tanár által szerkesztett középiskolai tankönyveket:

a) közönséges számvetés, a középiskolák alsóbb osztályai számára, II-ik átdolgozott kiadás, ára 80 kr.

b) egyetemes számvetés, vagy Algebra, középiskolai és magánhasználatra. II-ik, az új tanterv értelmében átdolgozott kiadás, ára 1 frt 80:

három szakbírálat alapján fölvette a használható tankönyvek közé egyházkerületünk gymnasiumaira nézve. A miről a m. tt. előjáróságok a tanári karokkal leendő közlés végett értesítettnek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának Kolozsvártt, 1886. november 29-én tartott üléséből.

<i>Parádi Kálmán,</i>	<i>Szász Domokos,</i>
tanügyi előadó.	ref. püspök, mint elnök.

Sz. 2179—1886.

Mindenik collegium m. tt. előjáróságának.

A közoktatási miniszter ur f. é. 39,851 sz. a. tudatja, hogy a tiszántúli ref. egyházkerület főhatósága alatt álló bajdu-szoboszlói ev. ref. gymnasiumot a fentartó testület, a mult 188⁵/₆ iki tanév végével megszüntette; a hajdunánási ezelőtti VI. oszt. ev. ref. gymnasiumot pedig az illető pártfogóság a folyó tanév elejével négy osztályura szállította le.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsától Kolozsvártt, 1886. november 29.

<i>Parádi Kálmán,</i>	<i>Szász Domokos,</i>
tanügyi előadó.	ref. püspök, mint elnök.

Sz. 1756—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsii egyházmegyébe kobelezett kis-borosnyói IV-ed oszt. egyházközség lelkésze nyugalomba lépése következtében megüresült papi állomására ezennel pályázat kirdettetik harmadizben Évi javadalma: tisztességes lakáson kívül 450 frtra van egyházhatóságilag becsülve.

Pályázati határnap 1887 február 10-dike. Folyamodványok nt. Csiszér Gábor esperes ahoz Egerpatakra (u. p. Nagy-Borosnyó) küldendők. Kolozsvártt, 1886. december 13.

<i>Szász Domokos,</i>
erdélyi ref. püspök.

Sz. 2298—1886.

Mindenik egyházközség papjának és tanítójának!

A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter úr ő nagyméltósága idei 1545 eln. sz. a. főt. püspök afiához intézett leiratában felhívta egyházkerületünk figyelmét arra, hogy az erdélyi határvidéki iparosaink segélyezése céljából, az egyházak ipari szükségletei, az erdélyi határvidéken előállított iparos cikkekkel fedeztessenek, s egyidejűleg tudatta, hogy a megrendelések átvételét és közvetítését a Brassóban felállított áruközvetítő iroda felügyelő bizottsága teljesíti, mely működését már megkezdette és mindennemű utbaigazítással készséggel szolgál.

Igazgató-tanácsunk melegen ajánlja egyházközségeinknek és egyházkerületünk papjainak, s tanítóinak úgy általában a hazai ipar gyámolítását, mint felmerülő szükség eseteiben, kiválóan az erdélyi határvidéken elő állított ipari cikkek megrendelése által hazarészünk anyagi emelkedésének előmozdítását.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsától Kolozsvártt, 1886. december 11.

<i>Bodor Antal,</i>	<i>Szász Domokos,</i>
titkár.	ref. püspök mint elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. DECEMBER 23.

51. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Felhívás előfizetésre.

Az esztendő vége felé jár. Immár számadást csinálhatunk pályafutásunk eredményéről. A nyilvánosság, hol mindenkinek joga van, legjobb meggyőződése szerint itélni, kizárja a hivalkodást, vagy hiu dicsekedést. Egyik sem fér össze becsvágyunkkal, lelkesedésünkkel és az előnkbe tűzött céllal.

Abban az erős meggyőződésben szerkesztettem a „Prot. Közlönyt“ ez évben, s fogom a jövőben is, hogy rá szükségünk van. Ez a vérkeringés szerve anyaszentegyházunkban. Megmutatója az organismusnak, az életnek. Nem a nap, mely ontja sugarait; hanem a szerény mécs, mely ad valamelyes világosságot azoknak, kik a nemes munkálkodásban gyönyört találnak. Tisztelettel venni körül azt, ki a tudomány mélységeit kutatja; bátorítást adni, hol a kötelességek terhe fáraszt; szolgálni a valóságos, az egyházi, az erkölcsi élet érdekeinek; papjainkat, tanítóinkat, egyházainkat a lehetőségig anyagilag és szellemileg odaemelni, a mely magasság és jóllét méltán megilleti azokat, kik hazánk és nemzetünk hivatott oszlopai; egymáshoz való tartozásunkat, viszonyainkat behinteni a türelmes-ség és a szeretet himporával, mert atyafiak vagyunk az ur Jézus-Krisztusban; szeretni a szépet, lelkesedni a magasztosért, örömet találni a férfiakat megillető munkában; jobban szeretni az eszméket, az elveket, mint a személyes torzsalkodást: ezek vezettek eddig és fognak vezetni jövőendőben.

A kik velünk egyetértének: azok jönnek velünk, azokra számítottunk az 1887 ikévben is. Akaratunk erős, célunk tiszta és világos: anyaszentegyházunk felvirágzása, hazánk boldog jövőendője. Mi csak a harangozók vagyunk. A hivek és igazak nem kerülnek el a templomot.

Kolozsvárt, dec. 6. 1886.

Szász Gerő,

a „Prot. Közl.“ szerk. és kiadója.

(Lapunk homlokán olvashatók az árak. Engedményeket csak az esperes urak ajánlatára adhatunk. Az előfizetési pénzek, postautalvánnyal, külmagyarutca, 9. sz. alá küldendők.)

Karácson.

Dicsőség a magasságos menyekben istennek és e földön békesség és az emberekhez jóakarát! (Lukács ev. II. 14.)

Ne féljete, mert ime hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész népnek öröme leszen (Luk. II. 10) mert ime, gyermek születik, Fiu adatik nekünk, kinek vállán leszen fejedelemség, kinek nevét nevezik csodálatosnak, erős, hatalmas Istennek, örökkévalóság Atyjának, békesség fejedelmének (Ezsaiás IX. 6.)

Ezsaiás koronás próféta sejtő lelke ilyennek látja a „jövőendő királyt“, a „népek pásztorát“; s a kit ő epedve várt, im, azt mi tisztán látjuk a bethlehemi csillag világánál: mert megszületett ma a megtartó, ki az Ur Krisztus a Dávid városában. (Lukács II. 10.)

Mennyei seregeknek sokasága dicséri az istent (Luk. II. 13.); bölcsek látták az ő csillagát

napkeleten és jövőének, hogy tisztességet tegyenek neki (Máté II. 2.); az Urnak dicsősége vette körül a pásztorokat. (Luk. II. 9.)

A napkeleti csillag ismételten feltűnik az égen s elvezet minket a bethlehemi jászol-bölcsőhez, hol kegyes lelkek örvendeznek a megváltó születése fölött. Ime, ma is e csillag vezet a jó pásztorhoz, a ki világossággul jött e világra, hogy senki sötétségben ne maradjon. (János VIII. 12.) Tudjátok pedig a mi Urunk, Krisztus jótéteményét, hogy ő tiértetek szegénynyé lett, mikor gazdag volna, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjátok. (2. Kor. VIII. 9.)

Dicsőség a magasságos mennyekben istennek! E szavak viszhangzanak ma a keresztyének millióinak keblében, az ércnyelvek távol elhaló zenéje, ártatlan gyermekek ünnepi mondókája, szent zsoltosma a hivek ajakán, a természet méla bája, mind, de mind e szavaktól éde-

sek: dicsőség a magasságos mennyekben Istennek!

Ebből tetszett meg az Istennek hozzánk való szerelme, hogy amaz ő egyszülött-fiát elbocsátotta a világra, hogy éljünk ő általa. (1. Ján. IV. 9.) Abban vagyon a szeretet, nem hogy mi szeretettük volna istent, hanem ő szeretett minket és elbocsátotta az ő Fiát, hogy lenne engesztelő áldozat, a mi bűneinkért. (1. János IV 10.)

Azért, ünneplő keresztyének, vallásalapítónk e magasztos születési ünnepén áldjuk és magasztaljuk az urat jóságban és szelidségben, derék-ségben és egyenességben, igazságban és kegyességben. Az urnak lelke legyen mi velünk. A békesség szelleme lakozzék közöttünk. A szeretet hatalma építse isten országát. Kunyhóban és palotában e karácsonünnep legyen az ujjászületés magasztos ünnepe, holott minden szív a Jézusért dobogjon: mert született nekünk ma a megtartó, ki az Ur Krisztus a Dávid városában.

E karácsoni örömet hirdetni, az örök ígét prédikálni, isten országát terjeszteni, ünnepeteket megszentelni, küldjük hozzátok N. N. kedves tanítványunkat, kit a hivek atyafiságos szeretetébe ajánlunk.

A nagy-enyedi ev. ref Bethlen-főiskola theologiai akadémiájának igazgatósága nevében, Nagy-Enyeden, MDCCCLXXXVI. karácson-hava.

Garda József,
dékán.

Csekme Ferenc,
főiskolai contra-senior, h. jegyző.

A gymnasiumi vallásos nevelés érdekében.

A kik olvastuk azt a cikket, melyet a „Protestáns Közlöny“ Kőpataki Gyula tollából közölt, úgy hiszem, mindnyájan lelki örömmel vettük, hogy mai viszonyaink között, a vallási közöny és egyház iránt való hidegség korában, akadhatott egy ügyvédek, orvosok, hivatalnokok, szóval, a középosztály tagjaiból álló társaság, a mely beszéd tárgyává teszi a vallás dolgait s nem tartja a jó izléssel és társalgási érdekességgel ellentétesnek, ezekkel foglalkoztatni a figyelmet. Mert valóban, ma már oda jutottunk, hogy ha valaki hasonló társaságban szóba hozza istennek dolgait, Krisztust, bibliát egész komolysággal, ha éppen nem is nevetik ki, de valami furcsa görbeséggel néznek le rá s hamarosan észrevételezik vele, hogy hangja kír a harmoniából. Nem az alsó népről van szó, sem a társadalom magaslatán álló emberekről, mert meg kell adnunk, hogy e két szélsőség körében több áhitattal találkozhatunk, mint hinnők; hanem a középről, mely valósággal a század előtti vallástalan racionalismus képviselője korunkban.

Honnan van, hogy éppen a törzs rothadt meg, midőn a gyökér még romlatlan s fenn a korona is reményteljes zöldben mutatkozik?

Mint említett cikkirő s mint általában minden ily természetű tárgynál szokás, a baj forrása után kutassunk mi is a nevelés terén s jelenleg éppen annak nagy gépházáiban, a gimnasiumok életében. És itt mindjárt útbá igazít az a körülmény, hogy középtanodáink népességének legnagyobb kontingensét kiválóan a középosztály szolgáltatja s viszont, a kik a gépházákba kerülnek, a társadalom ugyane részében foglalják el helyüket. Szóval, a közép értelmiség az, melynek életére a gimnasiumok fő-főhatást gyakorolnak.

S e hatás eredménye ez osztálynál az a vallásilag közönyös és egyháziatlan érzület és élet, mely ellen a világ papsága is hiában küzd; az a következetes macacsság, melylyel az egyházat tudomásul venni sem akarja; az az ellentétes állásfoglalás az egyházi tisztviselőkkel szemben, mely főleg a papot, a kit a nép még mindig a falu első emberének tekint s a rangbeli patronus, mint a miveltség s erkölcsi rend őrét megbecsül, számba sem veszi, lenézi s a társadalom nélkülözhető tagjának tartja. Ez osztály, mikor egyházi ügyről van szó, mindig leghátul marad, mintha kötéllel húznák; ez osztály padjai a templomban mindig feltűnő egyformán üresek ez osztály panaszos képei, tisztelet a kivételeknek, s minden nemű egyházi kötelezettségei zúgó-dással feltűnőleg telve vannak.

Ilyen derék, ilyen áldozatkész lelkeket növelnek azok a veteményes kertek a mi, az egyház számára.

E szomorú eredmény okául Kőpataki a vallás-tanítás elárvult állapotát jelöli meg a gimnasiumban s különösen azt a tényt, hogy a vallástudománynak nincsenek rendes tanszékei.

Valahányszor ezt fölemlítve látom, mindig valami mélyen bántó keserűség fog el s eszembe jutnak azok a 16-ik századbeli prot. urak, a kik felépítik a kolostorokat s visszaállítják a püspöki székeket, hogy legyen, ki banderiumot vezessen s hol tartani a pecsétet és protokollumot; de a saját hitük védelmével mit sem gondolnak.

Egyházunk úgy tesz e tekintetben, mint az a jó kedvű adakozó, a ki, míg távol vidékek áldják bőkezűségeért, környezetét, gyermekeit éhen halni hagyja. Eszébe veszi az intést: „mindenekkel jót tegyetek“, de már nem hallja, hogy „kiváltképpen a ti hiteteknek cselédvel.

Őseink alkottak népiskolákat a biblia, káté s a zsol-tárok tanítására; ma, ki tagadhatná, egy héten két órát ha foglalkoznak ezzel; létre hoztak, nagy áldozatok árán, főiskolákat, mikben a vallástudománynak nem tanszéke, de tanszékei voltak s tanult ur és szegény ember fia theológiát, ma e gyermekei az egyház testének anyjok ellen fordulnak, a vallástanítás a gimnasiumok mostohája s tekintélye annyira lement, hogy még néhány év előtt is általános hit volt a tanulók közt, hogy e tárgyból, ha csak a Miatyánkot tudja, senkit megbuktatni, nem

lehet. Ezért elővették vallási könyveiket akkor, ha a többi tárgy után még jutott idő reá, mert a vallás tanítója amugy is jámbor ember szokott lenni, a ki osztályozásuknál sem igen jó számba.

Hanem, nem is itt van gyökere a bajnak. A vallástani ismereteinket gyarapítván e téren, érdeket keltet egyházunk iránt s már ez is jó, de vallásosságot nem csepegtet belénk. A hitnek azt az erejét, az áhitatnak azt a melegségét, mely a gyülekezet tagjaivá izmosult ifjút egyházunk fentartó oszlopává képesítene, nem a tanítás, hanem az élet adja; a légkör, a szellem, a melyben felnövekedik.

És az az élet, az a szellem, mely gimnasiunainkat átlengi, nevezhető akár milyennek, csak vallásosnak és egyházasnak nem. A gyermek, midőn a kollegyom falai közt van, nem tudja, hogy az egyház templomában lakik; hogy ama jótéteményekért, szellemi s anyagi segélyért, mi által ő emberré lőn, miből kenyerét nyerte: hálával az egyháznak tartozik; s még mikor felnőtt is, nem tudja, nem érzi, hogy az az ő kedves „Alma matere” azon egyházé, mely az ő hideg bosszantásainak s gúnyjainak tárgya.

De honnan is tudná, érezné ezt! Mikor maguk a tanárok se nagyon érzik. Mit tesz az egyház manapság, hogy meglássék a gimnasiumok egyházi jellege? Ott látjuk-e valahol, az iskolai dísztermek valamely zúgában a nagy Kálvin képét, a kinek szelleme hozta létre ez ol-tárait a világosságnak, hogy legalább az emlékeztesse a tanulót s tanárát is, hogy mely édes anyának emlőin csüngenek. Miben különböznek ez oldalról a mi iskoláink egy más felekezet, vagy az állam iskoláitól?

Azon mivelődési intézmények, miknek homlokára fényes betűkkel írja rá az állam, hogy az az övé, súlyos terhek elviselésére ösztönzik az embert: s az egyházas érzület és áldozatkészség, vagy legalább az egyház megbecsülése nem következnek-e be, ha mindig élénken volnánk emlékeztetve egyházunk óriási kulturális erejére, melylyel az államot támogatja, melynek fejlődését, ha egyszer kemény, radikális kezek az iskolák ropant tőkéit tisztán egyházi célokra fordítanák, mily szomorú hanyatlás érné. A hazafias szellem, mely kétség-telen fényes jellemvonása fajunknak s éppen gimnasiunainkat kiváló mértékben lengi át, így szülné az egyházas mély érzületet.

De még ez sem lenditene oly sokat a dolgon. Ezért legfőlebb, ha megbecsülnék az egyházat, miben egy nemzeti kulturintézményt látnának csupán.

Hogy igazi buzgó, nem egyháztagokat, de vallásos lelkeket, istenfiakat neveljenek iskoláink, erre nézve nem elegendők csak azon külső jelek, mik az egyházi jelleget mutatják, erre magának a szellemnek, az iskolai életnek kell megváltozni, vallásossá lenni.

E vallásos szellem először is nyilatkoznék a tanárok vallásos érzületében s életében. Mindnyájának papnak, apostolnak kellene lenni s minden szavukban, magyarázatukban az istentől való függés erős érzetének

nyilvánulnia; holott sokan ma isten nevét is idegenkedve veszik ajkaikra tanítványaik előtt.

Aztán, ha egy községben száz hívünk lelkes nélkül van, szaladunk fűhez-fához, hogy lelkipásztori állást szervezzünk számukra, de nem sietünk pástort állítani ama négy-ötszáz gyermek közé, mely tanodáinkat benépesíti. Mennyire üdvös volna ezért rendes papi állomás szervezése minden főiskola mellé, hogy így tisztán annak lelki gondja egy-egy istentől elhívott apostol avatott kezére lenne bízva. E pium desiderium megvalósultával hamar véget érne az a szomorú állapot, hogy ez iskolákban neveljük egyházunk ellenségeit, a tőle segélyöket megvonni szerető, vallástalan tagokat.

Hajdan, ki ne tudná, hogy úgy magasab, mint polgári körökben több családi áhitatossággal találkoztunk, de ma is még a házi tűzhely melegénél növekvő gyermek vallási dolgok iránt fogékonyságát nem veszti el; itt a családatya, a jámbor anya legtöbb esetben ma is a mindenható papja és papnője.

Hanem, mily rohamosan vadúl el sok szív, midőn kitépve a családikör meleg talajából, a gimnasiunai lakásokba bezsufoltatik. Valljuk be, hogy tanuló éveinkben nem szégyenlettük illetlen, kicsapongó társaságokban megjelenni, de az istenházába lépni—igen; nem szégyenlettük sikamlós, erkölcsöt rontó könyveket olvasni, de a szentírás lapjainak forgatásában rajta kapatni, szégyen volt. Káromló, csúf beszéd, a társak meglegedése mellett, gyakran mocskolták be ajkainkat, de ha esteli ágyunkban, hivei még a családi áhitatos szokásnak, titkon összeszekuleszt kezünket észrevették, gúny és pirulás, idejében leszoktatott róla.

Csak tíz év előtt is, emlékezhetünk, nem egy szép és megható vallási motívumnak lehattunk tanui középiskoláink életében. Benyomásait sokaknál, maig sem mosták el az idő hullámai. Én is voltam részese a mindenható e kultuszának, melylyel a tudomány gyermekei áldoztak; itt hordom én is szivemben, örzöm féltékenyen az akkor nyert talizmánt, s úgy tetszik, mint ha még vizsgálgoznák iskolám falai az orgona accordjait, a zsoltár áhitatos zengését, az imádság buzgó szárnyalását, a mint minden szombat este, s hétfőn reggel dicsérte Istent a muzsák serege. Már a helyzet is vallásos hangulatot keltet; a terem sötéte csaknem elnyelte a „nagy luster” 12 gyertyalángját, rejtelmes félhomálya borzongást keltett a gyermeki szivekben, de a mint buzgalmunk szentté avatta e helyett, a naiv lélek e lángokat tüzes nyelveknek képzelé, e melyek megszálltak minden új hét nyíló reggelén. Szóval, hálát; rebegtünk gyermeki kedélylyel az elévázettekért, erőt könyörögtünk a teljesítendőkre, s beszívtuk az egyenlőség érzetét, midőn az istenség előtt a félelmes tanári főket is maghajolni láttuk.

Kis diák koromban, emléket most is áldom, egy theologus volt osztálytanítónk. A nap első tanóráját rövid imával nyitotta meg, s az utolsót bezáratta pár szónyi áhitatos esteli fohással.

Gondolkodjunk fölötte, valyon helyes volt a vallá-

sos kedély ilyen táplálékától egészen megfosztani, s annyira profanizálni a kollegyumi életet, hogy az innen kikerülők irtózatot éreznek minden vallási actus iránt, s a szülők növekedő gyermekeiket, vakációk alatt, nem képesek templomba vinni, és hogy azok a fiuk tulajdonkép nem is az egyház törvényszerű tagjai, mert $\frac{9}{10}$ - részük nem konfirmált! Boldog, isten! Hát ide jutottunk azon intézményekkel, miket kálvini egyházunk oszlopaiként emelénk. (Tulajdon édes véreim, pap gyermekei, ha lehet ily hit nélkül szükölködők szavát bevenni, a kollegiumban nem konfirmáltak, mert nem adtak nekik engedélyt reá.) Valóban, ha a gymnasiumok vallástanítási mizeriái aggodalmat keltenek, mennyivel inkább azok vallástalan, profán szelleme. Egy világi hatóság, Budapest felekezeten kívüli iskolai számára, egy imaformulát adott ki, de mi, egyházi testület, még nem gondoltunk erre, hanem minden leendő vagy meglévő papok, kiknek az ügy leginkább szíven fekszik, hallgattunk, előre félve a gymnasiumból kikerült egyén támadásaitól, ha csak pár évig is szívta levegőjét, mert mindnyájan keservesen tapasztaljuk, hogy bármiféle egyházi építkezés, adózás, közmunka, domestika, stb. teljesítésénél, az ilyen ember a falú szája, orákuluma, s az egyházellenes irány demagóg zászlóvivője.

Ezek felett szemet hunyni, többé már nem lehet. Bevégezem.

Ki ne ismerné Arany „Hatvaniját“.

A hitetlenség ördöge, ma nem egy tanszékbe beleült, s innen rémületes gyorsasággal hódította meg a tanulók szívét. A sátánt Debrecen tógás ifjúsága erős hitével megszalasztá. Vajh, eljön az idő, midőn, kicsinyétől fel az öregjéig, a mi diákjaink ajkán is „egyszerre, mint vihar zúgása, dördül az ének harsogása, merész hangon, őszinte hitben: Erős várunk nekünk az Isten.“

Eitai Béla.

Észrevételek „a papi értekezletekről“ c. cikke.

Hogy egy dologról nem gondolkozik minden ember egyformán, ez természetes. Ugy látszik, hogy nemcsak lehetnek, hanem tényleg vannak is eléérések közöttünk arra nézve, hogy mik legyenek a papi értekezletek főtárgyai. Midőn e kérdésre vonatkozólag a Benkő úrétól eltérő véleményemet, bátor vagyok, nyilvánítani, kijelentem, hogy engemet is őszinte meggyőződés, a dolog iránti érdekeltség sarkal véleményem nyilvánítására.

Cikkíró azt tapasztalja, hogy sokan inkább a theoretikus, mint a praktikus munkát tartják célravezetőbbnek; pedig ő úgy véli, hogy „tudományos theologiai dissertációkkal nem érünk célt, nem köthetjük be egyházunk sebeit.“ Szerinte a praxis a fő s ebből kifolyólag, úgy véli, hogy a papi értekezletek csak akkor érik el a kitűzött célt, ha azokon praktikus dolgokkal foglalkozunk. Én készséggel elismerem, hogy theologiai képzettségünk csak úgy ér valamit, ha azt a gyakorlatban, az életben hasznosan tudjuk érvényesíteni. Ám de, betölthetjük-e a helyet, hová az ur örállókká

rendelt, igazán, hiven, ha nincsen alapos és helyes irányú theologiai képzettségünk s ha nem igyekeztünk a theol. tudományok terén fölmerülő fontosabb jelenségeket figyelemmel kísérni? Bizonyára, nem! Mert mindig igaz marad, hogy „tűres kamarából a legjobb szakács sem tud főzni.“ Mit ér a legügyesebb gyakorlati tehetség, ha nincs elméleti ismeret? Ha valaki ügyes adminisztrátor, abból még nem következik, hogy jó pap is. Mert nem az adminisztrációban való jártasság teszen valakit pappá, hanem a theologiai tudományok buvárlása alatt szerzett oly vallás-erkölcsi igazságok felől való erős meggyőződés, a mely igazságok nem a levegőben lebegnek, hanem az emberi szellem életében gyökereznek.

Avagy irhat-e valaki jó prédikációt, jó ágendát, stb. alapos és helyes irányú theologiai képzettség nélkül? E kérdésre én határozott nemmel felelek. Ez épp oly lehetetlen, mint a csoda. Tekintsük meg csak a protestáns külföldi egyházak prédikáció-irodalmát, a hol a theol. tudomány virágozik, a hol oly nagy súlyt fektetnek a theologiai tudományos képzettségre és tekintsük meg a mi magyar prot. prédikáció-irodalmunkat s azonnal behízelgő állításom igazsága. Jó magyar prédikációt vajmi keveset olvashatunk. S mi ennek az oka? Mert nálunk kevés a hivatottsággal párosult theologiai képesség. Egy néhány theologiai tanáron kívül édeskevesen foglalkoznak theológiával.

Mondhatná itt valaki, hisz, Jézus sem volt theologus, még annyira sem, mint közülünk a leggyengébb. Jól van. De kicsoda közülünk, ki elmondhatná magáról, hogy ő azzal a vallás-erkölcsi erővel bír, mely Jézust Krisztussá tette; kicsoda közülünk, ki személyiségét azonosíthatná az evangéliumi igazsággal, miként Jézus tevő? Ha keresztyének akarunk lenni, Krisztus személyiségét nem mellőzhetjük, hozzá hasonlókat csak általa lehetünk. Nekünk a Krisztust kell prédikálnunk. De csak úgy prédikálhatunk jól, ha őt igazán szeretjük és csak úgy szeretjük őt igazán, ha tudjuk, hogy miért kell szeretnünk, szóval: ha őt ismerjük. És mi ismerteti meg velünk a Krisztust helyesen? A lélektani alapon nyugvó tudományos theologia. Mi ad a gyakorlati lelkipásztorkodás terén a papnak lankadást nem ismerő buzgóságot, igazi lelkiismeretességet, önfeláldozó szeretetet? A Krisztus, ki bennünk él. De a Krisztus csak úgy nyerhet életet bennünk, ha helyesen ismerjük őt. Mindenkinek csak olyan Krisztusa lehet, a milyent a nevelés neki fölmutatott. De ha téves irányu volt a nevelés, ha Krisztust vagy úgy tűnteti fel, mint természetfeletti, isteni lényt, ki csodákat tett; vagy úgy, mint egy erkölcsös embert, egy jó tanítót, ki az embereket egy csomó erkölcsi szabályra megtanította és az ő tudományának igazságáért, akár mint egy Sokrates, meghalt: egyik esetben sem nyer valódi életet bennem a Krisztus. Mert ha orthodox vagyok s Krisztust istennek tartom, reám nézve mit sem ér, mert ő istenlétére lehetett tökéletes, szent; de én gyarló ember nem követhetem őt, más természete levén, mint nekem, nem lakozhatik énbem-

nem igazán ha pedig unitárius vagyok s Krisztust — mint általában a vallást — az ész, az értelem szempontjából tekintem és csak egy erkölcsi tanítónak tartom, szintén hidegen hagy s nem mondhatom el őszintén az apostol szavait: él bennem a Krisztus. A kinek a vallásról téves fogalma van, téves a krisztológiája is, nem ismeri a valódi Krisztust s hamis Krisztust prédikál. És mi győz meg engemet, hogy mi a vallás lélektani lényege; mi a keresztyénség; mi a protestantizmus? Bizonyára a tudományos modern theologia.

A papi értekezletek célja tehát, véleményem szerint, hogy a főcél elérve legyen: tanulni. Tanulni elméletet és gyakorlatot egyiránt; érdekeltséget keltani föl a theol. tudományok vívmányai iránt. Tanulni soha senkitől és senkinek sem szégyen. Tanulja főleg kiki azt, mire leginkább szüksége van és dolgozzék azon a téren, a melyiken legtöbb jártassága van. Ne vegyük tudószkodásnak, ha az ifjabb nemzedék, mely az új theol. irány szellemében növekedett, elméleti, vallásfilozófiai, dogmatikai, exegétikai, stb. értekezéseket tart, mert erre égető szükség van. Aztán, a fiatal embertől praktikai dolgot nem is lehet várni. Hanem igenis azoktól a tapasztalt papoktól, kik, már számos éven át gyakorolván a lekipásztori teendőket, a praktikus dolgokban kellő jártassággal bírnak. Így lesz a munka felosztva; öreg és

ifjú így egészíti ki egymást szépen. És ez így nagyon is rendjén van.

Mindenki olvasta e lap egyik számában, hogy a sepsii egyházmegye papsága október 25-én tartotta meg az első értekezletet. Akkor is az elméleti theologia köréből egy arra képes ifjú pap, a gyakorlati dolgokról pedig egy idősebb pap értekezett. És ezt nagyon helyesen intézte így ez egyházmegyénk buzgó esperese.

Szerény észrevételeimet azzal zárom be, hogy ne legyünk egyoldalúak. Dolgozzunk elméleti és gyakorlati téren egyiránt kitartással, odaadó buzgalommal. A gyakorlati lekipásztorkodás csak úgy áldásos, ha az elméleti tudományok útján elsajátított öntudatos elv, erős meggyőződés vezérel minket. A hivatottsággal párosult tudományos készség, melynek folytonosnak kell lenni, magában hordja a gyakorlati tevékenység, ügyesség magvát is. Annnyival is inkább szükséges a papi értekezleteken theologiai kérdéseket tárgyalni, mert fájdalom, szűkös anyagi viszonyaink s még szűkebb buzgóságunk miatt meg vagyunk fosztva egy theol. tudományos folyóirattól, melyben kitűnőbb theologusaink értékesíthetnék, mindnyájunk hasznára, tehetségüket. Egy ilyen folyóirat létesülését kellene előkészíteni a papi értekezleteken. Vajha, senki se lenne egyházunk papjai közül, ki ennek hiányát erősen ne éreznél!

Zsigmond Károly.

T Á R C A.

Karácsoni csillag.

1. A nép.

Milyen zordon, sötét az éj,
Üldöző rémmel van tele;
Átkok szavától nyög a föld,
Mint a pokolnak kebele.
Az ég elborult peremén,
Hol a csillag feltűnni fog:
Szétlengő barna szárnyival
Sötét, nehéz felhő lobog.
A szolgaságnak éje ez,
Mi zord szárnyával eltakar;
Fény nem derül, szív nem hevül,
Gyáván pihen a férfi-kar.
A szent városnak tornyain
A római sas ott lebeg,
Megcsufolák szent csarnokink
Bitorló bálvány-istenek.
De bizzunk! Óránk útjai fog
Ismét szabad lesz Izrael!
Porba döntjük a zsarnokot,
Szétfoszlik a sötét lepel.
A ledöntött trón biborán
Születik a feltámadás.
Fényes csillag, ne késs soká,
Jövel, megigért Messiás!

2. Herodes.

Hah, mi az? Miért zúg a nép?
Szívében őrtült eszme kél.

A próféták ábrándinak
Valósultában hisz, remél.
Pokolba véled, csőcselék!
Hisz, az csak lázálom marad.
Róma lesz ur mindenkoron
A caesari jogar alatt.
S ha teljesülne álmotok,
Mit lelketek őrzöngve vár
Poroszlóim pallosa sujt,
S lesz köztetek romlás, halál.

3. Az angyal.

Áldás a föld lakóinak!
Ime, az ige teljesül;
Megvalósul szent vágyatok,
Miért a szív dobog, hevül.
Közelg a boldogság, az üdv,
Tanyát veend a föld felett;
Lakik, hol nő fűrtös borág,
S hol hó üli a bérceket.
A zsarnokság nem győzi le,
Nem ejti meg fény, földi cél;
Nem egy népért, de népekért
Lesz, hal s aztán örökkön él.
Im, a homály már oszladoz,
Öltve áttetsző alakot,
Az égen hajnalpir dereng,
Ott ragyog már a csillag, ott!

Gáspár János.

Karácson napján

(Ajánlva gr. Teleki Gézáné ő nagyságának.)

Ma egy éve történt. Az utcán nagy csoportban állott a legénység, s a decemberi hideg napsugár csillogó fényével végig játszadozott kalapbokrétaik csinált virágain. A leány sereg a kapukba várta a harang kondulását szegfű csókrokkal, jószagú levendulákkal kezeikben. A harang utolsó kondulása után betölték a kis templomot, s mikor a dicséret utolsó hangjai elenyésztek csendes morajjal a templom ivei alatt, nem az alkészük, hanem idegen emelkedett ki a szószék bársonya felett.

A nagy naphoz méltóan nagy eszméket hirdetett az idegen pap, melyek szent áhitattal lepték meg a hiveket, kik egy fényes, tündöklő világba jártak szavai alatt.

Templomozás után a nép a papilak felé tartott, hogy megtudja szeretett lelkésze elmaradásának okát. Szomorú hirt hallott. Papjuk felett épp akkor mondták ki az orvosok a retentő ítéletet: meg fog halni! Nagy karácson napján, mikor mindenki örvend a megváltó születésének! A jó emberek egymás közt adták tovább a szomorú hirt, azzal a sóhajással: „Szegény tiszteletes asszony, s hat gyermeke, mi lesz belőletek!”

Szivem hangosan ver, a mikor rá gondolok arra a jeleentre. Az a szegény családapája élete delén, ott fektött kinos ágyán, tehetetlenül vergődve. Cserepes ajkaival fájdalmasan sohajtott. Vajjon, mit akart mondani annak a megtört, zokogó nőnek, annak a hat 'zokogva siró gyermeknek? Észvesztő fájdalmat érzek, ha arra a szomorú beszédre gondolok.

Legyetek becsületesek ezután is. Áldjátok azokat, kik titeket átkoznak. Nem hagy el a jó isten! Csak osszátok meg a bánatot, veszt az súlyából, ha több foszlányra szakad. Jaj, eresszetek haza! De még nem. Várjátok egy kissé. Én látok. Nem látjátok ti is? Azt a fényes alakot ott, ni! Nézzétek, mikép vonja be a hold ezüstszálaival, mikép fonja körül alakját fényes sugaraival. Nézzétek, mikép vonják be az orgona bokrok zuzmarás árnyai fénylő fátyollal. Oh, jó asszonyom, ne hagyj el ezutánra sem e szerencsétleneket.

* * *

A harangok ércnyelve zokogva panaszlá, hogy templomának szolgálja meghalt. A hír elrémitő szava a temető ákácfaíának elpanaszlá, hogy idejön örökre lakni az ők híj ápolója. Az özvegy és árvák omló könnyei erősíték, hogy fejüknek koronája leesett, mind az időknék végéig.

Egy éve már, hogy megszakadt az az élet, mely átszötte az ő életüket is ragyagó napsugarakkal, bizalom teljes hittel, igaz szeretettel. Egy éve már, hogy kikisérték a temetőbe, honnan nem tér vissza többé senki, soha. Pedig mennyit várta az a megtört papné hat gyermekével csendes, magános estvéken, mikor a hónapos rózsza, kék ibolya, hamvas császárszakáll, az ő kedvenc-virágai, beteretítették kis kertjét, hol beszédeit szokta tanulni! Mennyit várták a tornácon, mely be volt futva kúsó vadszőllővel, az ő ültetvényével. Várták, hiában!

* * *

De még sem!

A nap búcsuzó sugara benéztek a kis ablakon, az orgona bokrok között. Végigrezegtek a papi család régi, avúlt bútorain, szeszélyes karikákat vetettek az asztal kopott szőnyegére, megcsillantak még egyszer a barna diófa-kredenc poharain és eltűntek.

A szegény papné hat gyermekével ott sirt a kis szobában, mely csak pár napig volt még övék, s nem tudták, hol hajtják le fejüket azután a megnyugvás párnájára.

Karácson szombatja volt. Az orgona méla hangja, mint eloszló moraj még zúgott, a hóvirágos fák ágai összeborulva várták szent karácson napját. A templom falát a decemberi napsugár csillogó fénye körül repesi.

Szegény özvegy asszony, szegény hat árva gyermek, milyen szomorú karácsonotuk lesz ismét? Vajjon, eljön-e a megváltó a ti számotokra is? Emlékeztek-e, hogy máskor milyen örömmel ültétek körül a szegényes asztalt, s mily boldogok valátok, ha dióbeles szilvát, házi lisztből süttött perecet hozott számotokra a kicsiny Jézuska? Már ezután az sem lesz többé, bár hajlékot, s mindennapi kenyeret kapnátok! A ti számotokra már nem születik többé megváltó.

A kis szoba árnyai megtörtek egy fényes alakon és beszötte a hold ezüstös szálakkal. Gyönyörű alakját körülfonta fényes sugaraival, s a hóvirágos orgonabokrok megezüstözött árnyai fénylő fátyollal vonták be. És az a fényes, ragyogó alak, az a földi angyal, odament ahhoz a bánatos, gyász ruhás papnéhoz, gyöngéden emelte fel gondterhelte fejét karjairól, ezüstcsengésű hangján biztatólag mondá:

Jer! Adok én lakást és kenyeret. Én is özvegy vagyok, mint te; nekem is árva gyermekeim vannak, mint neked. Jer, szegény asszony! A megváltó megszületett, az angyalok dicsérő éneket zengenek, hallod-e?

Künn az ablak alatt megszólalt az örök szép zsolozsma, falusi kántáló gyermekek ajkáról. „Nagy isten, téged imád,” s visszafelelt a hat árva „minden a te mived. Atyánk! szentelve legyen a te áldott neved!”

Elhangzott a méla dal utolsó accordja is, eltávozott már rég a fényes, napsugaras angyal, de a hat árva, szegény édes anyjával még mindig rebegi: „Áldott légy jó asszony! A mi ajkunk nem tud szólni, de a szívünk mindig fog áldani, tisztelni, szeretni!”

Elekes László.

KÜLFÖLD.

India angol kormány alatt való részében is még mindig szomorú a nők helyzete. Hogy mily keserves ott a nők sorsa, arra nézve érdekesnek látjuk az angol „Asiatic Quarterly Review” után a következőket közölni.

A leánygyermekeket már nagyon fiatalon férjhez adják, minthogy a vallásos parancsok szerint, még mielőtt a leány nyolcadik évét betöltötte volna, férjhez kell adni. Ha egy családya tovább tartja otthon leányát, megvetés tárgyává lesz hitsorsosai szemében. Ezért siet mindenki leányait férjhez adni; az mindegy, bárkihez. E körülmény egy sajátos kereskedelmi ágat hozott létre Indiában. Öreg emberek utaznak szét az országban, kik bizonyos összeg pénzért házassági szövetségre lépnek oly fiatal leányokkal, kiknek számára apjuk még nem talált férjet. Státisztikailag ki van

mutatva, hogy Bengáliában ezer férjes nő közül 271 nincs még tíz éves, és 666 van 10—15 év közt.

Még szomorubb az özvegyek állapota. Ezek nagyobb részt még egészen fiatalok férjük halálakor. Nem égetik el ugyan többé őket, de azért életük egy folytonos kinszenvedés. Átkozottaknak tartják őket, kik már rápillantásukkal szerencsétlenné teszik az embert. Épen ezért, egészen elzárt életre vannak kárhoztatva. Még családi összejöveteleken sem vehetnek részt. Életük háromnegyed részét imádkozással és vezekléssel kénytelenek tölteni. Néha 72 órai böjtöt szabnak rájuk. Második házasságra teljességgel nem léphetnek.

Vannak, kik vallásos megnyugvással tűrik mindezt, s áhitatosan vetik magukat alá a papok által rájuk szabott súlyos vezekléseknek, minthogy az ottani véleményj szerint, csak e szenvedések árán lehet reményük a mennyországba jutásra. Vannak azonban mások, kik szívük hajlamának nem tudnak ellenállani, s egy férfit ajándékoznak meg szerelmükkel. Ezek sorsa igazán irtózatos. Elveszik tőlük gyermekeiket, hogy az anya bűne ne szennyezze be azokat, és azután nyíltan kiátkozva, a vadonba úzik őket, hol nyomorultul vesznek el.

Méltánylással kell azonban megemlítenünk, hogy újabb időben vannak az indusok közt is egyesek, kik az említett vallásos parancsok megszüntetését kívánják. Ezek aztán nem is sokat törődnek a papok átkozódásaival, hanem leányaikat csak akkor adják férjhez, midőn illő férj jelentkezik, és ha a férj meghal, leányaikat ismét a szülői házba viszik vissza. De bizonyára, sok idő fog eltelni, míg ez emberiesebb gondolkozásmód túlsúlyra jut. Szó volt arról is, hogy az angol kormány lépjen közbe az özvegyek érdekében, kiknek száma mintegy húsz millióra megy, de e tervről lemondtak, mert az indusok akkor bizonyosan fellázadtak volna. Az időtől várják a kívánt változások létrehozását. De addig millió meg millió nő lesz szerencsétlenné, és millió meg millió özvegy élete lesz rosszabb a halálnál.

* *

Oroszország báltitengermelléki tartományairól újabb időben annyi szomorú hírt hallunk, hogy helyénvalónak látjuk, egy rövid történelmi visszapillantást vetni e tartományok korábbi viszonyaira is.

A báltitengermelléki tartományok egészen a 16-ik századig nagy részben a német lovagok fenhátósága alatt állottak. Nevezett században azonban az oroszok lerázták a tártók jármát, és a német lovagok utolsó nagymestere Livlandban, Gotthard Kettler, a lengyeleknél volt kénytelen védelmet keresni II. Iván, a rettenetes, elől. A lengyelek és svédek segítségével visszaűzték aztán az oroszokat, és Livland Lengyelországhoz kapcsolattott, Estland pedig Svédországhoz; Kurlandból külön hercegség lett, mely Lengyelországgal állott összeköttetésben. A reformációt bevették általánosan. A lengyel királyok azonban nem igen tűrték ezt. Ezért Gusztáv Adolf, svéd király, hadat indítva, 1621-ben Livlandot is Svédországhoz kapcsolta. Ugy Estland, mint Livland Svédország fenhátósága alatt maradt 12-ik Károly szerencsétlen sorsáig, mikor is mindkét tartomány orosz fensőség alá került.

Nagy Péter cár azonban biztosította e tartományoknak mind politikai előjogait, mind vallásszabadságát. Kurland még egy darabig összeköttetésben maradt Lengyelországgal, de még annak feldarabolatása előtt önként alávetette magát Oroszországnak, midőn Katalin cárnő ennek is biztosította vallásszabadságát és politikai előjogait.

Miklós cár, ki 1825-ben lépett trónra, eleinte kedvesleg volt hangolva a báltitengermelléki tartományok iránt, s azoknak egyházjogát külön törvénykönyvben igyekezett formulázni. Közbejött azonban az 1830—31-iki lengyel forradalom. Ennek leverése után Oroszországban „egy törvény, egy hit, egy nyelv“ lett a jelszó, és úgy a római katolikusok jogai Lengyelországban, mint a protestánsok jogai a báltitengermelléki tartományokban lábba lettek taposva. És megkezdett a legerőszakosabb és csalárdabb tértitési munka. Az 1840—41- és különösen az 1844—45-ik rossz termő években ágensek járták be a falvakat, kik a rossz termést annak tulajdonították, hogy a nép lutheránus, s ígérték, ha nevüket a görög-keletiek anyakönyvébe jegyeztetik, akkor a cár elengedi adójukat, sőt pénzzel és gabonával segíti őket. És csak nevüket kell beírniuk, mondák, s a mellett megtarthatják bibliájukat, énekes könyveiket, eljárhatnak a lutheránus templomba, sőt az urvacsorában is ott részesülhetnek.

Ez és ilyenmü fogásoknak aztán nagy sikere lett, úgy, hogy Philaret, a kinevezett püspök, már 1848-ban jelenthette Pétervárra, hogy az orosz egyházba 97,990 lélek tért át és 61 új orosz templom építettett fel. Azóta a tértítés munkája szakadatlan foly. Hogy a legközelebbi napokban mi történt, azt tudják olvasóink. Még csak azt említjük meg, hogy a dorpati lutheránus egyetemet valószínűleg meg fogja szüntetni az orosz kormány. Ez egyetemen növekedett fel a környékbeli lutheránus lelkesedés. Ez lesz tehát az utolsó csapás, mely bizonyára a protestantismus megsemmisítését fogja jelenteni.

—gy.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Már volt említés lapunkban, hogy a kolozsvári egyházban, a földmivesek között két énekhar alakult, melyeket Tóth Tamás, ének-vezér oktat a téli hónapokban hetenkint négy órán s kiknek száma 70—80-ra megy. Valóságos lelki örömmel lehet hallgatni, midőn nem csak a templomi istenitisztelet, hanem a temetések alkalmával is közreműködnek a szertartás ünnepélyesebbé tételén az egyházi, vagy halottas énekeink erőteljes és szabatos előadása által. Nem lehet eléggé dicsérni úgy a tagok benső érdeklődését, mint a tanító buzgóságát, melyek hatalmasan eszközlik a vallásos, egyházas élet fejlődését. Ennek elismerésül, főtiszt. püspök ur közelebről harminc darab zsoltárt ajándékozott a derék énekkaroknak, mely becses ajándék megköszönése végett ez egyszerű, értelmes emberek egy három tagú küldöttséget bízta meg. Nem ajánlhatjuk eléggé vidéki egyházaink figyelmébe, hogy a kolozsvári földmivesek példáját kövessék. Az erkölcsök megszelídítésére és az egyháziasság fokozására egyik leghatalmasabb tényező és örök hiba, ha az felhasználatlanul veszendőbe megy.

= A kovásznai egyház papválasztási ügye sehogy sem akar dülőre jutni a rendes úton. Tudva levőleg, a nyáron megválasztott Gönci János. E derék paptársunk, a kovásznai viszonyok miatt, nem volt hajlandó, elfoglalni új állomását. A közelebbi időkben ismét elrendeltetvén a választás, azt egymás után négyszer kellett megtartatni, mert mindannyiszor egyenlő szavazat esett Benkő Gyulára és Csekme Ferencre. Elégge meg nem becsülhető ragaszkodás a meggyőződéshez ebben a könnyen megvásárolható világban; de eredménye nem lett. Ugy halljuk, most fel akarják kérni a főtiszt. püspök urat, hogy a kettő közül az egyiket nevezze ki, kiben aztán mindkét fél megnyugodnék. A forma ugyan elégge szokatlan: de ha ez a mód kibékíti a pártokat és virágzásra segíti az egyházat, meg vagyunk győződve, hogy a törvénynek egy hajszála sem görbül meg miatta. Volenti non fit injuria!

= A „Debreceni Prot. Lap” szerkesztését január 1-től kezdve, egyházkerületi főjegyző, Tóth Sámuelről, Csiki Lajos hittanár veszi át, ki eddig is egyik buzgó és szorgalmas szerkesztőtárs volt. Ez azt teszi, hogy derék kezben volt a lap eddig és derék kezben lesz ezután is. Egyáltalában, a tiszántúli egyházkerületben a papok és theologiai tanárok vállvetve, egy szívvvel, egy lélekkel munkálkodnak, hogy a közös célt megközelíthessék; sőt, még a theol. ifjúságot is magukkal ragadják annyira, hogy például a mi szerény „Préd. Tárunkra” nem kevesebb, mint 40 theol. ifju jelentkezett Debrecenből, Csiki Lajos tanár urnak elégge nem méltányolható, szíves buzgósága folytán. Maga az anyagi támogatás is igen sokat ér, de az erkölcsi oldala, az érdeklődés, számokban ki nem fejezhető értéket képvisel előttünk, a mellett, hogy az ifjúság lelkét is fogékonnyá teszi, hogy részt vegyen az egyházi mozgalmakban, nyilatkozzanak azok bármilyen tekintetben. Hát, Nagy-Enyed? Hivatalosan úgy tudjuk, hogy ott is van egy theol. fakultás. A főtiszt. püspök ur kezdeményezése folytán, az egyházkerület ott még konviklust is rendezett be. Mai számunkban közöljük ugyan a theol. fakultás által a legációba menő ifjak számára fogalmazott conceptust: de ezen kívül, ki hallott valamit ez esztendőben ez intézetről, mely talán mégis csak közös mindnyájunké, mert az egyházkerület papjainak új nemzedékét növeli és bocsátja ki az élet számára és a melynek pezsgő életéről, munkálkodásáról valamit hallani, tapasztalni: jól esnék mindnyájunk lelkének. Jól van-e ez így? Ha jól van, ám, legyen ezután is így! De, nem jól van: ez a mi véleményünk. És isten, ember láthatja, hogy nekünk igazunk van. De ne beszéljünk erről. A strucc-madár bedugja fejét a homokba, stb. stb. Régi dal, de igaz.

= A skót szabad egyház miszszio-bizottsága, mely Budapesten is virágzó elemi iskolát tart fenn, az irányában szerzett érdemeinek elismerésül, 50 font sterlinget, a mi pénzünk szerint 600 frtot küldött a dunamelléki püspöknek, Szász Károlynak, azon kijelentéssel, hogy ha tetszik fordítsa saját szükségére, ha tetszik, adja jótékony célokra. No hát, a dunamelléki püspöknek úgy tetszett, hogy az egész humanus célokra adta, pedig megszolgált rá, érdemeket szerzett érte. Hogy megbotránkoznak ezen az eljárás azok, kik a hazafiság nevében könnyen és ingyen eljutnak busás rebachokhoz! Mi pedig örvendünk, hogy a református püspö-

kök nemes példát adnak az áldozat-készségre és önzetlenségre!

= Így születnek a kószahirek. A „Sárospataki Lapok” ezt írja: „az erdélyi ev. ref. egyházkerület, mint a napi lapok írják, 150,000 forintot ajánlott fel az erdélyi kultur-egylet céljaira. Igazi pünköszt lelkesedés!” Ez az utolsó mondat árulja el a teljes tájékozatlanságot, holott lapunk legközelebbi számában ott vannak a módosítások, melyek között amaz összeg felajánlatot; de erről nem vesz tudomást s utána nem fognak mások sem, és kész a pletyka. Csak szép dolog az alaposság!

= Szíves köszönet. A völcsöki állami iskola szegénysorsu tanulói közelebről igen örvendetes meglepetésben részesültek. Szilágycsehi választókerületünk országos képviselője, dr. Neményi Ambrus, 25 frtot küldött alúírott kezéhez „szegény tanulók segélyezése” végett. Iskolai gondnokságunk ezen összegből, ev. ref. felekezetünkhez tartozó, 12 tanulót látott el új csizmával, kik ruhátlanság miatt alig valának képesek iskolába járni. Látni kell azokat a mosolyra derült arcokat, hallani önkénytelenül ajkukra jött, de alig érthető köszönő szavakat, hogy elhiggye az ember: mily örömet éreznek e gyermekek a „karácsoni ajándék” átvételével. Miután a völcsöki állami iskolában, egy pár kivétellel, felekezetünkhez tartozó növendékek tanulnak; erkölcsi köteletségemnek tartom, nemes szívű adakozónk iránt a helyen is kifejezni őszinte köszönetemet. Völcsök, 1886. december hó 15. Barabási Lajos, ev. ref. lelkész.

= Nyilvános nyugta és köszönet. A mező-bodoni ev. ref. egyház kijavítandó templomába, mező-tóháti birtokos, tkt. Péter József úr egy „ur asztalára” 30, azaz, harminc forintot adott át nekem, azon meghagyással, hogy addig, míg a templom átalakítása, kijavítása megtörténne, helyezzem el azt takarékpénztárba. Kívánsága szerint történt. A nemes szívű adakozó szép tette nem szorul dicséretre, megvan annak állandó értéke önmagában. Mindazáltal, egyházam nevében, fogadja legőszintébb hálámat és köszönetemet. Mező-Bodon, 1886. december 11. Nemes Árpád, m.-bodoni ref. pap.

Hivatalos rész.

Sz. 2289—1886.

Mindenik kollegium mtt. Elöljáróságának!

Vallás- és közoktatási m. kir. miniszter úr ő nmlga f. évi november-hó 26-án, 43067 sz. a. kelt leiratával a lőcsei m. kir. állami főrealiskolánál betöltendő, egy rendes tanári állomásra, melylyel a német nyelv és irodalom mint fő-, a francia nyelv és irodalom mint mellék tantárgy, s esetleg az alsóbb osztályokban, a magyar nyelv tanításának kötelezettsége, 1200 frt. évi fizetés, 200 frt. lakáspénz és a szabályszerű ötéves pótlék van összekötve: pályázatot hirdetett.

Felhívjuk a mtt. Elöljáróságot, hogy ezen pályázatot közzé tenni és a pályázni óhajtókat utasítani szíveskedjék, hogy a vallás és közoktatási m. kir. miniszteriumhoz címzendő kérvényüket, melyben születési évük és helyük, vallásuk, nős, vagy nőtlen állapotuk, hadkötelezettségi viszonyuk, végzett tanulmányaik és képesítésük, nyelv ismereteik és eddigi szolgálataik okmányokkal igazolandók, alkalmazásban lételük esetén előljárásunk útján, különben pedig közvetlenül a beszerce-bányai tankerületi kir főigazgatósághoz f. évi december-hó 30-ig küldjék be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgatótanácsától, Kolozsvárt, 1886. december 8.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök mint elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. DECEMBER 30.

52. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendőek: külmagyarutca 9 sz.

Reformszükség a népiskolai vallás-tanítás tananyaga körül.

Egyházunk alkotmánya és törvénykezése időről-időre, a kor kívánalmának és szükségeinek megfelelő reformnak voltak alávetve. Jelenben, éppen a legközelebb multban, reformált egyházalkotmány és törvénykezési szervezet átmeneti, alkalmazkodási évében vagyunk. Külsőleg hát megvolnánk ujitva; alkotmányunkat, törvénykezésünket a modern kor igényeihez szabtuk, a testvér egyházkerületeket egyesítettük egységes kormányforma által, eleget tettünk a közohajnak; szóval, a legújabb kor egyháza lettünk, külsőleg. Külsőleg, úgy van, mert beltartalom, lényeg tekintetében, csak ott vagyunk, hol három százados őseink voltak. Pedig, tagadhatatlan, hogy e téren is érezték az ujtás szükségét. A protestáns egyházból, idők folytán, alakult többféle hitfelekezet ezen szükségérzet logikai kifolyása volt. Ez a szükségérzet ma is él és talán élénkebben, mint az egyházalkotmány és törvénykezés megujítása iránt élt. De, e tekintetben nem alkalmazkodunk a haladó korhoz, nem akartuk s nem akarjuk észre venni a kiáltó szükségét; részben sem tettünk eleget az általános kíváalomnak. A kielégítést nem nyert kíválat megboszulta magát a hitetlenség és vallástalanság képében, miknek hazánk állítólag legtermékenyebb talaja, ez idő szerint. Hogy az elégedetlenség, mint más nemzetek között történt, miért nem nyer nálunk is kifejezést új vallásfelekezet létre hozásában, ennek oka, úgy hiszem, sokszor hangoztatott vallásos türelmességünkön kívül, feltalálási restségünkben rejlik, mihez hozzá számíthatjuk törvényes érületünket, mely közrend elleni vétségnak tartana egy új és meg nem engedett hitfelekezet teremtését, míg hitetlenségével és vallástalanságával nem vél törvénytelen dol-

got cselekedni. Így levén a dolog, a hitetlenné és vallástalanná vált egyháztagokat jó lélekkel és jogosan nem vádólhatom. Hitetlenségükért minket terhél a felelősség, minthogy méltányos kívánságuknak nem tettünk eleget. Kívánságuk tárgya röviden így foglalható össze: „Tanítsatok nekünk igazságot, vagy is olyat, mely a mivelt értelem ítélő széke előtt is birjon a valószínűség látszatával.“ Mérésékelt és méltányos kívánság és mi mégis tanítottunk és tanítunk, vallás címen, olyan dolgokat, miket, ha egyszer hittek és vallottak is, de már ma, felvilágosult korunkban, sem hinni, sem vallani, nem lehet.

Mentségül, a közohaj számba nem vételeért, semmit sem hozhatunk fel. Ha jogunk van, az egyházat külsőleg reformálni, az idők kívánalmához szabni, fennáll a jog a vallás tartalmára nézve is. A vallásnak tartalma is épp úgy, mint alakja, az egyház sajátja és éppen ez adja meg a jogot annak reformálására. Mivel pedig a legmesszebbre menő reform sem támadja meg a vallásban azt, mi annak lényegét alkotja, a jogban egyszersmind a kötelesség is benfoglaltatik: a valódi lényeg meg tisztítani minden mellékes, oda nem tartozó elemtől.

A népiskolai vallástanítás tananyaga az, mely legtöbb a valláshoz, különösen a keresztyén vallás lényegéhez nem tartozó, idegen elemet foglal magában s hol a reformálás kezdendő. E tananyag, az első osztályok számára, az ó-testamentumból merítettik, mert népiskoláinkban a vallástanítást az ószövetségi történetekkel kezdjük. És miért kezdjük éppen itt és ezekkel? Tán, a keresztyén vallás tartalmát foglalják magukban? Koránt sem. A keresztyén vallás tartalma és születésének története az új-szövetségben van megírva; azon innen pedig a világ- és vallástörténelem foglalkozik vele.

Az ó-szövetség a zsidó nemzet politikai és vallás-erkölcsi történetét beszéli el, komoly történeti adatok hiányában, legendaszerűleg, a mesét csak kevésbé felülmúló értékkel; közbeszó mythológiát, kosmogoniát, geografiát, fisikát, stb. szóval, minden képzelhető tudományt, történeti előadását jellemző alapossággal. És így, mi az ó-szövetséget tanítva, vallás címén tanítva, foglalkozunk vallással összeköttetésben nem levő tárgyakkal. Mesézünk. A gyermek szereti a mesét. Pár év alatt áttanulja, nagyjában, az egész ó-szövetséget. De, igen sokkal megtörténik, hogy ki kell lépnie az iskolából, mielőtt az új szövetségből is valamit tanulhatna s a keresztyén vallás lényegéről legkisebb tudomással birna. A vallásról csak annyit tud, mennyit az ó-szövetségi történetek révén szerezhethetett, mi azonban nem akadályozza meg azon öntudat táplálásában, hogy a vallást, még pedig a keresztyén vallást ismeri, mert Mózes sziklából vizet fakasztott, Jozsué a napot megállította, Sámson egy szamar álkapcsával ezer filiszteust ütött agyon, stb. Nincs eszköz aztán, mivel kiverni lehessen az ilyenből az ó-szövetség révén szerzett vallásos és természeti világnézetet. Természeti világnézet tekintetében akkor sincs másképp, ha a gyermek áttanulhatta az új-szövetséget is, mert az új-szövetség az ó-szövetségnek csak erkölcsi elveit s az istenre és az isten és ember közötti viszonyra vonatkozó szorosán vallásos tételeit igazította helyre; egyebekről hallgatván, látszólag, helyeslése bélyegét ütötte azokra. A népesség kevés százalékanak jut osztályrészül a magasabb iskoláztatás áldása, mely a téveszméket elűzze, a babonát kiirtsa. A felvilágosodás áldása, azonban, a vallásra nézve, ma még nem áldás, hanem átok; a tudomány, ugyanis, a téveszmék és babonára okot szolgáltató s meséknek nevezett bibliai, főképp ó-szövetségi tételekkel együtt el-, illetőleg megveti a vallás valódi tartalmát, lényegét is. Összeütközésbe jön a keresztyén vallással, melynek védelme alatt oly sok babona és annyi téveszme teremhetett az emberek között.

Az ó-szövetségi „mesék” miatt meg van támadva a keresztyénség és ezen kívül az ó-szövetség egyenes támadást is intéz ellene, mennyiben szorosán vallásos és erkölcsi elvei, a keresztyénségnek az új-szövetségben nyíltan kimondott vallás-

erkölcsi elveivel s idők folytán, a miveltség magasabb fokára emelkedett keresztyén öntudat meggyőződésével ellenkeznek. Az új-szövetség és a mivelt keresztyén tudatban, isten mindenütt jelenvaló és mindentudó, tökéletes lélek, ki előre bölcsen kiszabott, változhatlan természeti és erkölcsi törvények szerint, folytonos cselekvéssel vezérli a világ sorsát, mint minden embernek és népeknek édes atyja. Az ó-szövetség szerint, az emberies alaku félelmes Jehova, helyhez kötve, fellegeken trónol; a világ és nemzetek sorsa kedélyállapotának hullámnzásától függ, mire viszont nagy befolyással vannak az emberek dolgai, melyek szerint most így, majd amugy határozza el magát a cselekvésben, nincs változhatatlan rendszere sem a természeti, sem az erkölcsi-világ kormányzásában, sőt annak rendjét, választottjai kedvéért, olykor-olykor felfüggeszti, hogy ideig-óráig azok dirigálják a világ sorsát: tengert egy csapással szárazzá tenni, napot megállítani, stb.

A keresztyén hit szerint, istent lélekben és igazságban kell és mindenütt lehet imádni; az ó-szövetség szerint, bűjtöléssel, áldozattal és csak kiszabott helyen.

Az új-szövetségi hit szerint, a természeti és erkölcsi világrend egymástól teljesen független; az ó-szövetség szerint egymástól elválhatatlan és föltételezett.

Az ó-szövetségi erkölcsstan szűkkeblű; túlnyomó helyeiből bizonyíthatólag, erkölcsi lénynek csak a zsidót, mint Jehova választott népét tartja s erkölcsi kötelességet idegennel szemben, csak elvétve ismer. Nem így a keresztyén erkölcsstan. De, hisz nem beszélek ujságot.

Az előadottak után, ha van bennök csak egy parányi igazság és nem az egész egy negációt kedvelő lélek aberrációja, méltán támadhat e kérdés: mi közünk nekünk a zsidókkal s a zsidó nemzet történetét magában foglaló ó-szövetséggel, mikor keresztyén vallásról és annak tanításáról van szó? E kérdésre több oldalú, indokoltnak látszó feleletet nyerünk. Az ó-szövetséget, mondják, mint a zsidók vallásos és politikai élettörténetének foglalóját azért tanítjuk, mert 1-szor, „a monotheismusnak, a keresztyénség előtti időkből, ez az egyedüli irott okmánya; 2-szor, a keresztyén vallás a zsidó vallásból származott; 3-szor, a benne foglalt egyszerű, világos történetek, melyek mintegy kézzel fogha-

tólag szemléltetik isten világkormányzó működését és emberekhez való viszonyát, legjobban megfelelnek a gyermeki kedélynek és felfogásnak; 4-szer, hathatós segédeszköz a gyermek beszélő és előadó képességének fejlesztésére.

Ez uttal, a fölállított kérdésre kapott első és második felelet értékének mérlegelését az olvasóra bízva, csak a két utóbbival akarok röviden foglalkozni.

Mi a gyermekek beszélő, előadó és értelem képzését illeti, az ó-szövetségi történetek nyugodtan félre tehetők, minthogy a szemléleti módszerek alapján készült, „beszéd- és értelem-gyakorlatok” e téren való sikere fölöslegessé teszi.

Ha a gyermeki kedélynek egyszerű, világos történetkékre, vagy jobban mondva, mesékre, valóságos mesékre van szüksége csináljunk ilyeket is, de vegyük az anyagot hozzájuk nemzetünk történetéből. Bizonyára, nem vétkezünk vele. Istennek emberekhez való viszonyát és világkormányzói mivoltát épp oly könnyen szemléltethetjük nemzetünk életében, mint a zsidó nemzet történetéből; annyival inkább, mivel a viszony állandó, csak az arról való fogalom változott. Sőt, nemzetünk életéből még világosabb képet nyújthatunk gyermekeinknek, hisz közelebb vagyunk ön-nemzetünkhez minden tekintetben, mint az ó-testamentomi zsidósághoz. Aztán, isten világkormányzó működésének mi is, őseink is úgy alá voltunk és vagyunk rendelve; sorsunk, vagy őseink sorsának intézésében, jöllehet más néven, épp annyi része volt és van istennek, mint a zsidókéban.

Igen, tegyük mi is úgy, mint az ó-szövetségi írók tettek. Istennek világkormányzó működését és hozzánk való viszonyát szemléltessük nemzetünk történetéből. Reánk fér, mert a nagy többség vagy semmit, vagy szégyenletesen keveset tud belőle.

Igy téve, a vallás-erkölcsi élet helyesebb irányu fejlesztése mellett, szolgálatot teszünk a közmívelődésnek is, míg az ó-szövetségi történetek tanításával továbbra is fentartjuk a sötétséget és babonát azoknál, kik a miveltség útjáról lemaradtak; s megvetetté tesszük a vallást a mivelték előtt. Élünk jogunkkal! Teljesítsük a kötelességet, mit a keresztyén vallás és egyházunk alapelve szívékre köt. Tömlőnk uj: töltsünk bele uj és tiszta bort; ne foldozzuk tovább az ócska ruhát uj folttal!

Balogh Endor.
ev. ref. pap.

Papi értekezletek.

Bár már igen sokan foglalkoztak e kérdéssel e lap hasábjain, a tárgy fontossága engem is késztet szerény véleményem elmondására. Nem arról akarok beszélni, hogy mennyire szükséges a papi értekezleti körök megalakítása; mert az immár valóságos közszükséggé vált, mely nélkül egyházunk egészséges tovább fejlődése még csak nem is képzelhető; hanem jelezni véleményemet, hogy mely irányban kell működni a megalakult papi értekezleti köröknek. Hogy ezt tehessem, reflektálni kívánok az eddig ez irányban mondottakra is.

Papi értekezleti körök néhol állottak fenn eddig is. A marosi egyházmegyében, pl. még néhai boldogult emlékeztető Péterfi József esperessége idejében megalakultak a körök, az udvarhelyi egyházmegyében pedig a legújabb ideig fennállottak azok. De hát működésök vagy semmi, vagy igen kevés eredményt mutatott fel. S lehetnek tán más egyházmegyében is ily sikertelen kezdeményezések. Itt önkénytelenül felmerül a kérdés: mi oka volt ezen eredménytelenségnek?

Véleményem szerint, mert a körök nem jó irányba indították meg működésüket. Vagy többet, vagy nem oda illő kérdéseket vettek fel programjukba, s a kevésbé fontosakat a szükségesek elé helyezték. Így, pl. a marosi egyházmegyei régi papi értekezletekben értekezéseket és prédikációkat olvastak fel, azokat megbírálták, aztán, régi magyar szokás szerint, fecerunt magnum áldomás, a mi berekesztette az értekezletet, melyből megmaradt egy barátságos körben eltöltött szép nap emléke, egyéb alig valami. Miért? Mert inkább voltak azok papi önképző körök, mint papi értekezleti körök, melyekben mindenki inkább törekedett arra, hogy innen-amonnan gyűjtögetett elméleti ismereteit mutogassa, minthogy gyakorlati kérdések tárgyalásába bocsátkozzék. A kérdések akadémikus tárgyalását pedig némelyek vagy unták, vagy célszerűtlennek tartották, mert egyebütt tán jobban előadva olvashatták.

Teljesen helyeslem hát Benkő Gyula barátom azon véleményét, hogy tudós értekezések tartásának és felolvasásának helye a papi értekezési körökben nincs. A papi önképzés természetes helye a tanuló szoba. Tudományosabb theol. és philosophiai tárgyalásokat, melyek bővebb utángondolást, s a kérdés feletti mélyebb elmélkedést kívánnak, szívesebben is olvas mindenki elvonulva, csendességben.

De, mintha hallanám az ellenvetést: de hát az arra hivatottak hol szólaljanak meg, mikor nincsen tér, ha nem a papi értekezleteken? Hát, a míg erről panaszkodhatunk, a míg a theol. könyvtár megbukhatik épen akkor, midőn egyházunk története megírásának alapköveit kezdte összehordani az egyháztörténeti monographiákban, azon nem segíthetünk. Azonban, ime, épen itt mutatkozik egy igen halás tér a papi értekezletek számára. Mozgalmat indítani meg protestáns irodalmi vállalat megalapítására, fentartani az érdeklődést azok iránt, mert valójában, hogy Magyarországon még csak egy tudomá-

nyos theol. folyóirat se állhasson fenn, az legenyhébben is szólva, élehetlenség. Hogy az érdeklődés fenttartható legyen, igen is lehetne a különböző tudományos mozgalmakról, a különböző egyházakban működő szellemről, irányokról, stb. ismertetést közölni; de egyes elvontabb elméleti kérdések traktálása, ismétlem, eltévesztett dolog lenne.

Sőt, még tűzetesebben foglalkozni, mint Benkő Gyula ajánlja, a prédikáció irással és annak bírálásával, hogy mint egy seminariumban, szónokokat neveljünk a papi értekezleten, sem tartom célirányosnak. A ki a maga helyén és idejében nem tanulta meg a prédikáció-írás módját, az ott nem tanulja meg. De nem is lehet. Bizonyos igazság az, hogy prédikációnk csak úgy épít, ha az egészen hallhatóságunk gondolkozás-módjához alkalmazkodik s lelki szükségletét kielégíti. Azzal pedig minden papnak tisztában kell lenni s akkor egy gyenge beszéd sokkal több hatást gyakorolhat, mint a legművészebb alakban a legmagasabb igazságokat tartalmazó egyházi beszéd. Mert hát, hiában csörgedezik előttünk a kristálytiszt forrás, ha éhezünk, Hanem, ezt a tért sem szabad elhanyagolni, csak módjával kell eljárni. Mikor egyes eszmék nem csak egyes egyházközség tagjainak szívét, hanem többét is megragadják, ha egyes kóros állapotok általánosan lábra kapnak, ha némely igazságoknak egyszerre általánosan érvényt akarunk szerezni, ugyannyira, hogy szükségét látjuk egyszerre, mindenfelé arról traktálni a szószékekből, akkor jön el ideje annak, hogy a papi értekezletek megvitassák, hogy miként lehetne azt legeredményesebbé tenni; akkor kellene az erősebbeknek a gyengébbek elé példányokat előmutatni. Aztán, arról is tegyünk le, hogy a papi értekezleti körökben valamely vállalat, pl. a Prédikátori tár számára dolgozzunk. A ki általában a szerkesztés természetével tisztában van, tudja, hogy az merőben lehetetlenség. A szerkesztő a keze alól kikerült munkálatról egyedül felelős; dicsőség, gyalázat egyaránt fejére hull, kezét azért megkötni, egyáltalán nem engedheti, még a leg tudósabb kör által sem.

Micsoda kérdések tartoznak hát, első sorban, a papi értekezleti körök elébe?

Meggyőződés szerint, a vallás-erkölcsi és egyházi közéletet érdeklő gyakorlati kérdések. S minthogy a példák leginkább világítanak, néhányat előadok, melyek legjobban megmutatják felfogásomat e tárgyban.

Minden évben merülnek fel egyházi közéletünkben oly kérdések, melyekkel az egyházkerületi közgyűlésnek is foglalkoznia kell. Ime, legközelebből a kodifikáció kérdése s annak keretében egy sereg egyházi közéletünket mélyen érdeklő kérdés. Azokat rendesen leteszik az egyházmegyei közgyűléshez, vélemény-adás végett. Aztán, előre alig tud róla valaki valamit, nem foglalkozik vele senki, az egyházmegyei tanács tagjain kívül; aztán, azon veszi észre magát a gyűlés legtöbb tagja, hogy meg van lepetve a kérdés által; egyszerre, mindjárt megérlelt véleményét nem tud adni, hát örvend, hogy ott van az egy-

házi tanács kész operatuma s rászavazhat. Persze, később észre veszi, hogy neki tán más volt a véleménye, akkor zúgolódik. De hát, miért? Az egyházi tanács csak nem ismerheti mindenki felfogását? Minden esetre, más-kint volnánk tájékozva és gyűlésünk tanácskozásának színvonala magasabb volna, ha a tárgyak a papi értekezleteken előkészítve kerülnének a zöld asztalra.

Hát aztán, minő tanácstalanok vagyunk, ha valamely törvényt kell végrehajtani. Gondoljunk csak vissza az országos közalapról szóló törvény végrehajtására, mennyi eleven szemet gyűjtöttünk fejünkre, hogy nem egyöntetű volt eljárásunk.

Az alsó Nyárad mentén nincs égetőbb kérdés, mint a vasárnap kérdése. Van a székelyeknek egy igen dicséretes szokásuk, mely szerint sokan összeállanak egynek valamely munkáját gyorsan és ingyen, legfőlebb kis áldomásért, elvégezni. Ez a kaláka. És ime, ez a jó szokás vidékünkön a vallásos élet megőlésének forrásává lett. Az alsó Nyárad-völgy vagyonosabbjai vasárnap reggel, kaláka címen, ingyen munkára gyűjtik össze a népet. Foly a munka, míg beharangoznak a templomba, akkor következik az áldomás. S mikor ama kevés templomjáró kijő az isten házából, ittas alakokat lát mindenütt a közhelyen, kiknek szájából, mint a romlott lég, mint a bűzhödő pára foly a káromkodás. Aztán, megteljesedik a kocsma, hol bizonyára nem a szép és jó, nem az eszményi ápolásáról van szó, hanem orgiát ül a szenvedély s aztán csattogni kezdenek a koponyák, véres alakokkal telnek meg az utcák s később a tömlöcök. A vajai presbyterium még 1879 évben megindította a mozgalmat e tárgyban. Peticionált az egyházmegyei közgyűlésnél, határozatot provokált és az eredmény szinte semmi. De van odium a presbyterium nyakára, hogy zaklatta a hiveket s az idén is 20 egyháztagot állított a járásbíróság ítélő széke elé, míg egyebütt egy lépés sem történt. Mily más eredménye lehetett volna e mozgalomnak, ha papi értekezletekből kiinduló, együttes, egyenletes működésben, közösen munkáltunk volna a kór ellen.

Egy, vagy más ügyben folytonosan érintkezésbe kell lépünk a más vallásfelekezetekkel, a különböző testületekkel, hivatalokkal. Ezt teszi mindenikünk saját felfogása, sokszor instinktusa szerint, miből természetesen sokszor nagy hátrány éri egyházunkat. Ha főbb vonásukban eljárásunkat megállapítanók a papi értekezletekben, mind ez elkerülhető volna.

A családi élet bomladoz. A vadházasságok száma ijesztő mérvben szaporodik. A törvénytelen gyermekek száma legio. Hogy mily nagy mértékben szenved ennek következtében a vallás-erkölcsi élet, az kimondhatatlan. Évek óta igyekszünk orvosolni e kóros állapotot, szinte eredménytelenül. Ime, minő fontos tárgy a papi értekezletek számára, keresni az orvosszert és együttes, egyöntetű, tervszerű fellépéssel oly mozgalmat indítani meg, mely valahára útját vágná emez, az egész társadalom dokompozíciójára vezető kórnak.

Az ilyen, az általános vallás-erkölcsi és társadalmi

közéletet érdeklő kérdéseket tartom, első sorban, a papi értekezletek elé tartozóknak. De legyünk tisztában a kérdés egy más oldalával is. Ne tartsuk egyfelől, mint némelyek, minden egyházi bajunk panacea-jának, sem minden apró-cseprő egyházi kérdést oda ne hurcoljunk. Ez által kiölnők az érdeklődést, fárasztóvá tennők a tárgyalásokat is, de meg az idő sem futná ki.

De legyen elég, bár még sokat el lehetne mondani. Csak egyet hangsúlyozzunk még, a mi mindennél sürgősebb feladat. Hogy mindenütt megalakuljanak a körök, hol még meg nincsenek. Itt a halogatás igazán bűn.

Tavaszi József,
ref. lelkész.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

XVI.

Kolozsvári István, gyulafehérvári professor követsége 1684—85-ben a biblia-nyomatás és más politikai ügyekben Németországba, Belgiumba, sat.

a) Ad Electorem Brandenburgicum.

Serenissime ac potentissime Princeps Elector!

Devotissima Serenissimae Dilectionis Vestrae in publicum bonum observantia, tam per famam publicam, maxime vero per religiosos peregrinos nostros ad nos iterato delata tantum nostrum erga ipsum excitavit amorem ut nullo modo possimus intermittere, quin nonnulla negotia cum Serenissima Dilectione vestra per fidelem nostrum ac professorem collegii Albensem Nobilem ac reverendum Stephanum Kolosvári¹⁾ communicaremus. Atque nihil dubitamus, quod postquam negotia, nostro nomine referenda Serenissima Dilectio vestra inlellexerit, omnibus fidem datura efficacem suam non adhiberet opitulationem. Quum nos Divinae recommendamus protectioni Serenissimae Dilectionis Vestrae, sat.

Fogalmazvány a gr. Teleki levéltárban, 1129 sz.

b) Az Elector levele Apaffihoz.

Serenissime et Illustrissime Princeps Domine Amice Colendissime.

Reddidit Nobis literas Dilectionis vestrae vir Nobilis Stephanus Kolosvári, collegii Albensis professor, quibus Dilectio vestra petit, ut liber Ipsi concedatur commeatus pro transvectione aliquot sacrorum codicum typis excutorum in Belgio, simulque ea exposuit, quae praeterea ipsi in mandatis Dilectio vestra dederat. Ad quae cum pro re natu et temporum sorte responderimus, literasque liberi commeatus ad promovendum studium Dilectionis Vestrae expediri jusserimus, Non dubitamus, quin praefatus professor ea cum fide sit relaturus. Deus Dilectionem vestram quam diutissime servet incolumem. Dabantur ex arce nostra Coloniae ad Spream die 6, Aug. 1684. Fridericus Wilhelmus Dei gratia Marchio Brandenburgensis, sacri romani imperii Archi Camerarius et princeps Elector Prussiae, Magdeburgi, Juliae, Cliviae, Montium Stetini, Pomeranae, Cassubiorum Vandalorumque, nec non in Silesia Crosne et Carnoviae Dux, Burggravius Lotharingensis, princeps Alberstady et Dilectionis Vestrae

amicus Studiosissimus

Fridericus Wilhelmus Elector

(NB. ezen névalírás saját kezűleg írva.)

¹⁾ Kolozsvári Istvánt küldötte ugyanezen alkalommal követségbe még Apafi az angol királyhoz, a belgiumi rendekhez, a rajnai palatinushoz, a mint az ezekhez szóló levelek mutatják.

Külcim: Serenissimo et Illustrissimo. Domino Apafi, principi Transylvaniae, partium regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti, Dno. Amico Nostro Colendissimo.

Eredetije a gr. Teleki Nemzetiség közös levéltárában, M.-Vásárhelytt. Missilisek 1129.

c) Kolozsvári István titkos jegyekkel írott levele Apafihoz.

Az Méltóságos Erdélyi Fejedelemnek kívánok Istentől minden áldásokat Kglis uram! Akarom Nsgodat tudositani, mi képpen Berolinumban dolgaimat végezvén sok napok után ugyan, de hála istennek jó kimenetellel. Én az Mlgs Brandenburgumi Electort 13. Aug. Nságod szavaival köszöntöttem és a leveleket ő Ngának meg attam, melyeket Ngodtól igen kedvesen vőt és kívánt viszontag Ngodnak hasonló jókat, és hogy az dolgot egészen elő adtam, az Biblia dolgát mindgyárt megigirte, de kívált képpen örömet értette rendit a Nságod sok és fáradságos jó igyekezetének, melyekkel munkálodott a magyarok dolgának jó rendben való állítása körül, mert én egész narratioval elő számláltam, szám kivettetéseknek kezdetiben miképpen complectalta Nsgod a magyarokat, mint indította volt meg őket, hogy in regnum et libertatem religionis restitua, és az miképpen bomlott el. Melyre nézve nagy tisztességnak tartotta a Confidentialt, hogy azokat az dolgokat Nsgod ő Nsgának értésire adta. Az mi pedig a Nságod szorgalmatos vigyázását nézi maga országának jövőbeli rendes megmaradása felől, hogy annak elősegítésére a több reformatus Fejedelmek és potestások közt ő Nsgát is requirálni akarta. Arra is az Elector ő Nsga igyen resolvalt. Elsőben javolja az Mlgs Elector, hogy Nsgod országának mostani állapotjának változtatásával ne siessen, mert a hadnak kimenetei mindenkor kétséges és meg nem látszik igen jól mire akarja adni az dolgot, a minden pört mindenek felett eligazító Isten, hanem várjon még és az mit az idő hoz, azonnal készen legyen az Tanács, melyik részről akar Nsgod lenni. Másodszor. Igiri az Mlgs Elector, hogy valamikor az dolog és az idő azt fogja hozni és Nsgod is kívánni fogja, kész leszen mindenkor Nsgodhoz és vallásához szeretetileg tehetése szerént megbizonyítani és az Német Császár ő Felisége udvarában a Nsgod ügyét elősegíteni. Harmadszor. Azon leszen a Mlgs Elector, hogy az több orthodox Fejedelmek és potestások is u. m. az angliai király, Belgium, Palatinus Rheni, Helvetus, Hossus Nsgod mellett magokat közönségesen interponálják, hogy országát maraszthassa abban az állapotban, melyben mind a vallás, mind a Fejedelmi méltóság és libera electio megmaradhassanak. Negyedszer. Jövendőre is penig, ha vagy több dolgokat kíván Nagyságod,

vagy az mostani elindított dologban magis Specialia ki fogja nevezni, mi formában akar né absolutum et independentem regni sui habere statum, abban is minden segítségével Nsgodnak assistálni kész leszen. Egyéb beszéd közben is, meg meghagyá az Elector, hogy megírom Nsgodnak, hogy most követjét küldi a Német császárhoz és mint egy csak magátul kérni akarja a Német császárt, hogy Erdéllyel barátságosan bánnyanak. Ezek végezögvén Nsgodat és Nsgod szándékát ajánlá az Elector a jó Istennek gondviselésére. Melyre én is irok, kívánok és mondok Ament. Kgs uram én ezekről az urnak Teleki uramnak bővön írtam, sokkal Nsgodat terhelni nem akarván, melyre nézve ha Nsgod ha tovább is mit parancsol, maradok Nsgodnak kisebb szolgálja nagy aláztossággal. Anno 1684 9. Septembris. Berolinumban a Spreu folyó viz mellett.

Kolosvári István.

NB. Ezen levelet titkos jegyekkel írta, a mint e rájegyzés mutatja; „Kolosvári uram írta per Claves.“

XVII.

Deliberatum a Torda és Egyházfalva két község egy orthodoxa ekklezsia papjainak só és quarta jövedelmekről 1671.

A két hely Thorda és Egyházfalva egy orthodoxa ecclesiának tartatott és tartatik; ugy, hogy az soorúl és 4-áról (quarta) való jövedelmekről egyik helyen az másik ellen nem praejudikálhat: minthogy Egyházfalván ecclesia lévén, Thordán nem volt, a mikor Thordán volt, Egyházfalván akkor nem volt. Az mi pediglen nézi az két praedicatornak tartatását és alternatim szolgáltatjokat: mivel egy informáltattunk, hogy az 4-ta fizetés sooval együtt két praedicatornak elegendő fizetés leszen. Immár experientia diversum docente az kettőnek elégséges nem leszen, sem lehet harmad részes lévén az mester a 4-alban. Azért egy predicatornak hagyjuk, akármelyik helyben legyen az praedicatornak tartása, az két hely együvé tartván. Ha pediglen procurálnak elegendő állandó fizetést egyházfalvi és thordai uramék, hogy más praedicatort is tartsák s alternatim szolgálják (modo in deliberatis Maros-Vásárhelyini et Udvarhelyini habitis permissio) megengedjük. Ezt is hozzá ragasztjuk Szakmári uram Egyházfalvára, hogy néha szolgáljon egy hétben egyszer, vagy kétszer az thordai ecclesia fogatkozása nélkül reá szabaditjuk. Datum ex congregatione generali Enyediensi 1671. 8 junii. Per manum jurati notarii publici Casparis N. Tiszabecsi. Correctum per eundem.

Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Miss. 346.

XVIII.

Tolnai István kolozsvári ref. kolleg tanár ajánló levele Selyki Péter és Pesti János innepi követek (legatus) mellett Teleki Mihályhoz 1669-ben.

Szolgálatom után Istentől kívánsága szerint való jókat és ez reánk következő üdnap napokra boldog felviradást kívánok kedveseivel együtt kegyelmednek!

Tekéntetes uram, megemlékezném arról, hogy Isten ő felsége rendelte kegyelmedet ez mi szegény collegiumunknak oszlopul és gyámolul, nem akaránk mi is háládatlanoknak találtatni, sőt ha miben tudnánk viszontag kedveskedni igyekeznénk; ez okáért, mivel tudjuk mint Istenes ember kegyelmed is cselédivel edgyütt az isteni szolgálatban buzgol-

kodik collegiumunknak két becsületes ifiait, a kegyelmed Alumⁿ nussi közzül, ugymint Selyki Pétert és Pesti Jánost küldöttük kegyelmedhez, kik az isteni szolgálatban ez reánk következő üdnap napokban szolgállyanak kegyelmednek. Ezek után adgya isten ez levelünk boldog órában találja kegyelmedet. Kolozsvárt, die 17. Apr. 1669. Kegyelmednek szeretettel szolgál Tolnai István, mp., egész collegiummal edgyütt.

Külcim: Tekéntetes Teleki Mihály uramnak (cum pleno titulo) collegiumunknak kegyes Patronussának.

Eredelije a gróf Teleki család levéltárában. Miss. 741.

ÜLFÖLD.

Hollandiában az „Algemeene Synode“ az ámszterdami egyházi forradalom ügyében végítéletet hozott. A „synode“ rendkívül hosszú, és az ügyet genetice tárgyaló okadatok és az illető törvények hivatkozás után, az ámszterdami egyháztanács illető tagjait vétkeseknek nyilvánítja, a rend és nyugalom megzavarása, továbbá az egyházi hivatal gyakorlásával való visszaélés miatt; és egyszersmind megerősíti az illetőknek letételét és jövőre is megfosztja őket az egyházi jogok gyakorlásától, valamint az egyházi hivatalokra való jogosultságtól, egyszersmind elítélvén őket a költségek fedezésére. A „synode“ jónak látta ez alkalommal, az összes egyháztanácsokhoz és egyháztagokhoz külön pásztori levelet intézni, melyben így szól: „A mi ez utóbbi határozatot illeti, nem tarthatjuk vissza azon nyilatkozatot, miszerint mi azt, tekintve az illető személyeket, mély fájdalommal, tekintve a lehető következményeket, kimagyarázható borzadással, de tekintve a rend és jog és egyházunk érdekeinek követelményeire, nyugodt lelkiismerettel hoztuk!“

Ugyancsak Hollandiában a „Protestantenbund“, a modern irányuak szövete, folyó 1886-ik év nov. 2-dik és 3-dik napjain nagy gyűlést tartott Nimwegen-ben. E szövetkezetnek vagy egyletnek jelenleg tizennégyezer tagja van. A gyűlésen számot adtak az egylet jelenlegi helyzetéről. Vagyoniilag többlet van. Az egylet lapja a „Hervorming“, mely hetenként egy ív tartalommal jelenik meg, az egyesület segélye nélkül tartja fenn magát. Minthogy Hollandia állami iskoláiban nincs vallásoktatás, hanem az arról való gondoskodás a felekezetre van bízva, a „Protestantenbund“ szervezte a vallásoktatást, az egyházilag szabadabb gondolkodásának számára, az ugy nevezett vasárnapi iskolák alakjában. Az egyletnek ilyen vasárnapi iskolái számra nézve folytonosan növekednek. Elnöknek a következő három évre D. C. P, Fiele leideni professort választották meg. Az egylet következő nagy gyűlését Utrechtben fogja tartani. Ezeken kívül az egylet elhatározta, hogy jövőben egy vallásos heti néplapot fog kiadni. Egy számnak az ára e lapból csak egy cent (egy krajcár) lesz. E lap építő, társadalmi és egyházi cikkeket tartalmazna, s célja lenne a szabad protestantismus eszméinek elterjesztése a nép között.

* * *

Észak-Amerika a különösségek hazája. Sok olyan dolgot lehet ott találni, mi a föld bármelyik más államában lehetetlenség volna. Ilyen a következő is. Új-Mexikóban 1880-ban egy átheista város keletkezett, melynek lakosai különféle nemzetiséghez tartoznak ugyan, de a vallástalan gondolkodás-

ban egyek. E városban nincs semmiféle ünnepnap, sem semmiféle istentisztelet. Ki bármiféle keresztyén szokáshoz hajlamot árul el, vagy helyteleníteni meri az itteni dolgokat, tetteleg bántalmaztatik. Épen azért nem is tud más elakni e városban, csak az olyan, ki az ők nézeteiket osztja. A pénzes emberek, kik a város építéskor itt, mint egyébként nagyon alkalmas helyen, különféle építményekbe fektették pénzüket, nagyobbára elvesztették a befektetett összeget, mert a lakosoknak nincs semmi forgalmuk a jogosrúl, és csak hazugság és csalás uralkodik úgy a közigazgatásban, mint az üzletben. Épen ezért nincs az egész városban egyetlen üzlet, melyben nyolcezer forint értékű portéka volna, alig van hat tisztességes ház, nincs egyetlen egy gyár, vagy jelentékenyebb iparvállalat. Az iskola maga beomló félben levő nyomoruságos ház. Mindkét nemű ifjuság durva és fegyelmetlen. A gyermekek nem tisztelik szülőiket, kik egyébiránt csak addig élnek együtt, míg nekik tetszik. Napirenden vannak a legerkölcselelenebb bűnök. A lakosok folytonos civakodásban élnek egymással, mely gyakran véres tettelegességben végződik. Ime, az intéző példa, hova vezet a vallástalanság!

* *

Berlinben egy nőmissioi egyesület képződött kelet számára, mely nem rég küldötte el az első nőmissionáriust Kelet-Indiába. Ez Marie Michaelis kisasszony, ki maga is egy missionáriusnak a leánya. A felszentelést Bayer és Schrader lelkészek hajtották végre a berlini domtemplomban. Nem tudjuk, mi lesz a teendője a kisasszonynak Kelet-Indiában és épen azért tartozkodunk itéletet mondani. De ha nőket biznak meg a terhes és veszélyes missionáriusi teendőkkal, nem látjuk át, miért nem képeztet az illető egylet inkább rendes nőlelkészeket, kik saját hazájukban hirdetnék Isten igéjét. A gyöngéd nő inkább való mivelt, mint miveletlen emberek közé.

r—gy.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Midőn e számunkkal bezárjuk az 1886-ik esztendő, szívünk teljességéből üdvözljük a beállandó 1887-iket. Üdvözljük azzal a tántorithatatlan hittel és erős meggyőződéssel, hogy ha kitartó munka-kedvet, nemes szándékot és jóakaratot táplálunk lelkünkben: istennek áldása ki nem maradhat. Legyen is az ur jó kedvének esztendeje mi rajtunk! Áldó gondviselésével fedezze el az egyeseket, kik munkálkodók az ő országának dicsőségén; az egyházakat, melyek az ő országának fundamentomai és egész anyaszentegyházunkat, mely a tiszta tudománynak és a világosság cselekedeteinek ápolója, őrizője. Boldog új esztendőt!

= Isten látja lelkünket, hogy az elmulandó esztendőben megtettünk annyit, a mennyi csekély erőnkűl kitalt, hogy lapunk, a lehetőségig, irodalmi színvonalon álljon. Ezt tenni, jövőre is erős elhatározásunk. Eszméket akarunk szolgálni, célt óhajtottunk elérni, köteleességeket betölteni az erkölcsi, a vallásos élet emelésére és egyházaink felvirágzása érdekében. Tesszük ezt jóakarattal, a tisztesség határai közt és atyafiságos indulattal, személyt nem válogató szeretettel. Nem versengeni akarunk, hanem kezet szorítani: legyen a diadalom közös, édes mindnyájunké. Támogatást kérünk, vá-

runk, remélünk. Eddigi munkatársaink fogadják szíves, baráti köszönetünket. Bebizonyult, hogy sok derék tehetség van egyházkerületünkben. Ne fáradjanak el, hanem megújult erővel vessék kezüket a munkára és támogassák a mi becsületes törekvéstünket. Oly időket élünk, hogy minden jó szándék kellő figyelmet és méltánylást találhat; vezérünk, püspökünk, elől megy a fáradhatatlan munkában: nem szégyenelnők-e hátra maradni a közharcosokat megillető feladatokban? Csak a tunyaság és tehetetlenség duzzog, huzalkodik és elfecsérli az istentől nyert talentumokat. Előre, kedves barátim! Még egyszer: a múltért köszönet; a jövőre baráti, forró kézzszorítás!

= S.-szt.-györgyi gymnasiumunk igazg. tanárát, Bodor Domokost a legnagyobb csapás érte, mi az emberi szívet sujthatja. Művelt lelkű, szellemes és ritka kedvességű nője, Müller Emilia, dec. 23-án meghalt. Ily vesztésre, a legőszintébb emberi részvét mellett is, csak isten adhat vigasztalást. Mi ismerjük e csapás rettenetes voltát: részt veszünk és — és hallgatunk!

= A „Sárospataki Lapok“ szerkesztőt cserél. Mitrovics Gyula, ki öt évig szerkesztette az odaváló irodalmi kör teljes bizalma folytán, más természetű irodalmi foglalkozásra akarván erejét fordítani, helyét Radácsi Györgynek adta át. Reméljük, hogy az új szerkesztő is fen fogja tartani velünk a collegialis viszonyt és ezen reményben, üdvözlésünket küldjük.

= A külföldi egyetemeket látogatni akaró theologus ifjak figyelmeztetnek, hogy segély-kérvényüket jövő évi február 10-ig adják be az igazgató-tanácsához. Kolozsvárt, dec. 27. 1886. Bodor Antal, titkár.

= A nagy-enyedi Bethlen főtanoda theol. tanári kara, a jövő papi szigorlatra és alap-vizsgálatra, a következő feladványokat tűzte ki írásbeli dolgozatokra: I. Papi szigorlatra: a) beköszöntő egyházi beszéd. A textus választás a szerzőre bízatik. b) dogmatikai Krisztus profétai tiszte. c) biblikai: Pál apostól tanítása Jézus Krisztus személyéről. II. Az alap-vizsgálatra: a) Adassék elő a Krisztus kettős természete fölött folyt, szorosabb értelemben vett, christologiai vita különböző phasisaiban (u. m. a nestoriusi, vagy dioprosopicus, az eütychesi, vagy monophysitai és a monotheletai.) b) vallásbölcseleti: Plató idealismusa. Nagy-Enyed, 1886. december 12. Garda József, dékán.

= Köszönet nyilvánítás. „Az angyalok hirdetnek nagy örömet, mely az egész népek öröme lett“, hajdan az első karácson éjjelén. És a pásztorok erre csakhamar drága ajándékokat visznek a jászol-bölcsőben ma születettnek. Ilyen drága ajándékot kapott folyó év karácson szombatján egyházunk is Felpestesről, a Makray nővérektől, mint azt igen szerényen és röviden maga a felirat mondja. Makray Sarolta, Vilma, Anna és Klára ő nagyságaik, egy olyan diszes, saját kezűleg művészien hímzett kathédra-takarót ajándékoztak és szintén saját kezűleg helyezték is azt el a szószéken, hogy másnap ezt látva és birva: valóban az egész népek öröme lett az. A becses ajándék mintegy száz forint értéket képviselhet. S azon mellék körülmény megemlítése itt, hogy ez ajándék voltaképpen nem is egyházunkhoz tartozóktól, hanem jó katolikusoktól jött: e körülmény még inkább növeli azt, mert arról tesz bizonyosságot, azt hirdeti örvendetes módon, hogy az igaz vallásosság felül tud emelkedni az egyes felekezetiség

szűk korlátain akkor, midőn az Úr oltárára kell valamit, szív sugallata szerint, letenni. E nagy tekintélyű család egyébiránt, még egy rövid évtizeddel ezelőtt is, alpestesi ref. egyházunkhoz tartozott és évkönyveink szerint, annak valódi Maecenásaként szerepelt. Úrasztali szent edényeink legtöbbször ma is e család nevét viseli homlokán. A református ág azonban már kihalt; de a buzgóság, a jó tettek gyakorlása és a kegyelet a multak iránt, mint látszik, a nemes utódokra is átszállt, élénken él ma is és szépen és nemesen cselekszik. „Isten dicsőségére!” felirattal van felajánlva a szép mű. Isten adhat és adjon is érte megfelelő jutalmat. Az öntudatban, a véghez vitt jocselekedet érzésében állhat az. E jutalom meg is van. „A jó kedvű adakozót szereti az Isten,” mondja az apostol. Én csak kedves kötelességet teljesítek, midőn e helyen is érte, egyházam nevében, köszönetet mondok. Alpestesen, 1886. dec. hó 25-én. *Tamó Gyula*, ev. ref. lelkész.

— A kovásznai papválasztás ügye mégis csak rendes csapásra jutott. A két egyenlő szavazatot nyert jelölt közül, Csekme Ferenc, n.-enyedi segéd-pap aa. önkéntesen visszalépett és így Benkő Gyula barátunk maradt, mint kovásznai megválasztott pap. Őszinte örömről fejezzük ki e szerencsés megoldás felett. Így a törvény a maga épségében megmaradt; Csekme érdemeit szerzett magának e szép és humanus eljárásával és Kovászna is végre megnyugvást találhat, holott oly lelkipásztort kapott, kivel szemben a legszebb reményeket tápláljuk. Egy törekvő, komoly gondolkozású és szelíd indulatú ifjú ember, kiről hisszük, hogy

legfőbb és eredményes törekvése lesz, kibékíteni a pártokat, és virágzásra juttatni e szép egyházköziséget. Egyházon és ifjú lelkeszén nyugodjék meg istennek áldása, kegyelme!

Szerkesztői nyiltposta.

— Az esperes urakat szívesen kérjük, hogy a pályázati köröztetések díját; a hátrálékosokat pedig, hogy a lap árát az 1886-ik esztendőről, minél hamarabb küldjék be. Ellenkező esetben, jogorvoslatot kell keresnünk főhatóságainknál, melyek a lapot hivatalossá tették.

— Görgény-Sz.-Imre. Vécs, Agyagfalva. Nincs semmi baj. Ki van egyenlítő. Egy olyan kiadóhivatal, mint a mienk, hol százféle irányban kell filléreket bejegyezni, nem csoda, ha kiigazítható kérdések fordulnak elő.

— Értesítjük mindazokat, kik lapunkkal szemben valamelyes kedvezményre tartanak igényt, hogy azt csak az esperes urak ajánlata folytán nyerhetik meg.

— Lapunk jövő számát csak azoknak küldjük meg, kik beküldötték előfizetésüket. Sajnáljuk, hogy e szigorhoz kell folyamodnunk, de öntudatunk, az irodalmi tisztesség és a tapasztalás egyiránt tiltja, hogy a házalás mesterségét tovább folytassuk.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 2285—1886.

A ref. egyházmegyék t. espereseinek és a püsp. vizsg. alatt álló egyházköziségek t. iskolaszéki lelkészelnökeinek.

Tudomásunkra jutván, hogy ref. népiskoláinkban az ismétlő tankötelesek (12—15 évesek) oktatása, vagy egészen mellőzve van, vagy csak igen hiányosan történik, ezennel felhívjuk címzett hatóságainkat, hogy intézkedjenek az iránt, hogy a községi előjáróságok az ismétlő tanköteleseket iskolába járásra felszólítsák és hogy az ismétlő tankötelesek oktatását a megfelelő heti óraszámban fogamatba vegyék, nem különben, hogy az iskola hanyagolókkal szemben a népoktatási törvény 4-ik §-ában előírt eljárást alkalmazzák. Az elért eredmény az egyházmegyénként teendő ez évi tanügyi jelentésben lesz összefoglalandó s feltüntetendő.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvártt, 1886. december 12-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Sz. 789—1886.

FELHÍVÁS.

Gy.-fehérvári egyházmegye f. hó 9-én tartott közgyűlése, a jövő 3 éves ciklusra választandó világi és tanítói képviselők megválasztását 1887 január 1—10-ike közötti időre tűzvé ki: ezennel hivatalosan felhívom egyházmegyéim mindenik egyházköziségének presbyteriumát és tanítóját, hogy a fent jelzett határidőn belől, az egyházmegyéik szervezéséről szóló törvény 1—4 fejezetei értelmében, képviselőiket választák meg, s a választási jegyzőkönyvet, illetőleg, a tanítók szavazó levelüket, a törvényben megszabott módon, 1887 január 12-dikéig esperesi hivatalunkhoz terjesszék be.

A gy.-fehérvári ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától. Vajdasdon, 1886. dec. 23.

Tókos Sándor,
esperes.

Sz. 2244—1886.

Mindenik kollegium mtt. Elöljáróságának.

A közoktatási minister úr f. é. 44,445 számú alatt tudatja, hogy Bulla Ignác (szül. 1874. febr. 1. Koztyén, r. kath.) trozteni gymnasiumi II. oszt. tanulót. lopás és egyéb fegyelmi hiágások miatt, a hazai összes gymnasiumokból kizárta. A miről az illető igazgatóságok nyilvántartás végett értesítettnek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától Kolozsvártt, 1886. december 10-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Sz. 2415—1886.

Az egyházkerület minden anyakönyvvezető t. lelkipásztorának.

A szülöttek és kereszteltet anyakönyvből kivonatok kiadására szolgáló mintázat 10-ik rovatába. „A netaláni elhalálozás” idejének bevezetését, a pénzügyi közegek oly hivatalos igazolásnak tekinthetvén, melyért külön bizonyítványi bélyeg fizetendő; továbbá, mert a halálozás idejének igazolása a halottas anyakönyvi kivonatok keretébe tartozik, igazgató tanácsunk, ezen anyakönyvi kivonatok bélyeg illetékére nézve, a félreértések kiküldése, másfelől a kivonat kiállításánál egyöntetű eljárás szempontjából elhatározta, a szülöttek és kereszteltet anyakönyvi kivonatából a jelzett 10-dik rovat kihagyását.

Ezen kivonatok úrlapjaiból meglevő példányok felhasználhatók ugyan, azonban, felhívjuk egyházkerületünk összes pap fiait, hogy a szülöttek és kereszteltet anyakönyvi kivonatainak kiállításakor, annak ezen 10-ik rovatát. „A netaláni elhalálozás ideje” hagyják betöltetlenül.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvártt, 1886. december 12-én tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Nyomatott Stein Jánosnál Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve a cím és tartalom-jegyzék.

